

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Dominik Zbožínek

Hybridní režimy: případová studie Maďarska v letech 2014-2018

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem předloženou magisterskou diplomovou prací vypracoval samostatně, pouze z uvedených pramenů a literatury, které jsou citovány v seznamu literatury práce.

V Olomouci dne

Podpis:

Bc. Dominik Zbožínek

Poděkování

Touto cestou bych rád vyjádřil poděkování doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi Ph.D. za odborný dozor a vedení mé magisterské diplomové práce, poskytnuté rady a pomoc, díky kterým mohla tato práce vzniknout.

Obsah

Úvod	5
1. Hybridní režimy.....	10
1.1 Vývoj paradigmatu hybridních režimů	11
2. Klasifikace hybridních režimů.....	19
2.1 Demokracie s adjektivy	19
2.1.1 Delegativní demokracie	20
2.1.2 Neliberální demokracie.....	22
2.2 Autoritářství s adjektivy.....	23
2.2.1 Konkurenční autoritářství	24
2.2.2 Teorie hybridních režimů dle Larryho Diamonda.....	25
2.3 Hybridní režimy jako samostatná kategorie	27
2.3.1 Dvojdimenzionální pojetí hybridních režimů.....	28
2.4 Trojdimenzionální pojetí od Gilbertové a Mohseniho.....	30
2.4.1 Silné a slabé strany koncepce L. Gilbertové a P. Mohseniho.....	32
3. Cesta k hybridnímu režimu	35
3.1 Demokratický úpadek	35
3.2 Bod zlomu – parlamentní volby 2010.....	39
3.3 Populismus.....	44
4. Parlamentní volby 2014 a míra jejich soutěživosti.....	47
5. Občanské svobody	57
5.1 Svoboda médií	58
5.2 Uprchlická krize.....	61
5.3 Útok na občanskou společnost.....	66
5.3.1 Kampaň proti Georgovi Sorosovi.....	68
5.3.2 Útok na organizace občanské společnosti	69
5.3.3 Případ Středoevropské univerzity.....	70
6. Poručnické instituce.....	73
6.1 Církev.....	74
7. Maďarsko 2014-2018 optikou hybridních režimů L. Gilbertové a P. Mohseniho	77
8. Závěr.....	81
9. Prameny a literatura.....	86
10. Abstrakt	100
11. Abstract.....	101

Úvod

Předmětem zkoumání mé magisterské diplomové práce je analyzovat debatu týkající se hybridních režimů a se zaměřením na případ Maďarska během let 2014–2018. Maďarsko, stejně jako ostatní země střední a východní Evropy (SVE), sdílí společnou minulost poznamenanou koncem studené války, který urychlil třetí demokratizační vlnu, jež započala v 70. letech 20. století. Pád Berlínské zdi v roce 1989 a imploze Sovětského svazu socialistických republik (SSSR) v roce 1991 byly výchozími body k vytvoření či obnově liberálně demokratických institucí nejen ve východní Evropě. Tranzitologové se shodovali, že státy SVE úspěšně prošly přechodem od nedemokratických forem vládnutí k liberálním demokraciím (FreedomHouse, 2019).

Ačkoli byla demokracie proklamována jako univerzální paradigma v tranzitních obdobích, proces nemusel a také vždy nevedl ke konsolidované demokracii či autoritářství. Státy zůstaly na pomezí mezi těmito dvěma typy režimního uspořádání v pomyslné rovnováze, kterou bylo těžké překonat. I přes nejistou povahu režimů, jež se začaly po třetí vlně demokratizace objevovat, bylo mnou zkoumané Maďarsko vyzdvižováno za své úspěchy v demokratizačním, liberalizačním i evropeizačním procesu mezi zeměmi SVE. Maďarsko si prošlo od konce 90. let minulého století dynamickým vývojem v mnoha oblastech politického i společenského života. Zlomovým bodem se staly parlamentní volby v roce 2010, v nichž zvítězila národně-konzervativní koalice Fidesz – Maďarské občanské unie a Křesťansko-demokratické lidové strany (Fidesz-KDNP). Jednalo se o vyústění dlouhodobé nespokojenosti způsobené vnitrostátní krizí, způsobené levicovými vládami, společně s krizí v Evropské unii (EU). Koalice ve volbách získala neuvěřitelnou podporu a tento silný mandát od lidí jí dal možnost přetvořit společensko-politický systém v Maďarsku. Dvoutřetinová většina zajistila možnost ústavních změn, volebního systému, podmanění občanské společnosti, personalizaci politiky, do jejíhož čela se postavil Viktor Orbán, nebo snižování nezávislosti soudů a veřejných samospráv. Jinými slovy řečeno, došlo k prorůstání státní moci do veřejné i soukromé sféry. Tyto změny učinily z ukázkového příkladu v zásadě konsolidovaného státu nejvýraznější příklad hybridizace, čili odklonu od ideálů liberální demokracie.

Označení Maďarska příkladem hybridního politického režimu na základě teoretického rámce Leah Gilbertové a Payama Mohseniho se stalo ústředním cílem pro tuto práci. Režim, který V. Orbán společně s jeho koaličními partnery od parlamentních voleb v roce 2010 buduje, zatím nebyl přesně klasifikován. Zařazení daného režimního typu komplikuje také

faktor členství v EU. Problém s klasifikací je také umocněn samotnými Maďary. Ti jsou ochotni vinit EU ze špatné situace, v níž se jejich země nachází, ale na druhou stranu podporují unijní členství. Proto považuji za důležité podrobit kroky, které byly podniknuty vládní koalicí od parlamentních voleb roku 2014 do parlamentních voleb v dubnu roku 2018, analýze a následné deskripci. Na základě těchto kroků bude možné potvrdit či vyvrátit označení Maďarska za hybridní režim. Dílčím cílem práce je poté představit, jaký postoj zaujala EU k danému vývoji.

Tato diplomová práce, v návaznosti na cíl práce, je založena na následných dvou výzkumných otázkách a jedné výzkumné podotázce: *Jakou roli hrály jednotlivé dimenze vícerozměrného pojetí hybridity? Do jaké míry naplňuje Maďarsko během voleb v letech 2014–2018 prvky hybridního režimu dle L. Gilbetové a P. Mohseniho?*, k druhé výzkumné otázce se váže podotázka: *Jak na nový politický diskurs V. Orbána reaguje EU, které je Maďarsko členem?*

K výběru tématu pro mou magisterskou diplomovou práci, mimo již zmíněnou nejednoznačnost v konceptualizaci maďarského režimu, vedlo také spojení se zeměmi Visegrádské čtyřky (V4), které je součástí i Česká republika. Politický vývoj v Maďarsku bychom proto neměli přehlížet a naopak ho podrobit zevrubné analýze, kvůli vzájemné historii regionu i blízké geografické poloze obou zemí. Rozpoznání charakteristických znaků procesu hybridizace od roku 2010 by mohlo vést k pochopení a případnému zabránění obdobného vývoje v ostatních zemích SVE, ačkoli v případě Polska již bylo mnoho kroků směrem k hybridnímu, či autoritativně vyhlížejícímu režimu již podniknuto. Ačkoli je paradigma hybridních režimů většinou spojováno s obdobím třetí demokratizační vlny a přechody spíše opačným směrem, tedy od nedemokratických režimů k těm demokratickým, nemůžeme inherentně tvrdit, že souvisí pouze s tímto fenoménem (Diamond, 2002, s. 23). Euforie z demokracie a západních hodnot v mnohých společnostech na konci 90. let minulého století a počátku století 21. vyprchala. Rychle vybudované demokratické instituce se dostaly pod tlak vnitrostátních i mezinárodních krizí a postupně došlo k jejich erozi společně s úpadkem liberálních hodnot. Pocit nenaplněného očekávání vytvořil příležitosti pro nové, nebo již existující politické aktéry, kteří byli výše zmíněnými událostmi taktéž utvářeni. Politické a hodnotové vakuum bylo následně zaplněno jejich vizemi o dalším směřování jejich zemí (FreedomHouse, 2019). V maďarském případě se možnosti chopil V. Orbán, který kolem sebe vybudoval kult osobnosti založený na pravicovém populismu, starých evropských křesťanských hodnotách a nacionalismu. Nesmíme však zapomínat na

mezinárodní okolnosti, které danému vývoji napomohly. Vnější vnořenost systémů je v současné době nezpochybnitelná, což bylo v neposlední řadě dalším důvodem výběru tématu. Vývoj Maďarska v EU je bezprecedentní, přičemž je důležité sledovat, jak na daný politický diskurs V. Orbána a jeho vlády budou reagovat ostatní členské státy.

Magisterská diplomová práce je deskriptivní případovou studií s cílem zevrubného popisu daného období a jevů s ním spojených. Tato kvalitativní metoda výzkumu je založena na stanovení základní premisy výzkumu, v případě mé práce, hybridních režimů. Na základě deskripce a analýzy vycházející z vícerozměrné koncepce hybridních režimů představené L. Gilbertovou a P. Mohsenim se budu snažit dokázat výše zmíněné výzkumné otázky.

Má práce je strukturována následovně. Kromě úvodu a závěru ji tvoří 7 hlavních částí, přičemž první dvě jsou teoretické a zbylé jsou poté analytické. Hlavní kapitoly jsou dále členěny do jednotlivých podkapitol. První teoretická část se zaměřuje na koncept hybridních režimů obecně. Zaměřuje se na jejich původ a rozsáhlou akademickou debatu týkající se vývoje. Snaží se vysvětlit důvody konceptuální nejednoznačnosti, s nimiž se v průběhu let výzkumníci museli potýkat. Dochází k závěru, že i přes bohatě vedenou diskuzi jsou výsledky stále nejednoznačné a typologií hybridních režimů existuje nepřehledné množství. Další teoretická část se týká klasifikace hybridních režimů. První dvě podkapitoly vycházejí z klasifikace L. Gilbertové a P. Mohseniho, z jejich díla *Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes* z roku 2011. Týkají se omezených demokracií a omezených autoritářství, se stručným představením a charakterizováním jednotlivých případů. Další úsek teoretické části je poté zlomový ve smyslu chápání identity hybridních režimů. Představuje dvojdimenzionální pojetí a pokládá je, stejně jako L. Gilbertová a P. Mohseni, za samostatnou kategorii politických režimů. Poslední představenou pasáží v teoretické části je trojdimenzionální teoretický rámec L. Gilbertové a P. Mohseniho, na základě kterého bude analyzován mnou zvolený případ. Třetí kapitola je však pro pochopení analytické části nesmírně důležitá. Je v ní kladen důraz na kontinuitu dané problematiky. Mnou zkoumané období, počínaje parlamentními volbami v dubnu 2014 a končící o čtyři roky později, by nebylo možné studovat optikou hybridních režimů, pokud bychom zanedbali a nebrali v úvahu předešlý vývoj. Ve třetí kapitole je proto představen demokratický úpadek nových demokracií, které vznikaly po třetí demokratizační vlně. V případě Maďarska byl de-demokratizační a neliberální trend urychlen po vítězství v parlamentních volbách Fidesz-KDNP v roce 2010. Celková hybridizace režimu by nebyla tak úspěšná bez populisticky vystupujícího V. Orbána, jenž se stal symbolem tohoto politického směřování. Další tři

kapitoly jsou strukturovány na základě trojdimenzionálního pojetí L. Gilbertové a P. Mohseniho. Autoři specifikují tři, navzájem se doplňující dimenze. Jedná se o: (1) volby a jejich soutěživost, (2) občanské svobody a (3) poručnické instituce. Tyto dimenze jsou poté podrobně analyzovány v rámci mnou zkoumaného období v jednotlivých kapitolách. První ze tří dimenzí se konkrétně zabývá nerovným hracím polem, volbami, které bylo prostřednictvím dvouřetinové parlamentní většiny upraveno tak, aby zvýhodnilo vládní stranu. Jsou zde představeny jak interní, tak externí faktory, které dopomohly k opětovnému vítězství strany Fidesz a jejího koaličního partnera. Druhá kapitola se týká občanských svobod, demonstruje omezování liberálních hodnot na několika dominantních příkladech, mezi něž jsem zařadil omezování svobody médií, útoky na organizace občanské společnosti, nebo vytlačení Středoevropské univerzity z Budapešti. Poslední analytická kapitola týkající se dimenzí se zabývá poručnickými institucemi a jejich rolí v politice nastavené V. Orbánem. Celá analytická část má společný znak. Ke všem výše zmíněným dimenzím a jednotlivým bodům, jež pod ně spadají, se vyjádřila, takřka vždy až na malé výjimky, negativně EU. Názory a hodnoty EU jsou tedy součástí celé analytické části, počínaje třetí kapitolou. Závěrečná kapitola praktické části poté představuje pohled na vybrané období, na Maďarsko od parlamentních voleb v dubnu 2014 do dubna 2018, optikou hybridních politických režimů od L. Gilbertové a P. Mohseniho, přičemž zde dochází k zařazení maďarského politického systému do jedné ze tří podkategorií hybridních režimů od zvolených autorů.

Zdroje použité pro vypracování magisterské diplomové práce jsou velmi rozmanité, proto je takřka nemožné vyzdvihnout jednu, nebo dvě práce, které bych považoval za nejdůležitější. V teoretické části byly především využity zdroje zahraničních autorů, kteří jsou akademickou obcí považováni za klíčové. Ať už Larry Diamond (2002), nebo dvojice autorů Steven Levitsky a Lucan Way (2002), všichni jsou za svůj přínos do debaty týkající se hybridních režimů uznáváni a vydobyli si své postavení. Ač k jednotlivým přístupům existují dílčí výtky, na jejich významnosti to neubírá. Mnoho přístupů by však zasloužilo přepracování na současné podmínky mezinárodního uspořádání. Mám na mysli především neliberální demokracii od Fareeda Zakarii (1997). K novějším dílům můžeme zařadit trojdimenzionální pojetí od L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011). Jejich pojetí je ojedinělé. Pokračují v tradici, kterou dávno před nimi nastavil Juan José Linz (2000), a i přes to se s ním rozcházejí. Slabostí jejich teoretického rámce je nejasné vymezení hranic mezi jednotlivými dimenzemi, společně s vágním definováním poručnických institucí.

Za další skupinu zdrojů lze považovat přehledovou literaturu, pod níž spadají i díla českých autorů, především Jaroslava Bílka (2015; 2016), Štěpána Drahekoupila (2014), nebo publikace Jana Holzera a Stanislava Balíka (2006), ale nalezneme zde i zahraniční autory, jako jsou práce od Andrea Cassaniho (2012; 2014). Jejich nevýhodou je však výše zmíněná přehledovost. Ve své podstatě se nesnaží přinášet do debaty nic pokrokového a pouze shrnují odlišnými způsoby již jednou sdělené informace. Rozdílný přístup k problematice zaujal Jan Ptáčník (2012), který se snaží v typologii J. Linze nalézt koncepční prostor, kde by mohly být umístěny hybridní režimy. Ačkoli je možné pozorovat nárůst odborné diskuze v českém prostředí, zdaleka nedosahuje mezinárodního vlivu, který mají přední autoři, na nichž je postavena takřka celá teoretická práce. I přes nepřeborné množství přehledové literatury nepanuje konsensus o jednotné konceptualizaci, ani v českém ani zahraničním prostředí. Přechodné části dominují publikace z renomovaných článků, věnující se demokratickému úpadku a posunu od konsolidovaných demokracií, společně s články zaměřenými na maďarské parlamentní volby v roce 2010 a na změny, které přinesly. Vyzdvihl bych díla od Attila Ágha (2015; 2016a; 2016b; 2018a; 2018b), který se v rámci SVE věnuje delší dobu, přičemž se specializuje přímo na Maďarsko a jeho de-demokratizační směřování. Také již mnohokrát upozorňoval na politický kurs, který byl stanoven V. Orbánem a jeho vládou.

Praktická část je tvořena převážně akademickými články, jež doplňují internetové zdroje, převážně díky aktuálnosti vybraného tématu. Monografií v této části bylo využito málo, přičemž za zmínku stojí detailní popis Maďarska, od vítězství v parlamentních volbách v roce 2010 se zaměřením na premiérovu osobu, v díle od Paula Lendvaie, Orbán: Europe's New Strongman, z roku 2017. Mnoho z vybraných případů, kterým se v práci věnuji, bylo ze strany EU dořešeno až mimo mnou zkoumané období. Oficiální vyjádření mezinárodních organizací, jako je Amnesty International, Freedom House a institucí EU proto tvoří další podstatný zdroj.

1. Hybridní režimy

Hybridní režimy jsou v současnosti jedním z nejvíce diskutovaných témat v oblasti demokratizace (Cassani, 2012). Existuje málo témat v současných tranzitologických studiích, která by vyvolala větší ohlas, ale i kritiku¹ (Bílek, 2016, s. 104; Drahekoupil, 2014, s. 4). Pokud pomineme texty z 50. let 20. století, konkrétně rané typy polo-demokratických režimů Seymoura Martina Lipseta, či režimy blízké polyarchiím Roberta Alana Dahla, pak první vážnější diskuze a snahy zachytit existenci nového typu nedemokratických režimů, jsou datovány na 80. a 90. léta 20. století, kdy se do střetu zájmů akademiků dostaly režimy, které se demokratizovaly, respektive režimy, u nichž tranzice nebyla dokončena (Balík & Holzer, 2006, s. 7; Balík & Kubát, 2012, s. 81–82; Carothers, 2002, s. 9). I přes to, že demokratizace v určitých částech světa pokračovala, pozornost byla soustředěna na stále rozmanitější řadu nejednoznačných případů a docházelo také k pokračování šíření podtypů a koncepčních inovací (Collier & Levitsky, 1997, s. 431).

Chvályhodně rychlý rozvoj nového oboru během posledních dekad byl brzděn neshodami týkajícími se základního problému, a to identity těchto režimů. Při pohledu na debatu týkající se hybridních režimů je očividné, že absence jasných odpovědí není způsobena chybějícím výzkumem, ale skutečností, že akademický diskurs na téma hybridních režimů je tak bohatý, že paradoxně brání pochopení daného jevu (Cassani, 2014, s. 542–544, Morlino, 2009, s. 287–288). Stručně řečeno, absence standardizované konceptualizace způsobuje potíže (Gilbert & Mohseni, 2011 s. 272).

Výzkumníci hybridních režimů však reagují na empiricky aktuální politické uspořádání velké části současného světa, i navzdory konceptuálním a teoretickým nesrovnalostem, s nimiž se potýkají (Bílek, 2016, s. 104). Vědci se na jedné straně snaží zvýšit analytickou diferenciaci, aby dokázali zachytit různé formy demokracií, které se objevily. Na straně druhé se zabývají pojmovou platností, přičemž se snaží vyhnout problému konceptuálního roztahování² (Collier & Levitsky, 1997, s. 430–431). Akademici zabývající se komparativní politologií se dostali do fáze, před níž ve svém díle *Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research* z roku 1997 varovali David Collier a Steven Levitsky: „*Pokud výzkum demokracie zdegeneruje v soutěž o to, kdo dřív přijde s více přelomovou*

¹ Například dílo Jana Ptáčnicka *Perspektivy využití Linzovy metodologie pro výzkum nedemokracie* z roku 2012 (Ptáčnick, 2012, s. 316–325).

² Konceptuální roztahování vzniká, když například koncept demokracie je aplikován na případy, pro něž není vhodný dle relevantních vědeckých standardů (Collier & Levitsky 1997, s. 430–431).

konceptí, bude to znamenat zásadní problém pro komparativní studie politických režimů“ (Collier & Levitsky, 1997, s. 449).

A. Cassani si položil velmi důležitou otázku ohledně hybridních režimů: „*Jak je možné, že o nich víme tolik a přitom jim stále nerozumíme?*“ (Cassani, 2012). Odpověď není snadná. Každá koncepce v konceptuálním prostoru hybridních režimů zaujímá jiné místo. Zdá se, že výše zmíněné problémy brání komplexnějšímu plodnému dialogu (Bílek, 2016, s. 108–109; Cassani, 2014, s. 546–548), a proto vidíme v poslední době zrod stále nových teorií hybridních režimů, spíše než snahu o zlepšení teorií dosavadních, o syntézu získaných informací a budování širšího konsensu v rámci této disciplíny (Balík & Kubát, 2012; Cassani, 2012). V souboru existující literatury je možné identifikovat tři hlavní směry výzkumu:

1. Studium o původu hybridních režimů,
2. teoretizování o jejich praktickém fungování,
3. analýzu jejich schopnosti přežít v konkurenčním prostředí (Cassani, 2012; Bílek & Valíšková, 2016, s. 35–36).

Všem třem hlavním směrům výzkumu však chybí společný základ, minimální stupeň shody o objektu zájmu (Cassani, 2012). I přes viditelné nedostatky byla celková relevance kategorie následně uznána výzkumníky předchozí generace, jakým byl například J. Linz (Bílek, 2016, s. 104).

1.1 Vývoj paradigmatu hybridních režimů

Teorie nedemokratických režimů je jednou z nejvíce zajímavých a současně nejkontroverznějších polí moderního výzkumu v politologii. Problematika nedemokratických režimů nám však demonstruje (zne)užívání odborných argumentů v každodenním politickém chování (Bílek & Holzer, 2006, s. 5), přičemž jak zmiňuje A. Cassani, výzkum komparativní politologie byl vždy zacyklený a odrážel mezinárodně politické události (Cassani, 2012). Nejednalo se o zanedbatelná témata, nýbrž o úmyslně špatnou interpretaci vzniku, existence, či podstaty fungování daných režimů (Bílek & Holzer, 2006, s. 5–6). Vznikla situace, při níž se řada členů akademické obce, nemluvě o obcích historických či právnických, pozastavovala nad skutečností, že v současné nepřehledné situaci pojmů jako autokracie, despotie, diktatura aj., panoval konceptuální chaos, jak byly dané termíny nevhodně používány a jak často se do jejich interpretací promítaly preference idejí jednotlivých autorů. Tento stav by nejspíše pokračoval, nebýt amerického politologa J. Linze, který sociálním vědcům předložil „*na empirii postavenou, koherentní a především normativní argumentace prostou metodologií*

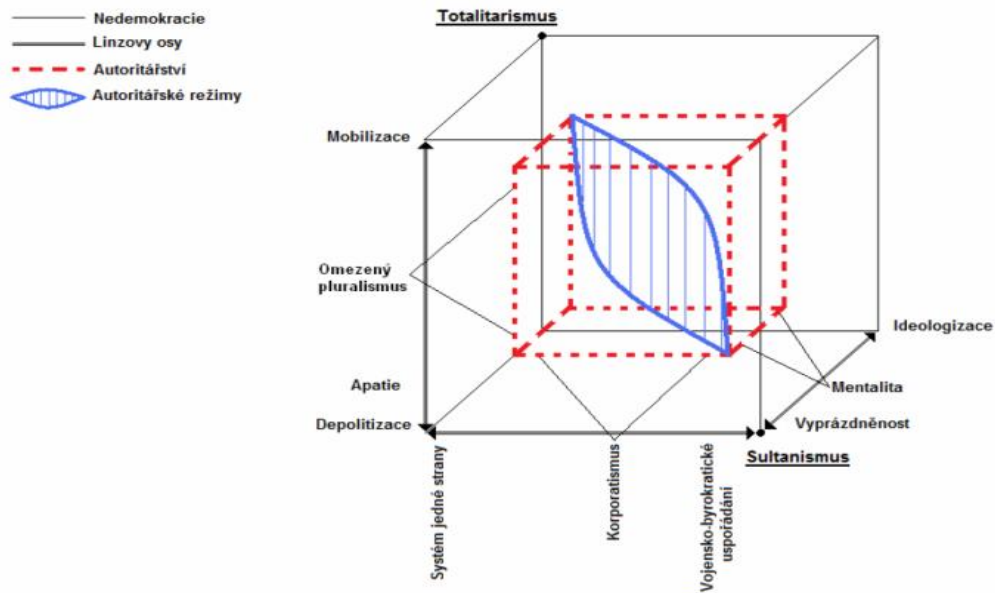
výzkumu nedemokratických režimů. Jejím základem se stalo definování rozporu mezi režimy totalitním a autoritativními“³ (Balík & Holzer, 2006, s. 5). Lze tedy říci, jak uvádí Stanislav Balík a Michal Kubát, že výzkum nedemokratických režimů se dá rozdělit na období před vydáním knihy *Totalitarian and Authoritarian Regimes* od J. Linze a po jejím vydání (Balík & Kubát, 2004, s. 50). J. Linz reagoval jak na výše zmíněnou koncepční nejasnost, která se týkala nedemokratických režimů, tak na zhroucení demokratických systémů v Latinské Americe v 60. a 70. letech, dále na politický vývoj odehrávající se v nových státech Afriky a Asie společně se skutečností, že vznikaly státy, které nešlo zařadit do kategorie demokracií, ale ani nešly označit za totalitní (Cabada & Procházka, 2020, s. 33–35; Cassani, 2012). J. Linz nahlíží na problematiku nedemokratických režimů směrem od totalitarismu, jenž je dle něj dlouhodobě neudržitelný, k post-totalitarismu. Už J. Linz upozorňoval na problematiku, s níž se setkal při výzkumu přechodů k demokracii, a to neschopnost nalezení přesné hranice⁴ mezi post-totalitními režimy a demokraciemi. Z nepodařených přechodů k demokracii viní dřívější odkazy totality a post-totality v těchto selhávajících demokraciích (Ptáčnick, 2012, s. 318–320).

³ Definice nedemokratických režimů byla vytvořena na základě Frankova Španělska v roce 1961, ale je dostatečně obecnou k její univerzální aplikaci (Linz, 2000, s. 159).

⁴ J. Bílek upozorňuje na danou problematiku. Dle něj, aby byl koncept ve společenských vědách metodologicky čistý, je nutné vymezit druhý konec daného kontinua. Respektive, každý koncept by měl mít jak pozitivní vymezení (demokracie), tak i vymezení negativní (autoritářství) (Cabada & Procházka, 2020, s. 37).

Typologie J. Linze není jednotně uspořádána, J. Ptáčník ji pro lepší vizualizaci sestavil do tvaru krychle.

(Ptáčník, 2012, s. 319–320)

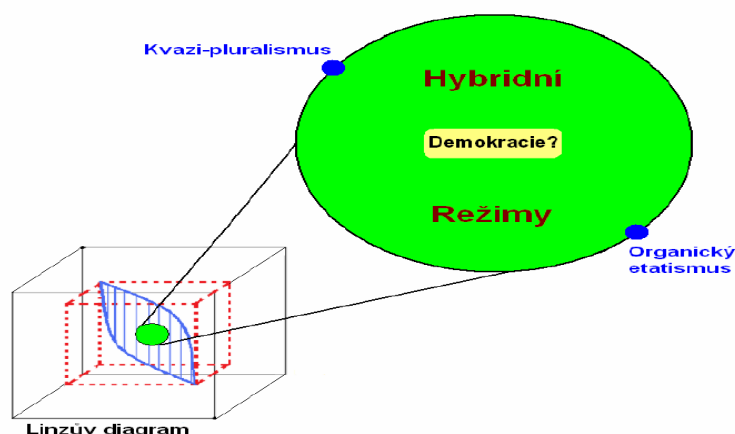

První osa (výška) znázorňuje míru mobilizace a organizace obyvatel pro daný režim⁵. Druhá osa (šířka) nám ukazuje způsob organizace státní správy a třetí (délka) míru ideologizace režimu (Ptáčník, 2012, 319–320). J. Linz došel k závěru, že nedemokratické režimy se v tomto obrazi dají poskládat s nepatrnými odchylkami podél tělesové úhlopříčky krychle, kde jeden z vrcholů je tvořen totalitarismem a druhý sultanismem⁶ (Linz, 2000, s. 173–176). Problém J. Ptáčník vidí v tom, kam na Linzův diagram umístit demokracii, popřípadě alespoň směřování k ní, tedy přechodnou, tranziční fázi režimu, nebo případně mnou zkoumané hybridní režimy. J. Linz bere při výzkumu nedemokratických režimů v úvahu mnoho faktorů, a proto výsledkem není jednoduchá úsečka. Jak ale můžeme vidět, pomyslný střed krychlového diagramu vypadá prázdně. Vzniká zde prostor pojímaný více obecně, prostor pro hybridní režimy. Napovídají tomu i dva typy autoritářské vlády, jež J. Linz znázorňuje na diagramu nejbližše středu, jsou jimi organický etatismus a limitovaný (kvazi)pluralismus (Ptáčník, 2012, 321–322).

⁵ Jedná se o rozsah, v němž tolerantního chování nabývá hodnot od absolutní oddanosti obyvatel a jejich mobilizaci k aktivní podpoře vládnoucího režimu, přes omezený pluralismus až k apatii k politickým činnostem. Spektrum končí úplnou depolitizací obyvatel (Ptáčník, 2012, s. 319–320).

⁶ Mezi uvedenými charakteristikami existuje přímá úměra a autoritářství poté tvoří menší krychli, kde vrchol maximálních hodnot vytváří totalitarismus a na druhé straně minimální hodnoty sultanismus (Ptáčník, 2012, s. 320).

(Ptáčník, 2012, s. 322)

Opravdovým testem pro teorii vytvořenou J. Linzem byla až imploze sovětského bloku doprovázená zhroutilím různorodých středo a východoevropských komunistických režimů (Balík & Holzer 2006, s. 6; Carothers, 2002, s. 5), společně s rozpadem jednostranických systémů v Africe a koncem vojenských režimů v Latinské Americe (Drahokoupil, 2014, s. 5). Přestože se události v mnoha ohledech od sebe odlišují, navazovaly na sebe (Carothers, 2002, s. 5). Pozornost se soustředila zejména na pád nedemokratických režimů, především režimů v kategorii post-totalitních od J. Linze (Balík & Holzer, 2006, s. 6). Ačkoli je teorie spojována s Huntingtonovou třetí vlnou demokratizace, neznamena to, že definice hybridních režimů, jako specifického post-tranzitivního typu, je od počátku exkluzivně spjata s postkomunistickým areálem (Balík & Holzer, 2006, s. 22–23). Třetí demokratická vlna není jediným zdrojem úvah o hybridních režimech. Za další důležitý podnět lze považovat vývoj asijského modelu demokracie s omezenými liberálními prvky (Cabada & Procházka, 2020, s. 33). Režimy, které pořádaly „volby bez volby“ například připomínají případy, které se objevily již po dekolonizaci, přičemž tyto případy mohou zlehčovat argument role třetí demokratizační vlny (Cassani, 2012).

Tyto skutečnosti postavily politickou vědu před nutnost nalézt nové termíny pro zkoumání nově vzniklých fenoménů, které nebyly lehce uchopitelné kategoriemi liberální demokracie, post-totalitarismu či autoritářství (Balík & Holzer, 2006, s. 22; Drahokoupil, 2014, s. 5). Někteří autoři nový prostor pro debatu interpretovali jako možnost k razantní paradigmatické změně v celé oblasti politologického výzkumu a celkové možnosti vystoupit z metodologicky a typologicky nastaveného formátu, jenž byl dlouhá léta určen J. Linzem (Balík & Holzer, 2006, s. 6; Gilbert & Mohseni 2011, s. 272–274). Západní liberálně demokratický model se nakonec neukázal jako cíl, který musí být konečný v procesu demokratizace, ale jen jako

jedna z možných variant (Zakaria, 1997, s. 23–24), i přes skutečnost, že mnohé země v počátcích následovaly trendy a soubory hodnot, které publikovaly studie předcházející vlně demokratizace v 80. letech 20. století. Jako příklad mohu uvést soubor hodnot odvozený z konceptu politické kultury. Jinými slovy, prodemokratický konsensus ve společnosti a soubory hodnot podporující tento postoj byly považovány za předpoklady pro demokracii (Karl, 1990, s. 1–2).

Obraz třetí demokratizační vlny však po léta zakrýval skutečnou povahu mnoha procesů přechodu (Cassani, 2014, s. 542), jelikož většina zemí nedosáhla dobře fungujícího demokratického systému, nebo se alespoň nezdá, že by se země snažily prohlubovat snahu směrem k demokratizaci, bez ohledu na to, jakých úspěchů dosáhly. Země stojí někde na cestě mezi demokraciemi a nedemokraciemi (Cassani, 2014, s. 543) vstoupily do takzvané šedé zóny (Carothers, 2002, s. 9–10; Diamond 2002, s. 25; Ekman, 2009, s. 7; Zinecker, 2009, s. 304). Tyto režimy mají mnohé atributy režimů demokratických⁷, problém spočívá v deficitech⁸, které vykazují v porovnání s liberálně demokratickými protějšky (Cabada & Procházka, 2020, s. 38). Zejména z dlouhodobého hlediska, jak tvrdí Wolfgang Merkel, zanechala třetí vlna demokratizace pro 21. století trvalejší politické dědictví, než různé typy a ideologie dřívějších totalitních vlád (Merkel, 2004, s. 33–34).

Je současně zajímavé, v rámci možnosti dalšího poznání, ale také zarazující, že více než čtvrt století po třetí vlně demokratizace a renesanci, kterou přinesla do komparativní politologie, jsme stále daleko od celkového konsensu týkajícího se druhů daných režimů a neustále klasifikujeme nejednoznačné, kontroverzní případy režimů (Cassani, 2014, s. 546–548; Diamond, 2002, s. 21). Rozmanitost konceptů se týká i použití jednotlivých typů kategorií, kdy se nemění pouze rozptyl aplikovatelnosti, ale také povaha kategorií, a proto musíme sledovat, jak který autor či autorka s těmito kategoriemi zacházejí (Drahokoupil, 2014, s. 21).

Naznačená situace otevřela prostor pro dnes již více než dvě desetiletí trvající debatu o takzvaných hybridních režimech, která se časem stala součástí širší diskuze o povaze ideálního typu režimu (Cabada & Procházka, 2020, s. 33; Cassani 2012; Ptáčnick, 2012, s. 316). Teorie hybridních režimů totiž znovu vynesla na povrch citlivost ke skutečnosti, že tranzice od nedemokratických režimů nemusejí a také často ani nekončí nastolením

⁷ Například přítomnost legální opozice, byť i ta může mít své limity (Cabada & Procházka, 2020, s. 38).

⁸ Například o minimální reflexi požadavků obyvatel, či volby, u nichž lze pochybovat o jejich legitimitě (Tamtéž, 2020).

plnohodnotných, demokratických forem vládnutí (Balík & Holzer, 2006, s. 23; Ekman, 2009, s. 8).

Se samotným termínem hybridních režimů přišla mezi prvními Terry Lynn Karlová ve svém díle *Dilemmas of Democratization in Latin America*, v souvislosti se studiem režimů Střední Ameriky. T. Karlová již během prvopočáteční vlny nadšení ze šíření demokracie v Latinské Americe kritizovala tendenci srovnávat demokracie s konkurenčními vícestranickými volbami, kde vojenská nadvláda a porušování lidských práv způsobily, že režimy z 80. let a počátků let 90. byly hybridní a nikoli demokratické (Diamond, 2002, s. 25; Zinecker, 2009, s. 307–308). Ve své původní formulaci měl tento pojem identifikovat soubor režimů, které byly umístěny ve středním hybridním terénu mezi konsolidovanými demokraciemi a frankovým autoritářstvím (Cassani, 2014, s. 545). Jak uvádí Leonardo Morlino, termín „*hybrid*“ lze použít na všechny režimy, kterým předcházelo období autoritářské nebo tradiční vlády, po němž následovaly počátky větší tolerance, liberalizační pokroky a částečné uvolnění pluralismu (Morlino, 2009, s. 281).

Ačkoli byla třetí demokratizační vlna nejednoznačná v rámci svých konečných výsledků, pád, či postupná eroze nedemokratických režimů přinášela jak do komparativní, tak tranzitologické vědní disciplíny dávku positivity. V 90. letech 20. století vědci nejčastěji klasifikovali hybridní režimy jako zmenšené podtypy demokracií, právě v reakci na složitost procesu demokratizace, kterého byli všichni svědky. Setkávali jsme se tak s novými termíny jako neliberální (Zakaria, 1997) či delegativní (O'Donnell, 1994) demokracie, které byly označovány za demokracie s adjektivy (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 272–273). Autorům nešlo o revizi typologie nedemokratických režimů, jejich cílem bylo vysvětlit, proč se v současnosti oproti optimismem oplývajícími předpokladům počátku 90. let 20. století, liberálním demokraciím v postkomunistickém prostoru nedaří (Balík & Holzer, 2006, s. 8; Bílek, 2015, s. 214–217).

Trend klasifikace se však změní na přelomu tisíciletí, kdy dojde k upřednostnění zmenšených podtypů autoritářství a do popředí se dostanou autoritářství s adjektivy jako například konkurenční (Levitsky & Way, 2002) autoritářství (Bogaards, 2009, s. 3–4; Cassani, 2012; Cabada & Procházka, 2020, s. 36–37; Ekman, 2009, s. 8; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 273–274). Zásluha v konceptuálním posunu náleží J. Linzovi (Drahokoupil, 2014, s. 4). „*Posun od demokracie s adjektivy k autoritářství s adjektivy, místo toho, aby vyřešilo koncepční obtíže klasifikace režimu, posunulo místo sporu z jedné pozice do druhé*“ (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 271). Vzniklá problematika konceptualizace kategorií a subkategorií

hybridních režimů je komplikovaná a vedou se o ní horlivé diskuze (Bílek, 2016, s. 107–109; Levitsky & Way, 2002), přičemž existuje i široké množství samotných přístupů k jednotlivým kategoriím a subkategoriím obecně (Drahokoupil, 2014, s. 4) společně s tendencí ignorovat zmenšené podtypy na druhé straně spektra (Boogards, 2009, s. 24). Na druhou stranu se může jednat o alternativní způsob koncepční inovace. Vytváření zmenšených podtypů může přispět jednak k nalezení diference, ale také k zamezení koncepčnímu roztahování. Společným, charakteristickým rysem podtypů bývá jejich schopnost identifikovat specifické atributy demokracie, jež chybí, čímž dávají základní charakter danému podtypu. Celkový význam jednotlivých podtypů je odvozen od definice demokracie, k jejímuž vztahu jsou utvořeny (Cassani, 2012).

Hybridní režimy se pro badatele a badatelky staly zastřešujícím termínem (Bílek, 2016, s. 106–107; Drahokoupil, 2014, s. 4), a proto je východiskem z tohoto pojmového zmatku a obsáhlosti celého konceptu nepřehledné množství. Jedním z důvodů je fakt, že hranice šedé zóny se staly příliš rozsáhlé a rozmazané, a její obsah se stal až příliš heterogenním (Cabada & Procházka, 2020, s. 37; Cassani 2012; Diamond, 2002, s. 27; Linz 2000, s. 35–36; Wigell, 2008, s. 231). Dle J. Bílky existují dvě možnosti vysvětlení této slabiny. První z nich je povaha celé debaty o hybridních režimech. Díky tomu, že se do debaty zapojila řada věhlasných autorů, jde o prostředí, v němž je kumulován značný akademický kapitál. Ten poté vybízí aktéry k formulování nových hypotéz a teoretických konceptů. Druhé vysvětlení poté souvisí se samotným nastavením agendy výzkumu v oblasti politického režimu, kde stále dominují dichotomické a kontinuální přístupy (Bílek, 2015, s. 212–213).

Prvním přístupem je takzvané dichotomické vnímání politických režimů. Hybridní režimy považuje za případy již výše zmíněných demokracií či autoritářství s adjektivy. K jeho zástupcům můžeme zařadit například F. Zakariu (1997), nebo W. Merkel (2004) (Cabada & Procházka, 2020, s. 36–37; Gilbert & Mohseni 2011, s. 272–274). Volba zachování dichotomického přístupu ke klasifikaci může vypadat příliš ostře, ale má své opodstatnění. Je šetrná a vyhýbá se úsilí o přepracování stávajících klasifikačních schémat pro zahrnutí nových typů režimů, jež mohou být inovativní, ale často ústí do těžce realizovatelných teoretických rámců. V praxi dichotomické řešení nesplňuje svůj prvopočáteční cíl, a to objasnit skutečnou identitu hybridních režimů. Hlavní limity přicházejí, když se teoretické diskuze přesunou k empirickým analýzám. Důkazem této obtížnosti je jejich minimální využívání v mezinárodních komparativních studiích (Cassani, 2012).

Směrem, který považuje hybridní režimy za svébytnou kategorii, se vydali L. Gilbertová a P. Mohseni, avšak jejich přístup je unikátnější. Ačkoli hybridní režimy obhajují jako svébytnou kategorii, své základy staví na díle J. Linze, společně s cílem ukázat nedostatky vyplývající z dosud představených přístupů a dodat svůj teoretický základ, s nímž by bylo možné nedostatky překonat (Cabada & Procházka, 2020, s. 37; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280–286). Dalšími zástupci tohoto směru mohou být T. L. Karl, nebo Mikail Wigell (2008), stejně jako A. Cassani (2012), dle něž pojem hybridní režim přestal označovat pouhou zbytkovou kategorii, kam bylo možné pro zjednodušení klasifikace zahrnout vše, od případů plné demokracie nebo prosté autokracie (Cassani, 2012). Uznání hybridních režimů jako nezávislého typu nám otevírá jiný úhel pohledu na přechody k demokraciím. Jedná se poté o rozporuplné události, či ústupný děle trvající, někdy i nedokonalý proces, na místo ojedinělé události (Zinecker, 2009, s. 308). Jedná se nejpravděpodobněji o nejvíce přirozený způsob, jak konceptualizovat hybridní režimy. Přístup je však až na výjimky velmi náchylný k nejasnostem. Hrozí, že se třetí typ stane zbytkovou kategorií, do níž budou autoři zahrnovat různé režimy, lišící se od sebe v řadě dimenzí, přičemž sdílejí jeden definiční znak odlišující je od demokracie i autokracie. Na druhé straně, jak již bylo řečeno, hranice mezi třetím typem a zmenšenými typy je nejasná, a proto si případy prvního typu vypůjčují výrazy typické pro druhé typy (Cassani, 2012).

Problém netkví v rozlišování mezi dvěma kategoriemi na základně kontinuální, nebo kategorické klasifikace, ale v tom, že ani jeden z těchto pokusů není mnohdy schopen klasifikovat režimy v šedé zóně (Bílek, 2015, s. 233). Jak však ukazuje rozsáhlá literatura týkající se demokracie, podobné problémy nejsou nepřekonatelnými překážkami (Cassani, 2014, s. 548)

2. Klasifikace hybridních režimů

Celkově je obtížné hodnotit kauzální tvrzení na základě tak různorodých konceptualizací hybridních režimů. Proto je zapotřebí správně definovat vztahy, které mezi režimy panují, protože případy, jež si vybereme a atributy v nich obsažené jsou kritické jak pro kauzální teorii, tak pro formulaci politiky (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 275; Ptáčník, 2012, s. 323). Pro klasifikaci hybridních režimů ve své práci jsem vybral klasifikaci od autorů L. Gilbertové a P. Mohseniho z jejich publikace *Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes* (2011), především z důvodu využití jejich teoretického rámce v následující, praktické části své práce. Další klasifikace nabízí například A. Cassani v příspěvku *Hybrid what? The contemporary debate on hybrid regimes and the identity question* (2012) z konference v Římě. A. Cassani se s L. Gilbertovou a P. Mohsenim v prvních třech typech shoduje, jeho klasifikace je však obohacena o další dva typy.

Prvním z nich je klasifikace založená na ochotě omezení prostoru pro nedorozumění vycházející z jednoduššího řešení otázky týkající se identity hybridních režimů. V případech, které nejsou demokratické, argument zní, proč je nepovažovat za přímo autoritářské. Dle tohoto pohledu by proces hybridizace měl být chápán více či méně, jako nedávná evoluce autoritářství, nebo jako adaptace autoritářských režimů na současné výzvy. Druhý typ není tak náhlým řešením. Dle něj jsou hybridní režimy podtypy autoritářství *sui genesis*. Tato myšlenka není zcela inovativní, má své původy u Giovanniho Sartoriho (Cassani, 2012). L. Gilbertová a P. Mohseni poté rozdělují mapu hybridních režimů na omezené demokracie, omezené autoritářství a režimy stojící mezi demokraciemi a autoritářstvími. Sami jsou zastánci třetího přístupu (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 272–273). Další klasifikace nabízí i sám M. Wigell (2004), nebo L. Morlino (2009).

2.1 Demokracie s adjektivy

Do první kategorie, případů omezených demokracií, jsou dle L. Gilbertové a P. Mohseniho zařazeny teorie delegativní demokracie od Guillerma O'Donnella, *Delegative Democracy* (1994), teorie neliberální demokracie z *The Rise of Illiberal Democracy* od F. Zakarii (1997) a teorie W. Merkela defektivní demokracie z díla *Embedded and Defective Democracies* (2004) (Cassani, 2012; Gilbert & Mohseni, 2011, 272–274). I přes fakt, že autoři se svými teoriemi spadají dle klasifikace do společné kategorie, vyskytují se mezi nimi rozdíly. Pro ilustrativní zdůraznění rozdílů představím první dva případy.

2.1.1 Delegativní demokracie

Vědci věnující se tranzicím a konsolidování nových demokracií opakovaně vyvraceli předpoklad stejného výsledku tranzitních procesů. Věřili, společně s G. O'Donnellem, že rozdíly jsou dostatečně významné pro potřebu nové typologizace. Jeho vlastní výzkum vychází z předpokladu, že rozhodující faktory pro vytváření různých druhů demokracií nesouvisí s charakteristikami předchozích režimů, nebo se samotným procesem přechodu. Naopak se zaměřuje na dlouhodobé historické faktory a úroveň socio-ekonomických problémů, které nově vznikající režimy zdědí. Stávají se z nich takzvané delegativní demokracie (O'Donnell, 1994, s. 55). Spojení delegativní demokracie se tak stalo jedním z prvních osobitých označení postdemokratických režimů v polovině 90. let (Balík & Holzer, 2011, s. 8). „*Delegativní demokracie není cizí demokratické tradici. Je více demokratická, ale méně liberální než reprezentativní demokracie*“ (O'Donnell, 1994, s. 60). Nejsou konsolidované, ale mohou být trvalé (O'Donnell, 1994, s. 56–57).

Současné fungující komplexní společnosti poskytují demokratické politické instituce, které jsou zásadní úrovní pro zprostředkování a agregaci mezi strukturálními faktory na jedné straně a nejen jednotlivci, ale také různorodými uskupeními, pod nimiž společnost organizuje své rozmanité zájmy a identity na straně druhé. Zmíněné horizontální rozdělení moci společně s vertikální jsou esencí zastupitelských demokracií. Reprezentace a delegování nejsou úplnými protiklady. Střední, institucionální, úroveň má důležitý dopad na utváření a fungování společnosti. Instituce poté mohou usnadnit vypořádání se sociálními a ekonomickými problémy, které zanechaly předchozí autoritářské režimy⁹ (O'Donnell, 1994, s. 56–62). Vznik, posilování a následná legitimizace těchto praktik a institucí nepřichází ze dne na den a vyžaduje čas, během kterého dochází ke složitému procesu pozitivního učení (O'Donnell, 1994, s. 68).

Naopak neinstitucionalizované demokracie jsou charakteristické pro svůj omezený rozsah politických institucí a jejich slabostí. V této situaci se dle G. O'Donnella ocitla spousta zemí, jichž se týkala třetí demokratizační vlna a také země Latinské Ameriky. Země Latinské Ameriky dopadly daleko hůře, než Německo, či Itálie, které byly po druhé světové válce v kvalitativně odlišné, ale lepší situaci, a proto se vydaly směrem k reprezentativním demokraciím. Společně se slabou zkušeností týkající se demokracií a socio-ekonomickými problémy je delegativní demokracie silně majoritní a individualistická, ale spíše dle Thomase

⁹ Země, v nichž silná institucionalizace pomohla překonat ekonomické a sociální problémy jsou dle O'Donnella Španělsko a Portugalsko (O'Donnell, 1994, s. 56–57).

Hobbse, než Johna Locka¹⁰ (O'Donnell, 1994, s. 60–62). V čele delegativních demokracií proto často stane charismatický, populisticky vystupující, mnohdy v přímých volbách zvolený prezident, který bývá reprezentantem heterogenního a fluidního politického hnutí, jež bylo utvořeno pro účel vyzdvihnout daného lídra (Hloušek & Kopeček, 2003, s. 3–4; Merkel, 2004, s. 50). Chybějící horizontální odpovědnost, nezpochybňování a netrestání nesprávného plnění povinností prezidentského úřadu je dále umocněno snahou prezidenta o snížení institucionálních pravomocí, které jim ještě zbývají a celkově proti rozvoji dalších institucí (O'Donnell, 1994, s. 60–62), přičemž jeho síla vychází z lidového mandátu (Hloušek & Kopeček, 2012, s. 3–4). Na čem záleží, nejsou hodnoty a ideová přesvědčení úředníků, ač jsou zvoleni, či ne, ale realita, že se nacházejí v síti institucionalizovaných mocenských vztahů (Hloušek & Kopeček, 2003, s. 3; O'Donnell, 1994, s. 60–62; Levitsky & Way, 2002, s. 53–54).

Výsledkem je směsice vládní všemocnosti a neschopnosti prosazovat svou politiku. Snaha zasahovat do všech agend začíná uzákoněním prvních politických balíčků a pokračuje doplňkovými rozhodnutími¹¹, které se snaží vyřešit původní neuváženost prvních rozhodnutí. Tyto akty zdůrazňují proti-institucionální zaujatost delegativních demokracií. Zároveň jimi dochází k vysoké personalizaci a koncentraci moci v exekutivní složce (O'Donnell, 1994, s. 66–67). Moc zákonodárná a soudní nad ní mají pouze velmi omezenou kontrolu (Merkel, 2004, s. 49–50). Institucionalizované demokracie naopak tvoří politická rozhodnutí pomalu. V moment, kdy jsou rozhodnutí učiněna, je vysoce pravděpodobné, že budou implementována a vydrží v platnosti delší dobu. Jak se selhávání kupí, země se dostává do stavu politické pasivity, a mnohdy i rozvrácení veřejné politiky. Zvolený prezident se poté snaží pouze vydržet do konce volebního období, které je specifikováno polarizujícím vztahem s parlamentem a politickou opozicí (Hloušek & Kopeček, 2012, s. 3–4; O'Donnell, 1994, s. 66–67). Odlišná situace nastává, když je jejich politika¹² uznávána volebními segmenty. Prezidenti se poté staví do role proti ústavnímu omezování jejich funkčních období. Díky tomu začínají podporovat opatření, jako jsou ústavní reformy, oslabující dále horizontální odpovědnost v případech, kdy stále existuje. Pokud se jim to těmito prostředky nepovede, pokračují ve vrcholných pozicích jako předsedové vlád v parlamentních režimech

¹⁰ Voliči vybírají zástupce bez ohledu na jejich vlastní identitu a přidružení, které je nejvhodnější pro vládnutí a převzetí osudu za jejich zemi (O'Donnell, 1994, s. 60).

¹¹ V Latinské Americe je tento proces nazýván dekretismem (O'Donnell, 1994, s. 66–67).

¹² Může se například týkat hospodářské politiky, která není vždy v delegativních demokraciích odsouzena k tomu, aby byla brána jako selhání. Především v důsledku hyperinflace, nebo dlouhých období vysoké inflace (O'Donnell, 1994, s. 66–67).

(O'Donnell, 1994, s. 66–67). Ačkoli u delegativních demokracií nehrozí autoritářská regrese, nezdá se, že by byly na cestě k zastupitelským demokraciím (O'Donnell, 1994, s. 56).

2.1.2 Neliberální demokracie

Problémy 21. století dle F. Zakarii budou problémy v rámci demokracií. Realita, které musíme čelit, je o to složitější, jelikož dané problémy půjdou obtížněji rozpoznat, natož změnit, protože nepostrádají legitimitu (Zakaria, 1997, s. 42). Po téměř století znamenala na západě demokracie demokracii liberální. Politické systémy se vyznačovaly nejen svobodnými a spravedlivými volbami, ale také právním státem, oddělením moci a ochranou základních svobod. Dnes se dva proudy liberální demokracie prodchnuté západními politickými strukturami ve zbytku světa rozpadají. Ačkoli demokracie vzkvétá, ústavní liberalismus nikoli (Zakaria, 1997, s. 22–23). Ústavní liberalismus přitom vedl k demokracii, ale nezdá se, že by demokracie přinášela ústavní liberalismus (Zakaria, 1997, s. 29). Data z výzkumu Freedom House z let 1996–1997 byla pro jeho tvrzení důkazním materiálem, přičemž polovina zemí, procházející demokratickým procesem, nejsou liberální. Nezdá se však, že by se jednalo o dočasný, či přechodný trend, ale vznikající vlády mísí formy demokracie s prvky neoliberalismu (Zakaria, 1997, s. 23–24).

Neliberální demokracie získávají legitimitu a tím i odolnost, především díky svým demokratickým prvkům (Zakaria, 1997, s. 42), například formálním potvrzením vládnoucí elity ve funkcích skrze pravidelně se opakující volby. Tyto volební procesy však nebývají zcela soutěživé¹³ (Hloušek & Kopeček, 2003 s. 3). Nebezpečí, která přináší, je několik. Kromě ohrožení vlastních občanů mohou zdiskreditovat samotnou podstatu liberálních demokracií a tím ovlivnit vnímání demokracie jako samotné (Zakaria, 1997, s. 42–43).

V praxi to znamená, že se občané nemohou dovolat soudní ochrany, když čelí protiústavním krokům. Zatímco se tedy liberální demokracie snaží o decentralizaci moci a její následnou kontrolu, neliberální směřují k její centralizaci, přičemž zde opět hraje významnou roli vůdce (Hloušek & Kopeček, s. 3–4). Soudobé liberálně demokratické společnosti dokážou svá politická rozhodnutí přizpůsobit etnicky rozdělené společnosti a vyhnout se tak násilí a teroru a tím žít v míru s ostatními, obdobně smýšlejícími, liberálními demokraciemi. Bez základu v podobě ústavního liberalismu však zavádění demokracií v rozdělených

¹³ Pravidelně se v nich projevují manipulativní a diskriminační praktiky od dosavadní vládní moci (Hloušek & Kopeček, 2003. s. 3).

společnostech podněcovalo nacionalismus¹⁴, etnické konflikty a někde i válku. Ve společnostech bez historické zkušenosti multietnických skupin v politice nebo asimilace je jednodušší organizovat svou podporu dle rasových, etnických nebo náboženských linií (Zakara, 1997, s. 35).

Nejednalo by se však o bezprecedentní situaci, jelikož každou demokratizační vlnu následovaly protivlny, neúspěchy, v nichž byly nově nastolené systémy považovány za nedostatečné a nespokojené masy se uchýlovaly k ambiciózním vůdcům, kteří svou rétorikou otevírali prostor pro nové alternativy (Tamtéž, 1997). Neliberální prostředky jsou však dlouhodobě neslučitelné s liberálními cíli (Zakaria, 1997, s. 44).

Za první neliberální demokracii v Evropě lze považovat Rusko za vlády Borise Jelcina. V době jeho působení vydal spoustu prezidentských nařízeních, pomocí nichž zrušil systém regionálních i místních úřadů, nebo z pozic odstranil velké množství gubernátorů. Jeho silný mandát od lidu mu dával potřebnou moc a určitá rozhodnutí i oblibu. Jedná se o jeden z typických znaků neliberální demokracie, a to je charismatický vůdce, vytvářející kolem sebe kult osobnosti (Zakaria, 2012 s. 85–87). Stejných charakteristických znaků poté dosahoval dle F. Zakarii na Slovensku v 90. letech minulého století Viktor Mečiar (Zakaria, 1997, s. 41). Oba muži se snažili oslabovat zákonodárnou i soudní moc a porušovat či obcházet systém brzd a protiváh (Zakaria, 1997, s. 41).

2.2 Autoritářství s adjektivy

Do kategorie omezeného autoritářství spadají teorie soutěživého autoritářství od S. Levitskyho a L. Wayne The Rise of Competitive Authoritarianism (2002), pojetí hybridních režimů od L. Diamonda Thinking About Hybrid Regimes (2002), teorie volebního autoritářství od Andree Schedlera The logic of Electoral Authoritarianism (2006) a semi-demokracie od Mariny Ottowayové z díla Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism (2003) (Cassani, 2012; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 273–274). Stejně jako v předešlé podkapitole se jednotlivé teorie odlišují, a proto opět pro představu uvedu rozdíly mezi prvními dvěma přístupy.

¹⁴ Jedny z prvních voleb, které se konaly po pádu komunismu, vyhráli v Sovětském svazu a Jugoslávii nacionalističtí separatisté a postupem vedly k rozpadu těchto zemí. Autor si uvědomuje, že v kontextu těchto dvou případů se jedná o zvláštní situace, jelikož země byly spojeny silou. Avšak rychlé odtržení bez záruk, institucí nebo politické moci pro etnické menšiny, způsobily mnohé povstání a represe v zemích jako byl Ázerbájdžán či Gruzie (Zakaria, 1997, s. 36).

2.2.1 Konkurenční autoritářství

Konec studené války a proměna světa s ní spojená znamenala mimo jiné i období hegemonie pro západní liberální model. Období bylo podobné tomu z let 20., ale mělo mnohem větší rozsah. Mezinárodní vlivy měly mnoho podob, včetně demonstrací, podmíněnosti (členství v EU), či přímého tlaku ve formě sankcí. Celá tato agenda byla zastřešována vznikajícími nadnárodními institucemi. Důležitou roli hrála také absence alternativy zdroje vojenské a hospodářské pomoci, které zvýšily význam diplomatických vztahů se západními vládami a institucemi. Vedoucí úloha západního liberálního modelu, doprovázená globálními změnami v ekonomice, vývojem v oblasti médií a komunikačních technologií obecně, to vše přispělo ke změně příležitostí a omezení, jimž čelí autoritářské elity. Díky tomu staré formy nedemokratických režimů mizí a my jsme schopni pozorovat vznik forem režimů, které jsou nové, nebo kombinují dřívější prvky s novými (Levitsky & Way, 2002, s. 51–52; Levitsky & Way, 2010, s. 5–7). S. Levitsky a L. Way si za pár let existence svého teoretického modelu vydobyli výsadní postavení mezi akademiky zabývající se hybridními režimy, ale také mezi těmi, kteří se zaobírají režimy nedemokratickými (Bílek, 2015, s. 218).

Upozorňují, že konkurenční autoritářství je třeba odlišovat od nestabilních, efektivitu postrádajících, či jinak chybových typů režimů, které splňují základní normy demokracie, a to včetně výše zmíněné delegativní demokracie od G. O'Donnella. Ačkoli se v tomto typu režimu konají volby pravidelně a obecně se v nich nevyskytují podvody, současná vládní garnitura zneužívá státní zdroje nebo znemožňuje opozici vyjadřovat své názory v médiích. Jejich názory jsou marginalizovány, dochází k vyhrožování či zatýkání (Drahokoupil, 2014, s. 16; Levitsky & Way, 2002, s. 54; Levitsky & Way, 2010, s. 5). Jinými slovy řečeno, nerovnost hracího pole je zde ústřední. Této dimenzi není mnohdy věnováno tolik pozornosti, jelikož dochází k jejímu sledování pouze v období voleb, nikoli však v rámci jiných dimenzí (Bílek, 2015, s. 220–221; Gilber & Mohseni, 2011, s. 274). Významné kroky k otevřenějšímu, více konkurenceschopnému a pluralitnějšímu autoritářskému systému se mohou objevit jinde, než ve volbách (Diamond, 2002, s. 33).

Ačkoli dochází k ovlivňování formálních demokratických pravidel, konkurenční autoritářství je nedokáže odstranit ani zredukovat na pouhou fasádu, a proto dochází spíše ke kooptaci a jemnějším formám pronásledování, klientelismu, než k otevřenému porušení demokratických pravidel (Levitsky & Way, 2002, s. 53–54). I přes uvedená omezení může dojít k úspěchu opozice ve volbách (Bílek, 2015, s. 223, Diamond, 2002, s. 29). Možnost úspěchu opozice ve volbách odlišuje konkurenční autoritářství od režimů nazývaných

„fasádními“ volebními režimy¹⁵. Hranici mezi těmito dvěma typy režimu je obtížné určit a časem se nekonkurenceschopné volební instituce mohou stát konkurenceschopnými (Levitsky & Way, 2002, s. 53–54).

Přesto soužití demokratických pravidel hry a autokratických metod vytváří vlastní zdroj nestability pro režim a jeho vládní představitele. Stálá existence voleb, legislativní i soudní moci společně s nezávislými médii vytvářejí periodicky příležitosti k výzvě. Těmito procesy vznikají dilemata pro autokratické úřady, přičemž odhaluje interní režimní problémy, nutí autokratické úřady k volbě mezi porušením demokratických pravidel hry, za cenu mezinárodních sankcí až izolace, či domácího konfliktu, nebo nechat vyzyvatele pokračovat za cenu možné porážky a ztráty nebo případného omezení moci. Spojení se západem, ať už ve formě kulturního, mediálního vlivu, nebo elitních sítí, zvýšilo náklady na autoritářský režim, takže cesta k demokratizaci konkurenčních autoritářských režimů je pravděpodobná (Diamond, 2002, s. 29–32; Levitsky & Way, 2002, s. 59–60; Levitsky & Way, 2010, s. 41–43).

2.2.2 Teorie hybridních režimů dle Larryho Diamonda

L. Diamond, jako jeden z průkopníků hybridních režimů (Ptáčník, 2012, s. 323) se pozastavuje nad jejich bezprecedentním výskytem v období třetí demokratizační vlny. Avšak poznamenává, že tento typ režimního uspořádání není nový, jelikož již v 60. a 70. letech existovaly vícestranické, volební, ale nedemokratické režimy¹⁶. Přičemž také v Evropě a Latinské Americe¹⁷ se vyskytly případy omezené, elitní, stranické soutěže s omezenou franšízou (Diamond, 2002, s. 23).

Termín pseudodemokracie dle něj rezonuje současnou akademickou diskusí zejména z důvodu hegemonního postavení demokracie, která je vnímána za jedinou legitimní formu vládnutí. Kdokoli, kdo nenaplnuje tento standard, pocítuje bezprecedentní tlak, ať už mezinárodní, či domácí, aby přijal zpět, či alespoň napodobil demokratické formy vládnutí.

Prakticky všechny hybridní režimy jsou úmyslně pseudodemokratické. Povolují existenci formálně demokratických politických institucí, čímž zakrývají realitu autoritářské nadvlády.

¹⁵ Režimy, v nichž volební instituce existují, ale nenaplnují svou podstatu, a to smysluplné soupeření o moc (Levitsky & Way, 2002, s. 53–54)

¹⁶ L. Diamond demonstruje své poznatky na příkladu Mexika, Singapur, Malajsie či Senegalu (Diamond, 2002, s. 23).

¹⁷ V Latinské Americe tyto oligarchické demokracie z 19. a počátku 20. století pomohly k rozvoji hlavních politických institucí typických pro demokratické systémy, jako jsou principy omezení a rotace moci (Tamtéž, 2002).

Všem těmto pseudodemokratickým režimům chybí otevřená, svobodná a spravedlivá volební aréna. Ačkoli vítězství v těchto režimech není nedosažitelné, vyžaduje vysokou mobilizaci opozice a homogenní ideologickou základnu. Navíc volby vyžadují mezinárodní pozorování a případné intervence, aby se zabránila či odhalila a delegitimovala možnost volebních podvodů. Ve srovnání s podmínkami a okolnostmi voleb v demokratických režimech, proto vidíme značně přísnější požadavky (Diamond, 2002, s. 24). I kdybychom se shodli na tom, že pro demokracii požadujeme minimalistické procedurální minimum, vyvstanou další otázky. „*Jak víme, že skutečně proběhly čestné a spravedlivé a svobodné volby?*“ (Diamond, 2002, s. 21). Otázky vyplývají z poměrně vysokých požadavků na demokracii samotnou (Ptáčnick, 2012, s. 323–324). Upozorňuje na podstatný aspekt vyskytující se v debatě o hybridních režimech. Vznikla mimořádná až nekritická váha, jež účastníci přisuzují jevu voleb (Balík & Holzer, 2006, s. 15–16). Analyticky plodnějším přístupem k měření je dle něj měření oddělené, a proto se soustředí na volby a otázky s nimi spojené (Diamond, 2002, s. 26), vycházející z politické praxe, jako je otevřenost pro kandidaturu, modely podpory ve vztahu voličů a kandidujících subjektů. Pouhé soustředění na fenomén voleb je diskutabilní a plný rizik (Balík & Holzer, 2006, s. 16–17).

Na základě jejich svobody¹⁸ je poté rozděluje následovně: „*Liberální demokracie, volební demokracie, nejasné režimy, soutěživé autoritářství, hegemónické volební autoritářství, politicky uzavřené autoritářství*“ (Diamond, 2002, s. 26). L. Diamond vytváří další klasifikaci, aniž by do ní zapracoval vlastní novou kategorii. Svůj termín, pseudodemokracie, do ní nezapracoval, přestože se o něm v úvodu svého teoretického rámce zmiňuje (Drahokoupil, 2014, s. 17–18).

Tato klasifikace se potýká opět s problémy týkající se hranic mezi režimy, jež jsou rozmazané a kontroverzní. Jedná se o ideální typy stojící proti nepolapitelné realitě, proto klasifikujeme tolik režimů jako nejednoznačných. Argumenty pro podporu svého rozdělení jsou vágní nebo úplně chybí (Diamond, 2002, s. 25–29). Potenciální zisky využití jeho klasifikace je iluzorní, jelikož neexistuje žádný způsob, jak zjistit skóre generované Freedom House, které by odpovídalo jeho konceptům (Wigell, 2008, s. 232). Tuto problematiku autor však sebekriticky přiznává. Složitost oddělení typů od sebe je také důvodem, proč vůbec vznikla kategorie nejasných režimů (Diamond, 2002, s. 25–29). Ačkoli znamenají zlepšení oproti dichotomické klasifikaci demokratických a nedemokratických režimů, nedokáže plně

¹⁸ Za svobodné volby označuje ty, které nejsou omezeny právními překážkami a voliči nejsou pod nátlakem během procesu voleb. Další nutnou podmínkou je existence svobody pro jednotlivé kandidáty a existence širokého spektra politických stran (Diamond, 2002, s. 24–29).

vyjádřit, jak jsou režimy od sebe odlišné (Wigell, 2008, s. 232). Kupříkladu rozdělování na základě svobody voleb mezi soutěživým autoritářstvím a hegemonickým volebním autoritářstvím je obtížně měřitelné. Navíc i demokratické režimy nemusí vždy prokazovat naprostou svobodu voleb a potýkáme se s určitými omezeními pro kandidující nebo politické strany (Diamond, 2002, s. 25–29).

I přes výše zmíněnou nejasnost v kategorizaci režimů, vyplývající z nedostatečného vysvětlení, je zde snaha L. Diamonda o přesnější vymezení soutěživých a hegemonických volebních autoritářství. Dle něj je prvním odlišujícím znakem existence významné parlamentní opozice. V režimech, kde jsou volby autoritářskou fasádou, vládnoucí, či dominantní stany získávají téměř všechna křesla¹⁹ (Diamond, 2002, s. 29–33; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 285–286). Volební výsledky politických stran, které neprošly dostatečným vývojem, je složité interpretovat. Proto se nabízejí výsledky prezidentských voleb, jako druhý odlišující znak. Nezpochybnitelným znakem hegemonie je vítězství prezidenta, kdy v lidovém hlasování získá tři čtvrtiny hlasů nebo i více. Posledním definičním znakem je dlouhá doba u moci, či prodlužování mandátových období prezidenta. Zde však opět chybí přesnější definování, například uvedení věkové hranice (Diamond, 2002, s. 29–33).

2.3 Hybridní režimy jako samostatná kategorie

Jak se samotným termínem, tak potřebou odlišit vlastní, svébytný charakter hybridních režimů a vymežit je tím proti autoritářským a demokratickým režimům, přišla již dříve zmíněná T. L. Karlová. Zdůrazňuje, že hybridní režimy nejsou jiným typem autoritářských režimů se změněnými atributy, přičemž míra jejich inkluze se vymyká z kategorií autoritářství. Dále upozorňuje, že hybridní režimy budou přetrvávajícím typem režimního uspořádání, nikoli případ tranzice (Cassani, 2012; Karl, 1990, s. 14–15). Tezi o přetrvávání hybridních režimů, jako režimů *sui genesis*²⁰ a nikoli jako období přechodu prosazují všichni autoři a autorky zabývající se zeměmi v šedé zóně²¹, přitom jej přesně nevymezují. O vytvoření definice hybridních režimů se pokusil například L. Morlino²² (2009), ačkoli jeho pokus o definování nepřinesl nic zásadního (Drahokoupil, 2014, s. 6–7).

¹⁹ V Singapuru opakovaně získávala strana ve volbách přes 95 % (Diamond, 2002, s. 32).

²⁰ Jinými slovy, hybridní režimy jsou charakterizovány koexistencí nominálně demokratických institucí (systému více stran, zákonodárského sboru) a přetrvávající praxí autoritářských vzorců vládnutí, vedoucí k systematické změně pravidel, jež jsou určovány vládnoucí garniturou (Cassani, 2012).

²¹ Například Levitsky & Way (2002).

Vytváření třetího, nezávislého typu politického režimu, je dle A. Cassaniho, pravděpodobně nejpřirozenější způsob konceptualizace hybridních režimů (Cassai, 2012). Jedná se o pokrok ve výzkumu týkající se těchto režimů. Zaměření se pouze na jeden definiční znak, často volební soutěže, bránilo současnému zkoumání jiných, mimo volebních faktorů, nezbytných pro pochopení, jak jsou režimy odlišně hybridní, proč existují rozdíly ve volebních výsledcích, a také proč jsou režimy neustále v pohybu. Pro dosažení vícerozměrných hodnocení hybridních režimů jsou využívány vnořené výzkumné designy, v nichž je možné využít jak kvalitativní, tak kvantitativní přístup urychlující budování teorie středního rozsahu. Vícerozměrné konceptualizace nejsou nové, již například R. A. Dahl opustil od používání slova demokracie a zavedl polyarchii. Režim, který sám definoval průnikem dvou dimenzí (Bílek, 2016, s. 107–109; Mufti, 2018, s. 112–115). Znovu musím zdůraznit, ač je přístup inovativní, tak až na výjimky je nejnáchylnější k nejasnostem. Na jedné straně hrozí nebezpečí, že se třetí typ stane zbytkovou kategorií zahrnující režimy lišící se od sebe v řadě dimenzí, přičemž sdílejí jedinou odlišující vlastnost od demokracie i autokracie (Cassani, 2012).

Za autory, kteří považují hybridní režimy za svébytnou kategorii politického uspořádání, můžeme úspěšně považovat M. Wigella s publikací *Mapping 'Hybrid Regimes': Regime Types and Concepts in Comparative Politics* (2008) a článek Gilbertové a Mohseniho *Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes* (2011).

2.3.1 Dvojdímenzionální pojetí hybridních režimů

M. Wigell se jako další pozastavuje nad koncepčními problémy s mapováním politických režimů. Hlavní otázkou se stalo, jak vyřešit problém vytváření analytické diferenciacce mezi těmito rozmanitými formami politických režimů, aniž by se jejich koncepce zbytečně rozšiřovaly na případy neodpovídající rozumným kritériím pojmové platnosti. Navrhuje proto dvourozměrné pojetí, umožňující klasifikaci typů i podtypů politických režimů. Potřebu nové typologie spatřuje v omezeních týkající se jednorozměrných konceptů pro analýzu dosavadních politických praktik a porovnávání politických režimů spadající do stejné kategorie. V jednorozměrném pojetí poté důležité rozdíly mezi typy režimů zůstanou mimo rozsah analýzy²³ (Bílek, 2015, s. 233; Mufti, 2018, s. 112; Wigell, 2008, s. 230–232).

²³ Redukování všech rozdílů mezi politickými režimy na pouhou otázku míry demokratičnosti nebere v úvahu důležité kategorické rozdíly, které jsou možné identifikovat pomocí kvalitativní analýzy (Wigell, 2008, s. 231–232).

Dvourozměrná klasifikace M. Wigella poskytuje způsob systematizace tohoto sémantického pole. Realita vyžaduje typologii citlivější na střední případy. Dichotomický model nedosahuje dostatečné analytické diferenciaci. Jeho další nevýhodou je jeho samotná podstata – vytváření vzájemně vylučujících se kategorií znemožňuje identifikaci zapříčiněnou vzájemným překrýváním se mezi režimními typy. Odstupňovaný model je v této oblasti lepší než ortodoxně dichotomický, jelikož dokáže popsat tento překryv mezi demokratickými a autoritářskými režimy (Mufti, 2018, s. 111; Wigell, 2008, s. 231–232). Stručně řečeno „*nedávná klasifikační schémata, ať už založená na dichotomickém nebo odstupňovaném přístupu, nevyhovují koncepčním výzvám, které představuje nedávný politický vývoj*“ (Wigell, 2008, s. 233). M. Wigell svou kritiku demonstruje na režimní typologii L. Diamonda, zmíněné v kap. 2.2.2., přičemž jeho pojetí bere za příliš jednorozměrné. Výslovně se snaží vyvinout zařazení pro rozlišení politických režimů jak z hlediska typu, tak i stupně, přičemž díky její vágnosti a nepřesné argumentaci hranic mezi režimy nelze rozlišit mezi jednotlivými druhy demokracií a autoritářských režimů²⁴ (Wigell, 2008, s. 232).

Dvourozměrná typologie je založena na teorii liberální demokracie, která je v jeho pojetí spojením dvou odlišných ideologických tradic, a to politického liberalismu a demokracie. Z nichž vyplývá osm podmínek²⁵. Režimy se poté mohou odlišovat ve dvou dimenzích, elektoralismu, nebo konstitucionalismu. Dle dosažených podmínek v těchto dvou dimenzích je změna chápána jako probíhající ve dvourozměrném prostoru, přičemž historie ukázala, že ne všechny tranzice od autoritářské vlády nutně nesledují lineární cestu k liberální demokracii. Tento trend platí i opačným směrem. Pokud režim naplní všech osm podmínek, lze označit za demokratický, přičemž nedosažení žádné z nich odpovídá autoritářství. V případech, že režimy naplňují pouze některé podmínky z jedné, nebo druhé dimenze, spadají režimy do kategorií konstituční oligarchie nebo volebního autoritářského režimu. Mimo tyto kategorie mohou existovat i další možné varianty režimních uspořádání (Bílek, 2015, s. 231–236; Mufti, 2018, s. 112–113; Wigell, 2008, s. 235–243). Vymezení podmínek, při nichž existuje volební soutěž, je dle J. Bílky poměrně nejasné a souvisí s tím, jak autor vnímá svou typologii a její jednotlivé kategorie. Do M. Wigellem představené kategorie volebního autoritářského režimu lze zahrnout jak soutěživé autoritářství, tak i volební či hegemonské autoritářství, v němž se konají volby. Do konstituční oligarchie zařazuje režimy

²⁴ Více viz. kap. 2.2.2.

²⁵ Liberální ideál poté odpovídá vládě zákona, čili svobodě na shromažďování, svobodě projevu, přístupu k informacím, potlačení diskriminace jak náboženských tak i sociálních skupin. Demokratický ideál je poté založen na svobodných, férových, soutěživých volbách zaručených pro všechny (Wigell, 2008, s. 234).

bez voleb a režimy konstituční oligarchie Evropy na konci 19. století. Nejasnosti týkající se klasifikace jsou alespoň částečně kompenzovány dvoudimenzionálností jeho klasifikace (Bílek, 2015, s. 222).

Velkou pozornost věnuje M. Wigell demokracii a její následné klasifikaci, přičemž klasifikuje základní čtyři druhy, a to volební, liberální, limitovanou a konstituční demokracii (Wigell, 2008, s. 246). Ačkoli demokracie naplňují základní podmínky, liší se v rozšiřujících, kterých autor identifikuje také osm²⁶. Pouze liberální demokracie naplňuje všech šestnáct podmínek, přičemž jejím opakem je demokracie limitovaná (Wigell, 2008, s. 245–247).

2.4 Trojdimenzionální pojetí od Gilbertové a Mohseniho

Stejně jako předešlí autoři, tak i L. Gilbertová s P. Mohsenim znovuotevírají již tak širokou a nepřehlednou diskuzi o hybridních režimech. Kladou si za cíl ukázat nedostatky vyplývající z dosavadních teoretických přístupů a vytvořit teoretický základ, jenž by byl schopen dané nedostatky překonat (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 272). Upozorňují, že teorie musí nejprve vést k výběru minimálních, klíčových atributů, které jsou nezbytné pro vytvoření konceptů (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 288). Jsou považováni za pokračovatele tradice, kterou před mnoha lety nastavil J. Linz ve své knize *Totalitarian and Authoritarian Regimes* (2000) a souhlasí s konceptualizací založené na multidimenzionálním chápání politických režimů. V určitých bodech se však odlišují. Klasifikují hybridní režimy jako svébytnou kategorii (Bílek, 2015, s. 218–219; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 273) a nikoli jako případy, jež jsou umístěny v jediném kontinuu, počínající uzavřeným autoritářstvím na jednom konci a končící liberální demokracií na druhém. Nabízí perspektivu, díky níž lze přepracovat koncepční pole politických režimů (Bílek, 2015, s. 219; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 272–274; Mufti, 2018, s. 115).

K dosažení přesnější klasifikace využívají koncept voleb. Současné definice volebních režimů svou podstatou brání vytvoření hranice mezi autoritářskými a hybridními režimy. L. Gilbertová s P. Mohsenim souhlasí se zařazením hybridních režimů do kategorie volebních režimů. Existencí voleb se odlišují hybridní režimy od autoritářských, totalitních, ale i sultanistických, patřící do kategorie režimů nevolebních. Samotná existence voleb však není dostatečnou podmínkou, jelikož z historické zkušenosti víme, že v mnoha totalitách, ale i autoritářských režimech probíhaly volby umožňující se zapojit více aktérům. Současná

²⁶ Liberálními rozšiřujícími podmínkami jsou například výkonná odpovědnost nebo beztrestnost byrokratické složky. Demokratickými rozšiřujícími podmínka jsou poté například volební integrita, volební suverenita (Wigell, 2008, s. 240–241).

definice volebních režimů tedy není pro klasifikaci soudobých politických režimů dostatečná a vytváří napětí mezi jednotlivými koncepcemi. Zasazují se proto o znovu definování volebních režimů (Bílek, 2015, s. 223; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 277–279).

Redefinované volební režimy by měly pořádat konkurenční vícestranické volby²⁷. Zařazením prvku konkurence vzniká koncepční prostor, do nějž dle L. Gilbertové s P. Mohsenim, hybridní režimy spadají. Prostor je jedinečný svými institucionálními rysy. Typ hybridních režimů, označený za konkurenční autoritářství, nebyl a ani nemohl být kvůli své konkurenční povaze v klasických konceptualizacích politických režimů. Je to také důvodem, proč chybí v typologii J. Linze (2000) i G. Sartoriho (2005) (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 275–279). J. Linz neidentifikoval mezi svými sedmi autoritářskými režimy nic podobného dnešním konceptům hybridních režimů a ani nemohl. Jedním z důvodů je fakt, že hybridní režimy jsou produktem současného světa (Diamond, 2002 s. 24). Klasifikace G. Sartoriho poté nezohledňuje režimy, mající nekalou soutěž, ale prokazující konkurenceschopnost (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 271)

Debata vedoucí na dané téma podtrhuje tři dimenze, které jsou dle autorů zásadní pro klasifikaci. První dvě jsou konkurenceschopnost a konkurence (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280; Bílek, 2015, s. 221–222). „*Demokracie jsou konkurenční režimy, se spravedlivou hospodářskou soutěží, zatímco autoritářské režimy jsou režimy nekonkurenceschopné s nekalou soutěží. Hybridní režimy zabírají koncepční prázdnotu konkurenčních režimů s nekalou soutěží*“ (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280). Tvrdí, že konkurenční vícestranické volby vytváření kvalitativně odlišný typ režimů než ten, který má nekonkurenceschopné vícestranické volby. Kvalita konkurence bývá pojímána jako široká pravidla volební hry, a proto z důvodů zabránění pojmového zmatení, je označována za občanské svobody. Staví na pochopení občanských svobod R. A. Dahla. Tyto režimy zaručují základní procedurální minima fungování demokracie²⁸. Poslední dimenzí jsou poté opatrovnické instituce²⁹. Kromě kvality konkurence je důležité, aby nevolené organizace či jedinci, jako armáda nebo

²⁷ Konkurenční volby jsou poté ty, kterých se účastní více než jedno mocenské centrum s rozlišnými socio-ekonomickými zájmy a mohou být reálným uhrožením pro zavedené subjekty (Levitsky & Way, 2002). Naproti tomu nekonkurenceschopné volby probíhají v prostředí, v němž nehrozí reálné nebezpečí mocenskému monopolu (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 285).

²⁸ Tyto režimy svým občanům zajišťují svobodu projevu, shromažďování, právo na různorodé zdroje informací a poskytuje prostor, ve kterém mohou svobodně vyjadřovat svůj názor a tedy spravedlivě soutěžit (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280–286).

²⁹ Několik vědců zdůraznilo úlohu opatrovnických institucí, které obcházely politické mechanismy demokratického rozhodování. Tyto režimy poté nemůžeme klasifikovat jako demokratické (Tamtéž, 2011).

náboženské autority, nepřiměřeně neomezovali agendu volených zástupců (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280–286).

V souladu s tím tvoří tři výše zmíněné dimenze, konkurence, konkurenceschopnost a opatrovnické instituce, tři hlavní osy jejich konfiguračního přístupu ke klasifikaci politických režimů (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 272). „*Konfigurační přístup umožňuje a zdůrazňuje jedinečné institucionální charakteristiky, které mohou být klíčové jak pro správný výběr případů, tak pro testování kauzální teorie*“ (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 283). Přístup je proto vhodný pro vytváření složitých konceptů založených na více kombinacích, v nichž se kombinují různé atributy. Metoda spočívá na rozdílech v druhu, než samotné míře. Platí to především u politických režimů, jejichž zachycení je možné pouze pomocí kombinací atributů dimenzí režimu (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 282–283; Mufti, 2018, 116).

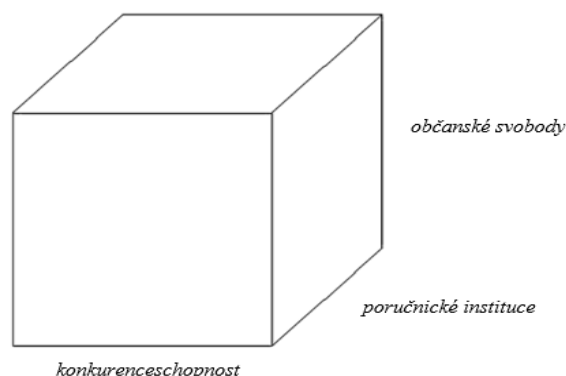
Z předloženého trojdimenzionálního konfiguračního přístupu rozdělují L. Gilbertová s P. Mohsenim hybridní režimy do tří podkategorií. Jedná se o neliberální hybridní režimy, neliberální poručnický hybridní režim a poručnický režim. První z nich je charakterizován existencí soutěživých voleb, chybí zde však dimenze občanských svobod. Neliberální poručnické hybridní režimy také pořádají svobodné volby. Do procesu však zasahují poručnické instituce a občanské svobody jsou na nízké úrovni. Poslední podkategorií je poručnický režim, vyznačující se soutěživými volbami společně s ochranou občanských svobod, ale poručnické instituce zde mají vysoké postavení v politických rozhodnutích³⁰ (Bílek, 2015, s. 224–225; Gilbert & Mohseni, 2011, s. 291–292).

2.4.1 Silné a slabé strany koncepce L. Gilbertové a P. Mohseniho

Výhodou konceptu je snaha o vizualizaci. Svůj multidimenzionální konfigurační přístup sestavili do krychle. „*Krychle je postavena na teoreticky identifikovaných osách konkurenceschopnosti, občanských svobodách a poručnických institucích*“

³⁰ Jako příklad této kategorie uvádějí Chile v roce 1990 (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 291–292).

(Gilbert & Mohseni, 2011, s. 286)

Osa X (konkurenceschopnost) rozlišuje mezi volebními a nevolebními režimy. Osa Y (občanské svobody) odděluje liberální, vícestranické režimy v horní části krychle od neliberálních vícestranických režimů v části dolní. Poslední osa Z (poručnické instituce) rozděluje režimy na opatrovnické od neopatrovnických, tedy zda lze daný režim považovat za demokratický, či nikoli (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 286). Netvrdí, že dané dimenze nejsou kombinovatelné, ani netvrdí, že je nelze uspořádat do jednoho kontinua. Každá dimenze však ovlivňuje klasifikaci režimů jedinečnými způsoby³¹. Zároveň jejich přístup nevylučuje správné využití vytvoření dílčích indikátorů, které měří jednotlivé vlastnosti režimů (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 286–287).

Další výhodou, kterou tento přístup přináší je, že režimy poté nejsou komparovány ani měřeny z hlediska jiných režimů. Neměří nedemokratické režimy dle stupně jejich demokratičnosti. Aplikují doporučení J. Linze, a to systematicky analyzovat různé typy režimů vůči sobě a nepovažovat je za pouhou odchylku od ideálního typu³². Více kombinací významných funkcí režimu vytváří různé koncepty a nelze je tedy zařadit na jediné kontinuum (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 281–283).

Výhody plynoucí z dané koncepce mají jeden zastřešující prvek. Jedná se o syntetizaci poznatků z předešlých výzkumů, která autory vede k zpřesnění samotného pojmu hybridních režimů (Bílek & Lupták, 2014; Bílek 2015, s. 227; Mufti, 2018, s. 115–116). Ačkoli s M. Wigellem (2008) sdílejí myšlenku svébytné kategorie hybridních režimů, vyčítají mu chybějící propojování dřívějších informací (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 284).

³¹ Například konkurenceschopnost je klíčem k oddělení volebních režimů, za něž považují demokratické a hybridní, od nevolebních režimů, tedy autoritářství. Další dvě jsou poté klíčové pro rozpoznání odlišujících vlastností režimů ve volebních a nevolebních kategoriích (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 286).

³² Například přístup delegativní demokracie od O'Donnella (1994) (Tamtéž, 2011).

Dané pojetí však není bezchybné. Mezi jeho závažné nedostatky patří fakt, že nedokáže změřit politické režimy, v nichž nedochází k vícestranickým volbám, avšak jsou ostatními autory považovány za hybridní režimy, především kvůli charakteristikám neslučitelným s režimy autoritářskými (Bílek & Lupták, 2014). Pokud zobecníme předpoklad z přístupu S. Levitskeho a L. Wayne, opomíjení vazeb na západní mocnosti, které dle nich mají vliv na demokratizaci soutěživých autoritářství (Bílek, 2016, s. 107), vyvstane nám další nedostatek. Nejvíce diskutovaným problémem v rámci této koncepce je vágní operacionalizace a nedostatečné informace o zapojení poručnických institucí v politických procesech daných režimů. Například W. Merkel (2004) rozpracovává podrobnější popis možných forem poručnických institucí, přičemž s nimi nadále pracuje (Merkel, 2004, s. 49). Dalším, kdo s touto dimenzí pracuje, i když ji zahrnuje do rozšiřujících podmínek, je M. Wigell (2008), avšak nepovažuje je za znak demokratického režimu (Wigell, 2008, s. 240–242).

3. Cesta k hybridnímu režimu

Kolaps komunistických režimů ve východní Evropě na konci 80. let, který byl následován implozí Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) a vznikem 15 postsovětských republik v roce 1991, společně s dalšími událostmi v odlišných částech světa³³, měly spojující dominantní charakteristiku (Cabada & Procházka, 2020, s. 33; Morlino, 2009, s. 5–6). Byly protunuty simultánními hnutími, nejméně v několika zemích v každém regionu, která se vzdala prvků autoritativní vlády směrem k liberálnějšímu a často demokratičtějšímu vládnutí (Knott, 2018, s. 14; Luo & Przeworski, 2020, s. 2–3; Morlino, 2009, s. 5–6). Akademici zabývající se tranzicemi v souvislosti s westernizací velké skupiny zemí (SVE), jež se staly součástí západních integračních uskupení založených na demokratickém charakteru členství v prvním desetiletí 21. století, se shodovali, že tyto státy úspěšně prošly přechodem od nedemokratických režimů sovětského typu k liberálním demokraciím a staly se tak součástí systému konsolidovaných demokracií jako takzvané nové demokracie (Buzogány & Varga, 2019, s. 813; Cabada & Procházka, 2020, s. 33; Csillag & Szelenyi, 2015, s. 2; Linberg, & Lührmann, 2019, s. 1103).

3.1 Demokratický úpadek

Ačkoli mezinárodně politická situace po skončení studené války výrazně zkomplikovala vznik nových a udržení explicitně autoritářských režimů, nemůžeme stoprocentně říci, že by ve světě po začátku třetí vlny demokratizace všechny formy autoritářských režimů zmizely (Bílek, 2017, s. 343–344). A proto i přes propagaci demokracie, jako univerzálního paradigmatu pro demokratizaci, mnoho přechodových zemí není ani diktátorských ani demokratických. Dostaly se do politické šedé zóny (Bílek, 2017, s. 343–344; Cabada & Procházka, 2020, s. 33; Miller, 2012, s. 153–154; Morlino, 2009, s. 9). Přišlo rozčarování a deziluze, kdy se národně-demokratickým hnutím nepodařilo radikálně transformovat státy a společnosti (Dawson & Hanley, 2016, s. 20; Knott, 2018, s. 14). Tyto demokracie, zrozené v institucionálním hříchu, nebyly nutně smeteny protivlnou, o níž mluvil S. Huntington (2008), ale ani nevyhledávaly institucionální vykoupení (Dawson & Hanley, 2019, s. 713–714; Lust & Waldner, 2018, s. 94). Takový přístup je v souladu s konceptem de-demokratizace, čili zpětného posunu od lepší k horší situaci, respektive k oslabení určitých demokratických ukazatelů (Cabada & Procházka, 2020, s. 43; Wodak, 2019, s. 196).

³³ Například pád pravicových autoritářských režimů v jižní Evropě v polovině 70. let, nebo nahrazení vojenských diktatur volenými civilními vládami v celé Latinské Americe od konce let 70. do let 90. (Cabada & Procházka, 2020, s. 33; Morlino, 2009, s. 5).

Pro pochopení oslabení demokratických struktur v konsolidujících, či již konsolidovaných demokraciích SVE, je nutné pochopit okolnosti jejich tranzice. Komunismus zanechal v regionu tak specifické následky, že jejich demokratizace byla v porovnání s jinými tranzitivními zeměmi zcela odlišná (Cabada & Procházka, 2020, s. 40–42; Csillag & Szelenyi, 2015, s. 4; Knott, 2018, s. 7). Navzdory tomu, že byly rozdíly očekávány, existovala snaha o nalezení klíče k typologizaci postkomunistických zemí do dvou, nebo i více skupin, z nichž měla každá mít odlišné předpoklady týkající se rychlosti a intenzity demokratizace. Podrobné rozdělení rozpracoval maďarský politolog A. Ágh. Dle něj vývoj v prvním desetiletí po pádu železné opony ukazuje, že v evropském postkomunistickém prostoru jsme schopni rozlišit dvě skupiny zemí. První z nich, země střední, respektive středovýchodní Evropy, v nichž tranzice reprezentuje re-demokratizaci. Druhou skupinou jsou země Balkánu, které by měly projít celým demokratizačním procesem. Jak můžeme vidět, A. Ágh shledal mezi zeměmi SVE zástupce konsolidovaných demokracií, nicméně v posledních deseti letech některé z nich prošly navzájem ovlivňujícími se procesy demokratické dekonstrukce (*backsliding*)³⁴ a rostoucí nevoli k evropskému integračnímu procesu, který byl založen na liberálních hodnotách (Bochsler & Juon, 2020, s. 181; Cabada & Procházka, 2020, s. 40–42; ; Dawson & Hanley, 2019, s. 710; Luo & Przeworski, 2020, s. 3; Lust & Waldner, 2018, s. 94; Lust & Waldner, 2018, s. 95; Vachudová, s. 332;). Dnes již máme dostatek důkazů, že proces vstupu do EU nezaručuje stálost liberální demokracie. Důvodem může být slabost *acquis communautaire*, které je velmi slabé v oblasti právního státu, boje proti korupci a ochraně liberálních a demokratických hodnot (Vachudová, 2020, s. 333).

„Klíčem k pochopení demokratické eroze je pochopit, jak mohou být konkrétní opatření, která by izolovaně nebo abstraktně mohla být ospravedlnitelná jako konzistentní s demokratickými normami, využita jako mechanismy k rozvrácení liberální demokracie“ (Luo & Przeworski, 2020, s. 3–4). Backsliding však není jednotným procesem působící ve všech státech stejným způsobem. Místo toho se setkáváme s různými rychlostmi dekonstruování s různorodými koncovými body (Knott, 2018, s. 3). Občané hned nemusí upozorovat, zda úřadující elita udělala krok konkrétního rozsahu, dozví se o něm až ve chvíli, kdy je výhoda pro stranu již zrealizována. Vládnoucí elita tedy může postupovat skrytě³⁵ (Luo & Przeworski, 2020, s. 7–8; Wodak, 2019, s. 207–208). Celkově proces nemusí vést ke sklouznutí do konsolidovaného autoritářství, může udržovat státy v demokraticko-autoritářské

³⁴ Jedná se o proces postupného erodování demokratických institucí politickými elitami (Knott, 2018, s. 2).

³⁵ Takto ustanovené konvence znemožňují včasné jednání ze strany občanů a mohou dláždít cestu neoliberalismu a neoautoritářství (Wodak, 2019, s. 207–208).

rovnováze, kterou je těžké překonat (Knott, 2018, s. 3). Při následné kategorizaci politických systémů nemůžeme přehlížet jejich vnější vnořenost a rozsah, v jakém vnější síly ovlivňují samotný politický systém. Zjednodušeně řečeno, vznik, existenci, i úpadek režimu je třeba analyzovat ve světle jak domácích, tak mezinárodních faktorů (Bozóki, & Hegedűs, 2018, s. 1173–1174). V současnosti se de-demokratizace odehrává v odlišných intenzích nežli dříve. Počet otevřených státních převratů klesá, přičemž na druhé straně roste počet případů posilování exekutivy a strategických politických manipulací³⁶ (Bermeo, 2016, s. 5–19).

Přesto bylo Maďarsko, společně s Českou republikou, Polskem a od poloviny let 90. také Estonskem a Slovinskem považováno za největší úspěchy demokratizačního, liberalizačního i evropeizačního procesu ve SVE. Potvrzením ze strany EU bylo v roce 1997 zařazení do Lucemburské skupiny, čímž jim byl přidělen statut zemí, které z nových demokracií nejvíce odpovídají konsolidovaným, liberálním demokraciím (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1141–1142; Buzogány & Varga, 2019, s. 814–815; Cabada & Procházka, 2020, s. 42–43; Hloušek & Kopeček, 2003, s. 2; Rohac, 2016, s. 2–5). Integrační proces skutečně zvýšil kvalitu demokracie. Dochází k tomu v raných fázích procesu, kdy země usilují o slabé nebo silné závazky k integraci do EU (Bochsler & Juon, 2020, s. 182). Ačkoli se situace mohla zdát slibná, je Maďarsko nyní mnohými autory považováno za nejvíce výrazný příklad hybridizace, jinými slovy řečeno, odklonu od konceptu liberální demokracie v zemích s komunistickou minulostí ve SVE³⁷ (Bochsler & Juon, 2020, s. 167–168; Boogards, 2018, s. 1488–1489; Bozóki, & Hegedűs, 2018, s. 1173–1174; Buzogány & Varga, 2019, s. 813–814; Cabada & Procházka, 2020, s. 34; Dawson & Hanley, 2019, s. 712). „*Konzervativní renesance*“ roku 2000³⁸ byla namířena proti tiché dohodě liberální modernizace, kterou prosadili umírnění postkomunisté, liberálové a neoliberálové během přechodného období³⁹. Důsledky byly znatelné ve formování státu, kupříkladu pro upřednostnění reprezentativního modelu před většinovým, nebo zvolení ekonomického transformačního modelu. Pro konzervativní intelektuály byla situace složitá, jelikož liberálové byli jednotní ve svých postojích a naslouchala jim média jak domácí, tak zahraniční, což bylo usnadňováno širokou

³⁶ Více v článku Understanding and Responding to Global Democratic Backsliding (Carothers, 2022).

³⁷ Existují neuvěřitelné rozdíly napříč jedenácti státy na východě EU poukazující na rozhodující příčinnou váhu domácích podmínek a rozhodnutí při utváření politických a socio-ekonomických výsledků (Vachudová, 2020, s. 332).

³⁸ Dané období bylo poznamenáno vystřízlivěním z liberálního projektu. Důležitým zázemím se v té době stává pro maďarské konzervativní síly katedry společenských věd na několika budapeštských univerzitách, nebo think-tanky (Buzogány & Varga, 2019, s. 820–821).

³⁹ Po změně režimu v roce 1989 získaly liberální síly parlamentní zastoupení prostřednictvím Aliance svobodných demokratů, jež tvořila disidenstkou opozici před změnou režimu (Buzogány & Varga, 2019, s. 819).

sítí kontaktů. Modernizaci a spojení rozděleného maďarského konzervatismu přinesla až pravice reorientace Fidesz – Maďarské občanské strany, původně strany podporující liberální hodnoty (Buzogány & Varga, 2019, s 819–821).

Pokud se podíváme na čtyři sféry – ideologii, instituce, občanskou společnost a vše prostupující kulturu – v nichž musí proběhnout konsolidace, definované Francisem Fukuyamou (1995), zjistíme, že vývoj ve sledovaných kategoriích v zemích SVE má zásadní nedostatky. Liberalismus bojuje s populismem založeným na národnostních či etnických rozdílech a anti-liberalismem. Demokratické instituce nejsou dostatečně institucionalizovány, jsou slabé a nevykonné. Občanská společnost je fragmentovaná do spousty segmentů. Deficity v post-tranzitních zemích SVE jsou důkazem, které by v celku mohly vést k označení za jiné, než konsolidované demokracie (Cabada & Procházka, 2020, s. 40–42; Knott, 2014, s. 14–15). Jinými slovy řečeno, Maďarsko je hluboce rozděleno jak v politické, tak kulturní linii (Ágh, 2016b). Vysvětlení pro takto negativní hodnocení lze nalézt v sovětském dědictví, jelikož v dobách sovětské nadvlády byla podporována politická kultura občanské pasivity (Knott, 2018, s. 14). Doplnkovým efektem omezování občanského názoru dobře zapadá do teoretického kontextu, přičemž výzkumy postkomunistického prostoru ukázaly, jak mohou emancipované občanské společnosti pomoci v šíření informací o opozici mezi řadové občany a tím je mobilizovat vůči různým formám represí (Bílek, 2017, s. 359–361).

Konsolidovaností maďarského režimu se zabývali autoři Ladislav Cabada s Davidem Procházkou. Upozorňují, že vnitřní konsolidovanost maďarského režimu byla pouze domnělá, s ohledem na čtyři sféry definované F. Fukuyamou, a byla ospravedlňována falzifikovanými daty. Zfalšované statistické údaje a klíčové ekonomické ukazatele, které nakonec oslabily legitimitu Maďarské socialistické strany (MSZP) po roce 2006, společně se snahou mobilizovat roztržštěnou občanskou společnost ze strany Fidesz silně poškodily slabou demokratickou fasádu, čímž se otevřel prostor pro argumenty zpochybňující kvalitu liberální demokracie. Na konsolidování systému bylo pohlíženo spíše jako na výsledek elitní kalkulace, než samotnou identifikaci s liberálními hodnotami (Ágh, 2015, s. 5–6; Ágh, 2016a, s. 31–32; Cabada & Procházka, 2020, s. 42–43; Dawson & Hanley, 2016, s. 24; Dawson & Hanley, 2019, s. 713). Maďarská socioekonomická krize způsobila zaostávání důvěry v politickou elitu a poškodila důvěru v maďarské demokratické strany, když nebyly schopny zvládnout vnitropolitickou situaci ani globální krizi (Ágh, 2016a, s. 31; Bochsler & Juon, 2020, s. 167–168; Rohac, 2016, s. 1). Další příčinou může být odlišné vnímání typu konzervatismu, který kombinuje tradicionalismus s verzí etatismu. Tato ideologie je přitažlivá

v celém regionu, přičemž prvky tradicionalismu bylo možné rozpoznat již v roce 1990, přičemž pohledy na danou ideologii se mezi zeměmi západními a SVE liší (Csilag, Szelenyi, 2015, s. 23).

Můžeme identifikovat dva důvody, proč by maďarský případ po volbách v roce 2010 neměl být srovnáván s autoritářskými tendencemi v Rusku nebo Turecku. Vzestup maďarského hybridního režimu, který je vládou Fidesz a V. Orbánem často označován za Systém národní spolupráce, není výsledkem kopírování již existujících modelů. Na jedné straně je skutečnost, že Maďarsko od roku 1989 bylo prvním státem s konsolidovanou liberální demokracií západního typu, ale také prvním, který opustil tento demokratický režim. Na druhé straně je Maďarsko první a v současnosti zcela jediný rozvinutý hybridní režim v rámci EU⁴⁰ (Ágh, 2015, s. 6–7; Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1175–1176).

3.2 Bod zlomu – parlamentní volby 2010

Parlamentní volby v roce 2010⁴¹ se nesly v duchu bezprecedentního, absolutního vítězství národně-konzervativní aliance Fidesz – Maďarské občanské unie a Křesťansko-demokratické lidové strany (Fidesz-KDNP). Vítězství představovalo zásadní zlom, který se odehrál v kontextu dlouhodobé vnitro-systémové krize, ale i v krizi probíhající vně systému⁴². Jednalo se o fiskální a institucionální krizi v EU (Ágh, 2016b; Cabada & Procházka, 2020, s. 137–144; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1141–1142; Rohac, 2016, s. 6–7). Nové politicko-podnikatelské elity tak našly obrazy nepřítele uvnitř země i mimo ní⁴³ (Ágh, 2016a, s. 26; Csilag, Szelenyi, 2015, s. 18; Vachudová, 2020, s. 320). Tyto negativní sociální dopady, způsobené levicovými vládami společně s krizí v rámci EU, se objevily v Maďarsku markantněji než v ostatních zemích. Sociální krize způsobila rozsáhlou, ale dvojí remobilizaci lidí. Na jedné straně došlo k nedávnému vzestupu agresivního sociálního a národního populismu. Tvrdé jádro tvořící protidemokratický a protievropský sociální odpor, lze většinou nalézt mezi absolutními porážkami v mladších generacích (Ágh, 2016b). Dle Ágha tím „začala tranzice k autoritářské vládě a politický systém byl redukován na defektivní, potěmkinovskou a fasádu demokracii“ (Ágh, 2018b, s. 149). Vítězové voleb výsledky

⁴⁰ Tato skutečnost si zaslouží naši pozornost nejen proto, že EU se považuje za víceúrovňové politické zřízení, složené z liberálních demokracií s vzájemným respektem k hodnotovému systému EU, ale také proto, že EU klade důraz na politickou podmíněnost v procesu přistoupení (Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1175–1176).

⁴¹ Volby byly prodchnuty populistickou rétorikou. Samotný program Fidesz byl populistickou svatou trojicí: „práce, rodina a pořádek“ (Ágh, 2016, s. 32).

⁴² Volby ukázaly, že tradicionalisté se svou populistickou rétorikou jsou schopni vyhrát volby (Csilag, Szelenyi, 2015, s. 27).

⁴³Fidesz z mnoha problémů země obviňuje Mezinárodní měnový fond (MMF), Brusel a nově také Spojené státy americké (USA) (Csilag, Szelenyi, 2015, s. 18).

prezentovali jako revoluci, srovnatelné s proti-komunistickými nepokoji v Maďarsku v roce 1956 (Boogards, 2018, s. 1481; Buzogány & Varga, 2019, s. 815–816). Vítězná koalice Fidesz-KDNP získala silný mandát, který byl podpořen výše zmíněnými krizemi a otevřel tak široké pole pro reformy (Boogards, 2018, s. 1490).

Dle názoru Agnieszky Bień-Kacała a Tímea Drinóczi může populistická politická většina, která nad sebou postrádá jakoukoli kontrolu, přeměnit liberální konstitucionalismus na neliberální tím, že uchopí ústavu a konstitucionalismus právními prostředky⁴⁴. Neliberální konstitucionalismus poté není opakem toho liberálního, ale stavem, v němž politická moc relativizuje prvky právního státu, demokracii a znevažuje lidská práva (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1140–1141). K budování neliberálního konstitucionalismu, charakteristického pro hybridní režim v Maďarsku, (Cabada & Procházka, 2020, s. 45–46; Hloušek & Kopeček, 2013, s. 1) napomáhají mechanismy v nové ústavě. Dochází jimi k petrifikaci pozic Fidesz-KDNP, bez ohledu na jejich volební výsledky. Došlo k personální obměně řady institucí, přičemž byli dosazeni loajální členové na dlouhá funkční období⁴⁵. Významným legislativním prvkem k přestavbě politického systému byla volební reforma, která postrádala objektivní důvody. Mezi lety 1990–2010 byla po každých parlamentních volbách bez větších problémů sestavena většinová vláda. Došlo k procesu redukce počtu volebních obvodů, při nichž byl zaznamenán extenzivní gerrymandering⁴⁶. To vše, společně se změnou volebního systému z dvoukolového na jednokolový, upřednostňuje hlavního aktéra (Ágh, 2016b, s. 4–5; Ágh, 2018b, s. 32; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1148–1153; Bozóki, & Hegedús, 2018, s. 1173–1174; Cabada & Procházka, 2020, s. 45–46; Csilag, Szelenyi, 2015, s. 25). V tomto smyslu si musíme uvědomit, že politické instituce nejsou pouze exogenními nástroji, které vyvíjejí tlak na dané politické aktéry, nebo historicky ukotvené vzorce omezení, či zakořeněné politicko-kulturní formace. Mohou se stát objekty strategické manipulace, jak se také stalo, právě pro dosažení žádoucích výsledků. Konkrétní výsledky poté mohou být způsobeny nejvlivnějšími aktéry, jež současně ovlivňují povahu politických institucí (Dawson & Hanley, 2019, s. 714; Lust & Waldner, 2018, s. 99–100). Vláda V. Orbána jako zastřešující prvek nad uvedenými razantními změnami, vybudovala centralizovanou a pyramidově institucionální strukturu médií. Přičemž takto nastavená

⁴⁴ Za tyto prostředky jsou považovány formální ústavní a neústavní změny, nebo omezení pravomocí ústavního soudu (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1140).

⁴⁵K nejvíce diskutovaným případům patří Mediální rada, čítající pět členů, přičemž čtyři z nich byli vybráni parlamentní komisí, jejíž osazenstvo tvořili členové Fidesz-KDNP. Předsedu Mediální rady poté nominoval přímo sám premiér Viktor Orbán (Cabada & Procházka, 2020, s. 45).

⁴⁶ Jedná se o čelové překreslování hranic volebních obvodů (Česká, 2014, s. 4).

pravidla umožnila vládě kontrolu nad prakticky všemi relevantními zdroji informací, kromě sociálních sítí (Bajomi-Lázer, 2014, s. 61–62; Bílek, 2017, s. 359–361). V Maďarsku lze vedle formálních ústavních změn, provedených od roku 2010, nalézt neformální změnu ústavy, která je výsledkem výkladu ústavního soudu Maďarska a týká se ústavní identity. Ústavní soud prohlásil, že ústavní identita Maďarska je založena na historické ústavě, a že její ochrana je povinností státu. Tento výklad nemá v textu žádný právní základ, přičemž vyjádření Ústavního soudu bylo politicky motivováno (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1153–1154).

Pokud vývoj, který se odehrával po volbách v roce 2010, shrneme, tak došlo k dokonalému využití ústavní většiny k rozkladu systému brzd a protiváh. Prostředky, které byly využity k dekonstruování, jsou nová ústava a volební systém (Cabada & Procházka, 2020, s. 45). Ústavní změny měly vést k potlačení svobody médií, k poškození menších politických stran i oslabení nezávislosti justice. Nová ústava byla pod kritikou maďarské opozice a Evropské komise (EK), přičemž byla zřízena i speciální Benátská komise Rady Evropy. Tlak přinesl změny kontroverzních částí ústavy (Černá, 2014), zároveň však došlo k vytvoření nových institucí k čerpání finančních prostředků a celkovému omezení horizontální kontroly (Cabada & Procházka, 2020, s. 45; Bílek, 2017, s. 345; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1146; Bochsler & Juon, 2020, s. 182; Bozóki & Zoltán, 2016, s. 102–103; Knott, 2018, s. 10). Centralizace politického řízení převládá ještě více než dříve a prvky etatismu jsou čím dál zřetelnější (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1159–1160). Maďarsko se tak stalo plnohodnotným „*postkomunistickým mafiánským státem*“⁴⁷ (Csilag, Szelenyi, 2015, s. 4; Rohac, s. 14–15). Klientelistické a korupční praktiky se mohou rychle rozvíjet, pokud dochází k ignorování formálních pravidel (Rohac, 2016, s. 104; Vachudová, 2020, s. 330), navíc se ukazuje, do jaké míry neformální politika a mocenské sítě představují výzvu pro systémovou reformu, pro kterou neexistují žádné pobídky. Pro vládu i organizace zapojené do těchto klientelistických sítí je výhodné zachovat takto nastavený status quo. V Maďarsku je klientelismus spíše výsledkem dekonstrukce demokratických hodnot, než prvkem bránící demokratizaci (Knott, 2018, s. 8–10). Kromě dehonestování důvěry demokratických institucí, zkorumpované a netransparentní prostředí vytváří vstupní bod pro ruský režim, který se snaží destabilizovat region a zvýšit svůj vliv na politiku v zemích SVE (Knott, 2018, s. 8; Rohac, 2016, s. 10–11). Z liberálně demokratického hlediska je nejvíce šokující, že i přes fakt, že nová ústava trpí omezenou legitimitou, zdá se mít větší a rozsáhlejší lidovou politickou

⁴⁷ Mafiánský stát je poté charakterizován nízkou úrovní konkurence (Rohac, 2016, s. 14–15).

podporu, než tomu bylo u liberálně demokratického režimu před rokem 2010 (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 104–105; Buzogány & Varga, 2019, s. 815–816).

Supermajorismus, charakteristický pro Maďarsko, umožnil bez větších debat a obstrukcí ze strany opozice změnit zásadní parametry systému. V. Orbánem nastavený politický diskurs po parlamentních volbách v roce 2010 vykazuje postupný rozchod s hodnotami liberálně demokratického režimu (Ágh, 2016a, s. 25–26; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1153–1154; Buzogány & Varga, 2019, s. 826; Bozóki & Zoltán, 2016, s. 105–106; Cabada & Procházka, 2020, s. 45–46; Csillag, Szelenyi, 2015, s. 24; Černá, 2014; Vachudová, 2020, s. 329), přičemž liberalismus ztratil v očích V. Orbána svou hodnotu. Stal se symbolem individuálních zájmů na úkor zájmů národních (Buzogány & Varga, 2019, s. 822–823; Csillag & Szelenyi, 2015, s. 6; Dawson & Hanley, 2016, s. 22–23). Za kritikou liberalismu, jako odpolitizované politiky, se přidávají konkrétnější argumenty vycházející z východoevropského prostředí. Komunismus i liberalismus jsou dle nich chápány jako neúspěšné projekty moderny, jež se navzájem dialekticky posilují. Dalším bodem konzervativní kritiky je skutečně existující demokracie, tedy zastupitelská, jež byla utvořena po jednáních u kulatého stolu v roce 1989. Tato forma státního zřízení má být nahrazena centralizovaným, aktivním státem⁴⁸. Systém by již poté neměl sloužit cizím zájmům na úkor veřejného dobra a měl by být schopen vrátit společnost k normativní orientaci, kterou ztratila v době komunismu a postkomunismu (Buzogány & Varga, 2019, s. 824). Onen nedostatek oddanosti liberálně demokratickým normám ze strany navenek dostatečně ustáleného prodemokratického hlavního politického proudu je jedním z vysvětlujících faktorů nárůstu proudu neliberálního (Dawson & Hanley, 2016, s. 29–30). Dle výše zmíněného výčtu faktorů lze předpokládat, že Maďarsko pokročilo ve vybudování neliberálního konstitucionalismu a systém může být považován za stálý (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1162–1163; Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1174–1175).

Svým vývojem je Maďarsko unikátním případem⁴⁹ (Ágh, 2016a, s. 25–26; Boogards, 2018, s. 1482; Cabada & Procházka, 2020, s. 45–46), odrážející specifickou kombinaci neklidné konzervativně-nacionalistické pravicové politiky, silně většinových institucí a ekonomické recese (Dawson & Hanley, 2016, s. 20), jehož výsledkem je vyprofilování

⁴⁸ Argument pro intervencionistický, aktivní stát by měl být viděn východoevropskou optikou v kontextu postkomunistického zjetí státu, v němž je stát vnímán jako neschopen zajistit veřejné statky pro společnost společně s nenastavením žádného konkrétního směru, kterým by se měla společnost ubírat (Buzogány & Varga, 2019, s. 824–825).

⁴⁹ Unikátnost případu potvrzuje i neschopnost mezinárodního a nadnárodního společenství přímo řešit neliberální změny (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1146–1147).

plnohodnotné, demokracie s populistickými rysy (Ágh, 2016a, s. 31), která vyžaduje stále více neliberální politiku pro udržení své většiny od roku 2010 (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 105–106; Bozóki, & Hegedűs, 2018, s. 1173–1174). Režim V. Orbána spadá pro dosud ignorované vlastnosti do specifické třídy hybridních režimů, ačkoli je v současnosti zatím tvořen pouze jednou položkou, musíme vzít v potaz pokračující demokratickou erozi ve SVE obecně a v Polsku obzvlášť. Oddělení hybridních režimů vyvíjejících se v rámci EU jako svébytnou podkategorii je ospravedlnitelné jak z hlediska teoretického, tak z praktického (Bozóki, & Hegedűs, 2018, s. 1173–1174). Umocňujícím prvkem jedinečného typu hybridního režimu, je samotná populace v Maďarsku, která toleruje vysokou míru kognitivní disonance. Jsou hrdí na to, že jsou Evropany a podporují členství Maďarska v EU, ale jsou také připraveni vinit EU za socio-ekonomickou a politickou krizi své země (Ágh, 2016a, s. 32; Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1179; Vachudová, 2020;). EU nebyla schopna se postavit ústavnímu inženýrství, které vedlo Maďarsko autoritářským směrem⁵⁰. V důsledku toho plní EU v maďarském hybridním režimu tři různé funkce a slouží jako: (1) systémové omezení, (2) podporovatel, ale také (3) aktér legitimizující maďarský politický systém. V rámci EU jsme se dosud nesetkali s vývojem tohoto typu, a proto neexistuje žádný institucionální nebo procesní precedens. Navíc EK postrádá účinné politické a právní nástroje ke konfrontaci V. Orbána a jeho strany Fidesz. Maďarsko si však nemůže dovolit systematicky ignorovat rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, jelikož by to nepopíratelně znamenalo porušení povinnosti dle smluv EU chránit lidská práva a občanské svobody (Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1173–1180; Dawson & Hanley, 2016, 23–24).

Pokud se bude na výzvu vytvořenou V. Orbánem pohlížet pouze institucionálními omezeními, nemusí to vést k požadovaným výsledkům. Institucionalismus naznačuje, že hledání stále silnějších mechanismů cukru a biče⁵¹ může být neúčinné. Členové EU by měli propůjčit legitimitu projektům domácím, které podporují kulturní změny, založené na přepracování předpokladů o titulárním národním státě (Dawson & Hanley, 2019, s. 724), společně s podporou liberálních politiků, aktivistů občanské společnosti prostřednictvím obhajoby liberálních principů, především v oblastech, v nichž dochází k tenzím

⁵⁰ V případech, kdy se EU k určité protiakti odhodlala, byla rozhodnutí prosazována velmi pomalu a zdlouhavě. To poskytlo V. Orbánovi a jeho vládě dostatek času na to, aby EU i dotčené strany v Maďarsku, byly postaveny před již schválenou věc. Týkalo se to například otázek jako nezávislosti Úřadu pro ochranu údajů, nebo předčasného odchodu soudců do důchodu (Bozóki & Hegedűs, 2018, s. 1180).

⁵¹ Například návrhy na propojení strukturálních fondů s domácím právním státem (Dawson & Hanley, 2019, s. 724).

s neliberálními normami⁵². Na opětovnou unifikaci země bychom měli pohlížet jako na oboustranný proces integrace spojený jak zevnitř, tak zvenčí. Mělo by dojít k reintegraci maďarské společnosti podporovanou vnější reintegrací v rámci EU. Přesto doporučení nemusí vést k liberálnímu pluralismu, jelikož cesta od neliberální politické kultury je dlouhá a nelineární (Ágh, 2016b; ; Bílek, 2017, s. 359–361; Dawson & Hanley, 2016, s. 31).

3.3 Populismus

Kolaps bipolárního uspořádání světa způsobil strukturální změny v zemích SVE, které byly natolik hluboké, že daly za zrod novému druhu populismu (Ágh, 2016a, s. 23–25). Ačkoli má populismus ideologický charakter, sám o sobě nemá ideologický obsah a neměl by být vnímán jako součást demokratického zřízení, ale jako trvalý stín nad reprezentativní politikou (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1146; Bozóki & Zoltán, 2016, s. 98). Populismus zemí SVE se odchýlil od obecné populistické dichotomie, lidé versus elita a manichejského přístupu k politickému soupeření. Odloučení se od klasického typu bylo způsobeno ojedinělým historickým vývojem regionu a dalo za vznik nových fasádních demokracií v posledním čtvrt století⁵³ (Ágh, 2016a, s. 23–25).

Nejzřetelnějším znakem populismu ve SVE je interakce mezi politickými a podnikatelskými elitami. Výsledek spojení mělo za následek redukci politických aktérů, zúžení sféry politiky, počátek procesu oligarchizace a zajetí politicko-spoločenské sféry života státem (Ágh, 2016a, s. 23–25; Csilag, Szelenyi, 2015, s. 10; Knott, 2018, s. 10–11). Po uchvácení státu populisticko-politickými elitami byl nastaven diskurs proti EU pomocí zmanipulování mas skrze jednoduché, tradicionalistické narativy⁵⁴. Dalším nástrojem bylo využití politicko-historické paměti národa⁵⁵, která jim slouží jako ideologická zbraň v domácí, ale i zahraniční politice (Ágh, 2016a, s. 23–25; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1142–1143; Bozóki & Zoltán, 2016, s. 103). K posílení mobilizace širšího sociálního spektra využívá režim V. Orbána kvazi-náboženskou ideologickou konstrukci, etnonacionalismus⁵⁶. Přestože je

⁵² Může se jednat o aktivní konfrontaci společensko-ekonomických skupin odvezených z nomenklatury, nacionalisticky historická lobby, nebo instituce, jako armáda či církev (Dawson & Hanley, 2016, s. 31).

⁵³ V maďarském případě scénář zaměřený na návrat do historie namísto moderního, evropského scénáře, představuje základ populistické narativní měkké síly (Ágh, 2016, s. 33).

⁵⁴ Politicko-podnikatelské elity, které jsou u moci, použily i samotný termín demokracie do svých zkratkovitých tradicionalizačních narativů. Úzce definovaly demokracii jako vládu se svobodnými volbami, i navzdory skutečnosti, že volby v Maďarsku v roce 2014 byly sice svobodné, ale stěží spravedlivé (Ágh, 2016, s. 24)

⁵⁵ Jedná se především o kolektivní oběť, zapříčiněnou Trianonskou smlouvou z roku 1920 (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1143–1144).

⁵⁶ Národ se v pojetí etnonacionalismu stává posvátnou entitou a národní identifikace sebou přináší určité božské atributy (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 113).

vztah mezi pravicovým populismem a křesťanstvím v Maďarsku druhořadý a objevuje se pouze při stanovování pravicové politické agendy, historicky se křesťanské církve podílely na zajišťování určité dávky legitimacy (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 99). Základní zákon z roku 2011 slouží k vyjádření sekularizovaného systému národní náboženské víry. V. Orbán pomocí politizace křesťanství tímto usiluje o smír mezi protichůdnými kulturními rámci v myslích Maďarů⁵⁷. Vztah Fideszu s církví se tedy zlepšil i díky strategickému spojení s KDNP, ale není silně institucionalizován. Fidesz proto musí být obezřetný, když využívá náboženství k ospravedlnění svých politik⁵⁸ (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 108–112). Role církve je nadále posilována absencí racionálně nastavených společenských a politických institucí, které ve fungujících společnostech integrují národ jako politické společenství (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 113–114).

V maďarském politickém modelu populismu jsou oligarchové méně prominentními a je zde také menší pravděpodobnost přímého politického zapojení, ale přesto využívají benefitů plynoucích ze státního zasahování do soukromého i veřejného sektoru. Toto zjetí se nedávno objevilo v zemích SVE jako forma populismu shora⁵⁹ (Ágh, 2016a, s. 23–25). Přesto administrativa Fidesz, dnes již opakovaně, dokazuje, že populistické strany mohou být u moci úspěšné, pokud se jedná o jejich vlastní zájmy, a jejich výkon je natolik dostačující, aby byly znovu zvoleny. Při absenci dostatečně silných občanských společností a politických institucí se z populismu stane prvek, který nahrazuje byrokratickou legitimitu. Takto nastavený politický systém zakládající si na personalizovaném způsobu vládnutí postrádá racionálně organizované byrokratické instituce (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 99–102) a nahrazuje právní stát rozsudkem lidu, založený na emocích. Místo toho by měl být součástí ústavní demokracie smysl pro racionalismus, jelikož díky němu dochází k omezování a formování rozhodovacího procesu (Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1156–1159; Dawson & Hanley, 2019, s. 712).

Roztříštěné demokratické strany nebyly schopny nalézt adekvátní odpovědi ani na tvrdou, ani měkkou politickou sílu Fideszu. Jak mohutné zastrašování, jako zástupný znak tvrdých represí ve vyprázdněné, demokracii bez brzd a protiváh, tak měkké represe pomocí útočně nastavené agendy podporované provládními médii, zatím dobře funguje (Ágh, 2016a, s. 33–34; Bień-Kacała & Drinóczi, 2019, s. 1155–1156; Bílek, 2017, s. 345; Linberg & Lührmann,

⁵⁷ Přístup odkazuje na myšlenku „*dvojího Uherska*“, přičemž západní část byla křesťanská a východní části dominovali pohané (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 108).

⁵⁸ Fidesz byl jednou z nejvíce preferovaných politických stran ze strany křesťanských církví v novém století (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 110–111).

⁵⁹ V tomto pojetí populismu silní elitní vládcí mění základní soci-ekonomické a politické struktury a kolonizují občanskou společnost (Ágh, 2016, s. 25–26).

2019, s. 1098). Fidesz v čele s V. Orbánem tak dokázal spojit antielitismus, nacionalismus s rétorikou zaměřenou proti EU s pragmatickým přístupem ve většině oblastí politiky (Bozóki & Zoltán, 2016, s. 100; Vachudová, 2020, s. 321–322). Je paradoxní, že členství v EU, proti kterému nyní premiér vystupuje, mu pomohlo upevnit své postavení a chránilo vládu před placením nákladů za narušování demokratických institucí a hodnot (Vachudová, 2020, s. 333).

4. Parlamentní volby 2014 a míra jejich soutěživosti

V roce 2014 čelila rozdělená maďarská společnost třem druhům voleb. V dubnu proběhly parlamentní, v květnu poté volby do Evropského parlamentu⁶⁰ a poslední komunální, se konaly v říjnu. Všechny tři měly stejného vítěze, a to stranu Fidesz, přičemž tato vítězství utvrzovala maďarský sklon k de-demokratizaci (Ágh, 2018a; Hegedüse; 2016, Kóvacs, 2015). Jestliže byly volby v roce 2010 charakterizované příslibem radikální diskontinuity, volby v roce 2014 se staly referendem o pokračování nově nastaveného politicko-národního kurzu (Koubek, 2011).

Maďarsko prošlo jednou z nejvíce významných změn po pádu komunistického režimu. Byla jí nová ústava, jež vstoupila v platnost 1. ledna 2012. Svou unikátnost, kterou jsem již dříve zmínil, si Maďarsko potvrzuje i v rámci konstitucionalismu. Jako jediná postkomunistická země si ponechala ústavu z dob komunistické nadvlády. I přes to, že komunistická ústava z roku 1949 prošla v roce 1989 takzvanou konstituční revolucí, V. Orbán, společně se svými zástupci, nynější změnu ospravedlňovali nutností překonání a rozchodu s postkomunismem. Nová ústava přinesla i změnu volebního zákona, dle něž Maďaři hlasovali v dubnových parlamentních volbách v roce 2014 (Česká, 2014, s. 2).

Volby, které proběhly v Maďarsku v dubnu 2014 lze označit za případ voleb v rámci hybridních režimů, dle teorie hybridních režimů od L. Gilbertové a P. Mohsenino (2011), jelikož se na základě jejich výsledků rozdělila politická moc mezi rozdílná politická uskupení (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 278). Přesto byly volby zahraničními nevládními organizacemi společně s institucemi EU označeny za regulérní, ale nikoli férové (Ágh, 2015, s. 17–18; Ágh, 2018a; Česká, 2014, s. 7; Kóvacs, 2015; Lendvai, 2017, s. 127–128; Metykova, 2020, s. 82; Mudde, 2014; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 1–2; Ponczek, 2021; Transparency International, 2014), jelikož při nich nedochází k alternaci vládní strany (Česká, 2014, s. 7; Kóvacs, 2015; Mudde, 2014). Dominantní strana se „*těšila nepatřičné výhodě kvůli restriktivním regulacím kampaně, zajištění mediálního pokrytí a aktivitám v kampani, které stíraly oddělení mezi politickou stranou a státem*“ (Kóvacs, 2015).

Již v průběhu volební kampaně vyšla najevo skutečnost, že nový soubor pravidel dělá proces politické kampaně neprůhledným. Díky transformovanému nominačnímu procesu vznikalo mnoho nových stran. Výsledkem bylo, že v roce 2014 existoval trojnásobek národních stranických kandidátek oproti volbám v roce 2010 (Ilionszki & Várnagy, 2017, s.

⁶⁰ Koalice ve volbách do Evropského parlamentu získala 51 % hlasů a zajistila si tak 12 z 21 křesel, které má Maďarsko k dispozici. Jobbik se umístil druhý s 15 % hlasů a 3 mandáty (Kóvacs, 2015).

15–16). Předvolební kampaně začaly oficiálně 15. února 2014, přičemž dominantní roli si dle průzkumů držela po celou dobu koalice Fidesz-KDNP. Jejich hlavními nástroji byla osobní setkání s voliči a podporovateli po celé zemi, billboardy nebo politická reklama v tištěných médiích. Většina reklamních ploch byla pronajata straně Fidesz, díky jejím prominentním úzkým obchodním vztahům s billboardovými společnostmi. Opoziční strany a kandidáti měli pouze omezený přístup k reklamním prostorům (Lendvai, 2017, s. 131; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 8). Financování kampaní upravuje několik právních aktů, které všechny postrádají základní požadavky na transparentnost. Jejich znění místo zvýšení průhlednosti transakcí činí prostředí zranitelnější vůči korupci, jelikož nejsou kontrolovány žádným regulačním orgánem⁶¹. Štědré financování přitahovalo falešné strany, jež nefungovaly pouze finančně, ale i politicky škodolibě (Ilionszki & Várnagy, 2017, s. 15–16; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 8; Transparency International, 2014). Strana Fidesz v kampani utratila mnohem víc než bylo povoleno, přičemž si založila i organizace na svou vlastní podporu⁶². Jedná se o ilustrativní případ zapadající do mnohem širšího problému, toho, co nazýváme řízenou demokracií (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, S. 7–8; Transparency International, 2014). „*Současná vláda odstranila téměř všechny kontroly a rovnováhy ve veřejném sektoru, které by mohly omezit její moc*“ (Transparency International, 2014). Jedná se o vážné rozpory s doporučením Rady Evropy⁶³, stanovující, že jakákoli podpora volebních soutěží ze strany nevládních organizací má podléhat právním předpisům o financování voleb a politických stran (Metykova, 2020, s. 90; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 8). Objevily se i aféry týkající se zavádějícího způsobu sběru podpisů pro kandidáty, přičemž některé strany byly i obviněny z padělání podpisů. Nedošlo k odhalení závažných případů pochybení, ale celkově tyto události nepřispěly k legitimitě procesu voleb (Ilionszki & Várnagy, 2017, 15–16).

Ačkoli vláda ztratila od roku 2010 ve skutečnosti přibližně 600 000 hlasů, téměř čtvrtinu své podpory, V. Orbán se přesto nechtěl spokojit s prostou parlamentní většinou. Znovu usiloval o to, aby mu dvě třetiny umožnily provádět ústavní změny dle jeho potřeb (Lendvai, 2017, s. 127–128). Ani snížená volební účast, jež byla nižší o tři procenta (Lendvai, 2017, s.

⁶¹ Legislativa neupravuje kampaně třetích stran, poskytnuté dary nezávislým kandidátům ani neomezuje soukromé dary. Nejsou vyžadovány ani samostatné bankovní účty pro účely kampaně (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 8).

⁶² Nejednalo se však o první případ. Již předchozí socialistické vlády využívaly podobné praktiky (Transparency International, 2014).

⁶³ Víc viz Benátská komise, odstavce 93–99 (Metykova, 2020, s. 90).

127–128; Rieger, 2014, s. 2), nesesadila dosavadní vládní stranu Fidesz, která získala se svým aliančním KDNP celkem 44,36 % hlasů, což jí získalo dohromady 133 křesel. Maďarská socialistická strana také kandidovala v koalici s několika dalšími, menšími a méně významnými levicovými subjekty a získala 25,89 % hlasů. Třetí skončila nacionalistická formace Jobbik s 20,46 % (Győri, 2015, s. 9; Rieger, 2014, s. 2). Strana Fidesz si udržela své postavení, konsolidovala se, v tomto systému druhé strany, přičemž došlo k dekonsolidaci stran ostatních (Ágh, 2015, s. 19; Ágh, 2018a).

Nová volební pravidla⁶⁴, přijatá koncem roku 2011, upravují i mapu volebních obvodů, která vedla k již zmíněnému gerrymanderingu. Lze prokázat, že hranice volebních obvodů, v nichž Fidesz získává nejvíce hlasů, se zmenšily, okresy na pomezí se staly stabilnější a dříve převážně levicové okresy byly zvětšeny. Tento redesign mapy volebních obvodů by Fidesz pomohl v případě remízy (4Republikon Institute, 2014; Ágh, 2018a; Lendvai, 2017, s. 129).

Dosavadní volební systém, dvoukolový, jinak nazývaný supersmíšený⁶⁵, vedl k poměrně stabilním vládním koalicím, avšak napomáhal vzniku dvou protichůdných bloků, jež ne vždy plnohodnotně odrážely pluralitu názorů maďarské společnosti. Změna posunula volební systém k většinovému⁶⁶, i přes fakt, že si formálně zachovává charakter smíšeného volebního systému (4Republikon Institute, 2014; Česká, 2014, 3–4). Majoritním problémem opozice, i přes změněný volební systém, zůstává její rozpolcenost. Fidesz upevňoval svou loajalitu u voličské základny ještě před koncem 90. let a hlavní jádro nikdy neztratil. Fidesz se od poloviny 90. let profiloval jako typ národně osvobozenického hnutí, stavící na pocitu sekulárního ponižování ze strany západních mocností a EU. V případě EU se jednalo především o nutnost přijímat politiku určovanou Bruslem. Jakmile se dostal k moci, využil svůj obrovský komunikační aparát k prosazení myšlenky mobilizace a osvobození Maďarska z jeho politické a ekonomické závislosti na cizích mocnostech⁶⁷. Zbytek politického spektra je proti tomu roztržštěný (Enyedi & Krekó, 2018, s. 44–45; Győri, 2015, s. 11; Lendvai, 2017, s. 194; Vadhanavisala, 2019, s. 33–34).

⁶⁴ Ústavní soud po kritice ze strany EU některá ustanovení volebního zákona shledal za protiústavní. Počátkem ledna 2013 Ústavní soud zrušil § 151 odst. 1 nového zákona o volebním řádu, který stanovil, že „[v] období kampaně lze politickou inzerci zveřejňovat pouze ve veřejnoprávních médiích“ (Česká, 2014, 2).

⁶⁵ Podrobnější popis volebního systému poskytuje Tereza Česká ve svém příspěvku přehledového charakteru *Maďarsko - Parlamentní volby 2014* (Tamtéž, 2014).

⁶⁶ Podrobnější popis volebního systému poskytuje Tereza Česká ve svém příspěvku přehledového charakteru *Maďarsko - Parlamentní volby 2014* (Česká, 2014, s. 3).

⁶⁷ Touha se již nenechat oklamat a nenechat si ze strany vnějšího aktéra, nyní EU, diktovat, jakým směrem by se Maďarsko mělo ubírat (Lendvai, 2017, s. 194).

Opozice byla ve volbách tvořena dvěma přibližně stejnými tábory, což je ideálním rámcem pro Fidesz se stát, opět, hegemónickým politickým aktérem. Opoziční strany nemohou spolupracovat a ani jedna bez druhé získat moc, přičemž již po volbách v roce 2010 vznikla forma neustálého konfliktu odehrávající se ve společnosti, který eskaloval před volbami 2014. Ačkoli ochota spolupráce napříč stranami mezi lety 2014–2018 vzrostla, nebyla celkově dostatečná. Pokud se podíváme například na levou část politického spektra, vidíme zde inherentní zdroj napětí v soupeření o stejné voliče, přičemž se snaha o spolupráci stává druhořadou. Chtějí vystupovat ve stejných médiích a přesvědčit stejně ideologicky zaměřené voliče i případné mecenáše. Jediným společným cílem bylo svržení V. Orbána, což se nakonec ukázalo jako nedostatečné⁶⁸. Výsledkem byla situace, v níž opozice nepředložila žádný důvěryhodný program, jímž by přilákali nerozhodnuté voliče, nebo přetáhli určité odpadlíky, kteří si uvědomovali chybné politické kroky Fidesz. Nejasná situace na levici, jež vytvořila stranické vakuum, vyhovuje nejen straně Fidesz a jejímu koaličnímu partnerovi, ale také straně Jobbik, která před volbami zmírnila svou extrémistickou rétoriku a otevřeně se snažila získat středo-pravicové voliče. Tento ideologický posun byl elektorátu dobře komunikován prostřednictvím mainstreamových médií (Ágh, 2016b; Ágh, 2018a; Enyedi & Krekó, 2018, s. 44–45; Gyóri, 2015, s. 27–32). Změny ve volebním systému donutily levicová uskupení s dominantní sociální stranou, aby se semkla a postavila jednoho společného kandidáta, který by potenciálně mohl zpochybnit dominantní stranu Fidesz. Snaha o sjednocení na levici však byla zdiskreditována alarmující zprávou, která byla odhalena těsně před volbami jako součást negativní kampaně a byla masivně propagována médií Fidesz. Týkala se společného kandidáta Gábora Simona, který měl mít schovaných přibližně 800 000 eur na netransparentním bankovním účtu. Zveřejnění této informace nakonec vzalo socialistům šanci na volební triumf (Ágh, 2018a; Česká televize, 2014; Ilionszki & Várnagy, 2017, s. 17–18; Lendvai, 2017, s. 132–132).

V. Orbánovi napomáhaly i příznivé ekonomické podmínky, mezi které patřily například finance z fondů EU, postupně se stabilizující rozpočet společně se splacením půjčky od MMF, nižší inflace a nezaměstnanost. Souběžně s tímto vláda dosáhla stabilizace ekonomické situace prostřednictvím znárodnění soukromých penzijních fondů, snížení sociálních výdajů pro chudé, nebo vyčerpání rozpočtů na výzkum a vzdělání či zavedení daní na bankovníctví a další sektory poskytující služby. Souběžně se zlepšujícími se určitými částmi ekonomiky

⁶⁸ Například levicová opozice se integrovala do volebního bloku Semknutí a snažila se voliče oslovit sliby o nastartování chřadnoucí ekonomiky (Česká televize, 2014).

propadaly ostatní. Společně s neochotou podniknout potřebné reformy, k nimž je zapotřebí určitý národní konsens, povede tento vývoj k častějším konfrontacím s nespokojenými občany, jež očekávají od Fideszu rychlou nápravu, která jim byla slíbena v předvolebních kampaních. Vývoj vedl k celkovému zhoršení soci-ekonomické situace, vedoucí k oligarchizaci a vzestupu obchodních magnátů, společně s odrazením zahraničních investorů (Ágh, 2015, s. 19–20; Ágh, 2016b; Česká televize, 2014; Enyedi & Krekó, 2018, s. 44–45; Győri, 2015, s. 11; Hosenseidlová, 2018; Lendvai, 2017, s. 131–132). „*Ukázali jsme, že ochráníme maďarské rodiny před lichváři, monopoly, kartery a byrokraty, které se chtějí nadřazovat nad národy*“ (Česká televize, 2014). I přes taková prohlášení třetí vláda V. Orbána pokračovala v budování a organizaci neformálních politických obchodních sítí. Tyto struktury umožňovaly podrývat právní rámce a zakrývat korupci. Úřad premiéra v tomto období dokončil státem řízenou ekonomiku podporovanou denacionalizací mnoha nadnárodních společností, ale také přímou kontrolou nad vlastní domácí oddanou klientelou k odstranění mocenských center. Tyto kroky však měly dvojsečný charakter, jelikož začaly spory mezi loajálními oligarchy Fideszu (Ágh, 2015, s. 19–20; Ágh, 2016b; Česká televize, 2014; Enyedi & Krekó, 2018, s. 44–45; Győri, 2015, s. 11; Koubek, 2011; Lendvai, 2017, s. 131–132).

Právo pro národnostní menšiny hlasovat bylo pozitivním opatřením a může zajistit jejich ideové zastoupení v parlamentu. I zde však existují jistá omezení. Museli se veřejně zaregistrovat jako národnostní menšina a vybrat si tak ze seznamu národnostních menšin, který byl předem stanoven samosprávou národnostních menšin⁶⁹. Vzhledem k situaci, že na kandidátce pro menšinové listiny byla k dispozici pouze jediná možnost, byl výběr značně omezen a došlo tím také k porušení tajnosti hlasování. Rovněž se nezdá, že by nová opatření zvýšila účast nebo průhlednost celého procesu (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 1–2; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 11). Mandát pro národnostní menšinu byl udělen, pokud jejich kandidující dokázal získat aspoň čtvrtinu hlasů průměrného počtu hlasů, který je potřebný pro získání mandátu. V případě, že národnostní menšina nezíská určený počet hlasů, může do parlamentu vyslat svého zástupce, který však nemá hlasovací právo (4Republikon Institute, 2014; Česká, 2014, 3–4).

⁶⁹ Volba menšinových samospráv předcházeli novému volebnímu zákonu. Voliči si nemohli být vědomi, že by daným orgánům byla svěřena kompetence sestavovat tyto seznamy (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 11).

Podstatnou roli hráli také etničtí Maďaři s bydlištěm v sousedních zemích⁷⁰, jež na základě zákona z roku 2010 získali občanství a možnost hlasovat, aniž by ve skutečnosti žili nebo platili daně v Maďarsku. Rozhodnutí vyvolalo kontroverze, jelikož se netýkalo dalších několika stovek tisíc Maďarů pracujících v jiných zemích EU (Česká televize, 2013; Ilionszki & Várnagy, 2017, s. 17; Lendvai, 2017, s. 130; Mudde, 2014). Ačkoli se mohli zúčastnit voleb prostřednictvím korespondenčního hlasování, jejich rozhodování bylo značně omezeno. Mohli volit pouze maďarské strany a nebylo jim umožněno volit v jednomandátových volebních obvodech (Česká, 2014, s. 3). Takto značně odlišně nastavené volební postupy jsou vnímány jako pokus o diferenciaci volebních práv na stranickém základě (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 1–2). V každém případě tito voliči přidali straně Fidesz přibližně 1,5 křesla, dost na podpoření dvoutřetinové většiny (Ilionszki & Várnagy, 2017, s. 17; Lendvai, 2017, s. 130;).

Alokace mandátů a její komplikovanost byla dalším terčem kritiky opozice, pro podezření, že zvýhodňuje velké strany. Pro objasnění složitosti představím, jak alokace mandátů dle nového volebního zákona funguje. Poté, co dojde k přerozdělení v jednomandátových obvodech britským systémem first-past-the-post, se hlasy pro přerozdělení zbývajících křesel sečtou ze tří typů hlasů: (1) hlasy pro stranickou národní kandidátku, (2) hlasy ze zahraničí pro stranickou kandidátku a (3) hlasy kandidátů, kteří nezmítěli v jednomandátových obvodech, včetně hlasů, které vítězný kandidát nepotřeboval pro své vítězství. Hlasy z jednomandátových volebních obvodů se poté převádějí pouze od kandidátů stran směrem k jejich straně. Celkově mají mandáty z poměrné složky sloužit jako kompenzace pokřivenosti, způsobené efektem většinové části volebního systému (Česká, 2014, s. 3–4; Lendvai, 2017, s. 129–130). Dominance většinového mechanismu společně s výše uvedenými charakteristikami svědčí o oslabení kompenzačního potenciálu volebního systému a přispívají ke značné disproporcionalitě, společně s poškozováním malých stran na úkor dominantní (Ilionszki & Várnagy, 2017, s. 18–20).

Trajektorie Maďarska a jeho vládnoucí strany Fidesz je viděna prismatem jediného muže V. Orbána. Jeho charakter nelze chápat odděleně od logiky volební soutěživosti. Jeho cílem je polarizovat společnost a zároveň si udržet podporu těch největších a nejvlivnějších organizovaných skupin. Ačkoli jsou jeho kroky často za hranou a bez předešlé konzultace, logika jeho chování je v podstatně konkurenční (Dunai & Than, 2014; Enyedi & Krekó, 2018,

⁷⁰ Jednalo se především o Maďary pocházející ze Sedmihradska, které leží v Rumunsku, Slovenska a Srbska (Česká televize, 2013).

s. 43). Třetí vláda V. Orbána změnila strukturu vládnutí a dramaticky expandovala ve své moci takřka nad celou maďarskou společností. Pokud se zaměříme na vládu samotnou, vstoupila 15. června 2014 do úřadu mnohem větší, koncentrovanější a finančně i personálně náročnější mašinérie. Výsledky voleb umožnily ještě více centralizovat už tak koncentrovanou moc vlády. S její pomocí pokračoval V. Orbán v rozšiřování státem řízeného korporativismu, pomocí státem řízených organizací. Byl zřízen seznam církví, jenž podléhal kontrole parlamentu, přičemž církve označené za neloajální byly zbaveny právního postavení (Ágh, 2015, s. 18–19). Maďarsko se stalo jakýmsi tvůrcem sestupného trendu, kterému byl Brusel nucen přihlížet. Primární ani sekundární právo nespécifikovalo povinnosti členských států dodržovat základní hodnoty. Neexistence sekundárního práva má podstatný důsledek. Odsune na vedlejší kolej EK i Soudní dvůr⁷¹, jež jsou obvykle dozorcí nad prosazováním evropských záležitostí. Konvenční systém dodržování je spíše zaměřen na konkrétní zákony, než abstraktní principy (Mos, 2020, s. 272).

Cesta, kterou se V. Orbán a jeho Maďarsko ubíralo, byla mimo západní politické struktury, přičemž byly upřednostněny vztahy s východními zeměmi, jako Rusko, Čína nebo Ázerbájdžán. Vzestup těchto východních mocností společně s kritikou odpůrců Fidesz v Evropě, dal V. Orbánovi potřebou energii pro komunikaci této změny svému oddanému voličskému jádru. Premiér před nimi vyzdvihoval východní ekonomický model, který může sám o sobě působit nekontroverzně, ale na druhou stranu vyjadřoval sympatie k autoritářsky vyhlížejícím praktikám. I zde můžeme vidět rozdíly v rámci přístupu mezi socialistickými vládami a stranou Fidesz. Sblížení s Ruskem a Čínou proběhlo již v minulosti, za levicových vlád, přičemž v tomto období Fidesz ostře kritizoval tyto kroky. Odlišnost mezi sbližováním se s východem dříve a nyní je ta, že socialisté se vždy snažili budovat vztahy na východě bez poškození vztahů se západem (Győri, 2015, s. 39–40; Hosenseidlová, 2018; Kóvacs, 2015; Ponczek, 2021). Přerod z liberála v konzervativce s autoritářskými tendencemi tedy mohl vypadat překvapivě, ale V. Orbán k němu směřoval již od první poloviny 90. let (Hosenseidlová, 2018).

Maďarsko má i se svými sousedy smíšené vztahy. V. Orbán neskrývá své sympatie ke zkorumpovaným vládám na Balkáně a kultivuje další autoritářské vůdce. Za jeho vlády docházelo k stále více antagonistickému vztahu mezi Slovenskem, Rumunskem a Ukrajinou, především kvůli politizaci maďarských menšin v těchto zemích (Ponczek, 2021).

⁷¹ EK uvádí konkrétní oblasti, v nichž se domnívá, že dochází k porušování. Evropský soud se do procesu zapojuje poté, pokud údajný pachatel nerespektuje nařízení EK (Mos, 2020, s. 272).

Pokud danou kritiku ze strany evropských institucí i mezinárodních nevládních organizací shrneme, výsledek nebyl nakonec takřka žádný. Bezzubost západních institucí, jež V. Orbána kritizují, mu šla spíše naproti a dávala mu argumenty pro jeho populistickou rétoriku. Neschopnost provést účinnou akci je dána samotnou podstatou hodnot EU, které jsou charakterizovány nejednoznačnostími spojenými s technickými, morálními i politickými spory. EU nemá zavedeny institucionální mechanismy ke specifikování procesu vymáhání smluvních závazků. Často vágně definovaná povaha základních hodnot EU dává politikům široký prostor k taktizování (European Centre for Law & Justice, 2021; Mos, 2020, s. 268; Mudde, 2014; Ponczek, 2021).

Tresty a napomenutí premiérovi dávají možnost k sebe prezentování se jako štít národní suverenity a shromažďovat své příznivce a občany kolem národních symbolů a hodnot. S takto vzniklým přímým mandátem od lidu může vláda snadno zpochybnit legitimitu zahraničních politiků i byrokratů z EU a označit je za nepřátelské agenty. EU je tak nyní uzavřena ve formě autoritářské rovnováhy, kde ekonomické a politické výhody, plynoucí ze zachování autoritářsky směřujícího režimu v rámci EU, jsou stále upřednostňovány. Brusel se tímto dostal do nepříjemné situace, jelikož posílá peníze skrze evropské dotační fondy a tím nepřímo podporuje neliberálně a euroskepticky argumentující vládu v Budapešti. Výsledkem je poté soupeření mezi interpretací standardů v situaci, kdy EU má sice silný aparát k prosazování sekundárního práva, ale tento aparát nezahrnuje základní hodnoty. Existuje však jeden nástroj, jež byl vytvořen přímo pro prosazování základních hodnot EU, a to článek 7 Smlouvy o Evropské Unii⁷². Pozdní zavedení mechanismu včasného varování do evropského práva je vidět v souvislosti s měnící se podstatou evropské integrace. V 50. letech 20. století, když bylo společenství zřízeno, bylo prioritou zotavení a rekonstrukce poválečné Evropy, a proto myšlenky a s nimi spojené procesní mechanismy pro vyloučení členů nebyly tak důležité a nevěnovala se jim pozornost. Postupem času se komunita stala více politicky orientovaná a po změně režimu v mnoha zemích SVE vedly nové výzvy až k vytvoření onoho článku (Rupnik, 2016, s. 61). Pokud EU prokáže, že daný členský stát vážně a trvale porušuje základní hodnoty, pak Evropská Rada může viníka zbavit jeho členských výsad, včetně hlasovacích práv. I kdyby došlo k aktivování tohoto mechanismu, je vysoce nepravděpodobné, že povede ke skutečným sankcím (Mos, 2020, s. 272; Rupnik, 2016, s. 62).

⁷² Myšlenka byla poprvé zavedena do evropského práva Amsterdamskou smlouvou, kvůli absenci mechanismu, který by řešil problematické státy vystupující proti hodnotám EU, jako je právní stát a úcta k osobním svobodám a mohly svým jednáním ohrozit podstatu evropské stability (Rupnik, 2016, s. 61).

EU a její členské státy si musí dát pozor, aby z V. Orbána nevytvořila mučedníka, nebo nedala těmto stranám, které podporují de-demokratizaci a neliberální hodnoty, alternativní narativ o neshodách a sporech, které mohou sloužit k rozšiřování jejich elektorátu (Enyedi & Krekó, 2014, s. 44–45; Mos, 2020, s. 268–272; Ponczek, 2021).

Nejvýraznějším neúspěchem V. Orbána, strany Fidesz a jejího koaličního partnera KDNP byla ztráta dvoutřetinové parlamentní většiny, kterou drželi pouze o jediné křeslo, po nečekaném volebním vítězství nezávislého opozičního kandidáta Zoltána Kéze ve Veszprému, ležícím na západě Maďarska. Doplňkové volby se konaly, když byl poslanec Tibor Navracsics jmenován eurokomisařem. Porážka vlády a ztráta těsné supervětšiny neznamenal zotavení, či přeorganizování opozice. Tyto dva faktory zůstaly stejné, avšak prohra poukázala na klesající popularitu strany Fidesz, která již utrpěla v předešlém období rány při pokusu o zdanění používání internetu⁷³, při rozepřích s USA⁷⁴ kvůli obvinění z korupce⁷⁵ a Norskem⁷⁶ kvůli tvrdým zásahům proti nevládním organizacím. Nebylo pravděpodobné, že by plán na zdanění internetu měl významný dopad na snížení rozpočtového deficitu Maďarska, který se však i bez zavedení této daně pomalu zmenšoval. Angažovanost ve SVE a širší EU by měla být pro USA důležitá. EU a její členské státy by měly představovat důležitou záruku demokracie v tomto regionu, na čemž je mimo jiné postavená národní bezpečnost USA. Pokud by se ve SVE rozšířil vliv Ruska a Číny, mocností, které mají odlišné názory na mezinárodní uspořádání, pro USA by se situace stala daleko složitější. Obecněji řečeno, USA musí začít hrát důležitější roli ve své politice vůči transatlantickému prostoru⁷⁷. Čili nerozsbíjet EU nebo ohrožovat integritu samotné aliance. Nedostatek předvídatosti zahraniční politiky USA ve SVE a vlastně i EU budí nejistotu mezi spojenci a partnery, což naopak může podporovat antisystémové a protizápadní elity (Hegedüse; 2016; Kóvacs, 2015; Lidovky, 2015a; Palaščáková, 2015; Ponczek, 2021; Voanews, 2015b).

⁷³Tento vládní pokus o zdanění internetu byl dle slov V. Orbána pozastaven, především díky masivním pouličním protestům a varováním ze strany EK. Odpůrci daně tvrdili, že by se jednalo o poškozování spotřebitelů, kteří byli už tak v nevýhodné situaci díky ochabující ekonomice (Dunai & Than, 2014; eclj.org, 2021).

⁷⁴Americká vláda zakázala vstup do USA šesti lidem s vazbami na vládní stranu Fidesz na základě obvinění z korupce (Dunai & Than, 2014).

⁷⁵Německo-maďarská průmyslová a obchodní komora zveřejnila zprávu odsuzující korupci a nedostatek transparentnosti (Kóvacs, 2015).

⁷⁶Norsko vystoupilo proti maďarské policejní razii v nevládních organizacích, jež rozdělují peníze z norských fondů. Vider Helgesen, zástupce norské vlády pro evropské záležitosti, označil policejní zásah za „zasahování do občanské společnosti“. Již dříve došlo k pozastavení přísunu peněz, kvůli porušení dotačních pravidel. Maďarsko na svou obranu obvinilo Norsko a subjekt, který se snaží ovlivnit vnitrostátní politiku Maďarska. Tvrzení bylo ze strany Norska odmítnuto (Euroskop, 2014).

⁷⁷Více o roli USA v prostoru EU ve článku What Can We Do About Poland and Hungary? (Ponczek, 2015).

Další doplňkové volby již neměly nic na faktu ztráty dominantního postavení, ale dostaly poprvé od druhé světové války prostřednictvím svobodných demokratických voleb do maďarského parlamentu kandidáta extrémně pravicové strany Jobbik, kdy jejich kandidát vyhrál v městečku Tapolca. Doplňkovými volbami skončilo období mezi dubnem 2010 a únorem 2015, kdy strana Fidesz a její koaliční partner formovali celkový politický diskurs Maďarska. Formální ztráta pravomoci novelizovat ústavu neomezila legislativní a vládní schopnosti koalice. Proces ústavní inženýrství z předchozího volebního období se stal soběstačným systémem, kdy Ústavní soud a zmocněnec pro základní lidská práva již nadále neslouží jako nezávislá kontrola v politicky kontroverzních případech (Dunai & Than, 2014; Hegedüse; 2016 Lendvai, 2017, s. 137–140; Than & Szakacs, 2015).

5. Občanské svobody

Vítězství v parlamentních volbách v dubnu 2014 a následné ustanovení třetí vlády pod taktovkou Fidesz a jejího koaličního partnera KDNP předznamenalo představení cesty, kterou by se dle V. Orbána mělo Maďarsko vydat. Premiér v červnu 2014 ve svém projevu k etnickým Maďarům v Rumunsku odhalil svou budoucí vizi. Pokud dle něj liberální demokracie představovala režim, v němž proběhnuvších dvacet let žili, je potřeba vytvořit nový, národní stát, postavený na diametrálně odlišných principech. Liberální demokracie nebyla schopna ochránit zájmy maďarského obyvatelstva, rodiny a komunity, přičemž přivedla zemi do problémů. Nové neliberální pojetí demokracie by však nemělo porušovat tradiční liberální zvyklosti a svobodu. Hlavním cílem je rozchod s dogmaty, která si v prvopočátcích budování Maďarska, v tranzitní fázi, osvojili od západu a nebýt na nich nadále závislí. Na těchto principech se bude snažit vybudovat novou formu komunální organizace, v níž by nový maďarský stát byl schopen být konkurenceschopný v mezinárodním měřítku (Prime minister, 2015a). Jako příklady úspěšných neliberálních demokracií uvedl premiér Rusko, Čínu nebo Turecko (Metykova, 2020, s. 83). V. Orbán učinil jedny z nejvíce zřetelných a významných kroků směrem k neliberalismu. Společně se svou stranou byl schopen centralizovat politickou moc a úspěšně přetvořili pomocí ústavního institucionalismu státní zřízení (Bustikova & Guasti, 2017, s. 170; Györi, 2015, s. 62–63; Kovács, 2015). „Orbán uzákonil a zavedl v Maďarsku verzi toho, co lze nejlépe popsat jako „putinismus“, jehož klíčové prvky ... jsou nacionalismus, náboženství, sociální konzervatismus, státní kapitalismus a vládní nadvláda médií“ (Zakaria, 2014). Příklad zemí SVE poskytuje důležité ponaučení o slabosti demokratického zřízení a možnosti autoritářsky vyhlížejících vůdců učit se jeden od druhého. Vladimír Putin tak získal od roku 2015 silné spojení ve své neliberální politice (Rydliński, 2018, s. 105).

K porušování liberálních hodnot v Maďarsku pod vládou V. Orbána, dochází ve větší míře od vítězství v parlamentních volbách v roce 2010, kdy si Maďaři v parlamentních volbách zvolili směsici nacionalistického populismu, hospodářských politik a rozvracujícího konfliktu s EU a ostatními aktéry. V Maďarsku byl V. Orbán průkopníkem útoků na občanskou společnost, pomocí zpřísnění pravidel pro nevládní organizace (Ágh, 2016b; Bustikova & Guasti, 2017, s. 168). Takto nastavený kurz v sobě zahrnuje spoustu kontroverznosti. Slíbené neobcházení základních hodnot liberální demokracie nebylo zajištěno a bylo v mnou zkoumaném období opakovaně porušováno. V následujících podkapitolách představím čtenářům jen některé z nich. Jedná se pouze o ilustrativní příklady. Podkapitoly se budou

týkat: (1) svobody médií, (2) přístupu Maďarska k uprchlické krizi a (3) a útoku na občanskou společnost. Nechci tím tyto události zveličovat nad ostatními, kterými se ve své práci zabírat nebudu. Rád bych však čtenářům ukázal, jakých oblastí se porušování liberálních hodnot v Maďarsku dále týká. Svou parlamentní nadpoloviční většinu využil V. Orbán dále k omezování soudnictví, konkrétně k omezování kontrolních pravomocí Ústavního soudu (Ágh, 2016b, s. 16; Bustikova & Husti, 2017, s. 170; Metykova, 2020, s. 85; Vadhanavisala, 2019, s. 39). Další oblast porušování liberálních hodnot se týká diskriminace romských dětí. EK uvedla, že romské děti jsou nadměrně zastoupeny ve speciálních školách pro mentálně postižené děti, zatímco další z nich jsou segregovány ve školách běžných. Ačkoli řízení ze strany EU probíhala, stále se objevovaly zprávy od Amnesty International, či Evropského centra pro práva Romů a dalších organizací, že diskriminace a segregace pokračuje (Echo24, 2016; Euractiv, 2016). Došlo také k omezení politické moci místních samospráv, které se po roce 1989 těšily vysoké politické nezávislosti, či přebytná centralizace v celém školním systému (Bustikova & Husti, 2017, s. 170; Hegedüse, 2016; Hegedüse, 2017).

5.1 Svoboda médií

Mediální prostředí v Maďarsku dle zahraničních pozorovatelů není založeno na tržních silách, ale politických rozhodnutích (Zalan, 2016). Maďarský model, úspěšně se vyhýbající následkům kritiky ze strany EU, lze popsat dle Scotta Griffena ve čtyřech krocích:

1. Státním zachycením médií pomocí násilného uzavření nebo pomocí vládního převzetí vyplývající mnohdy z nejasně stanovené legislativy.
2. Zmanipulováním mediálního trhu pomocí podpory určitých frakcí mediální krajiny na úkor druhé.
3. Delegitimováním a vyloučením nezávislých novinářů.
4. Zachováním iluzorní svobody médií (Griffen, 2020, s. 57–58).

Maďarský úřad pro hospodářskou soutěž, plně v díkci vlády, v roce 2014 donutil německé společnosti Ringier a Axel Springer prodat řadu svých novinových holdingů. Tento krok vedl k prodeji středolevého deníku Népszabadságu, společně s dalšími regionálními deníky, investorům s napojeními na Fidesz. Noví vlastníci deník v roce 2016 uzavřeli. Na podzim následujícího roku byly již všechny maďarské regionální noviny v rukou V. Orbána. Poslední prominentní středopravý deník Magyar Nemzet byl uzavřen v roce 2018. K pozastavení činnosti Népszabadságu došlo v době, kdy byla média již zasažena strukturální reorganizací (Gall, 2021; Griffen, 2020, s. 58–59; Hegedüse, 2016; Lendvai, 2017, s. 161–162; Rydlinsky,

2018, s. Zalan, 2016), která započala balíčkem mediálních zákonů, jež byly v mnoha bodech dalším bezprecedentním rozchodem s minulostí⁷⁸. Míra jejich restrikce byla nevídaná. Přijaty byly v roce 2011, přičemž první z nich zavedl povinnost všech médií poskytovat „*správné, všeobecné a vyvážené zpravodajství na všech úrovních*“⁷⁹ (Haraszi, 2011). Tímto způsobem nastavený právní rámec je vhodný pouze pro veřejnoprávní média, přičemž pro ostatní takto nastavená pravidla porušují a znemožňují pluralitu názorů. V čele organizací, které vznikly na popud nové legislativy, konkrétně Mediální rady a Národní telekomunikační a informační rady, stojí pouze jedna osoba a jejich členové jsou poté vybíráni na základě jejího doporučení, nebo voleni parlamentem. Prostřednictvím těchto kroků se Fidesz dostal do pozice, kdy určuje jak složení, tak procesní mechanismy daných organizací⁸⁰. Byl vytvořen nový nomenklaturní systém pro převzetí rozhodovací pozice za účelem kontroly přerozdělování zdrojů v médiích⁸¹. Ústavní ustanovení poté nepovolují komerčním televizním stanicím vysílat neplacenou politickou reklamu, což vedlo ke skutečné absenci politické reklamy na úrovni celého státu. Tato praxe narušuje trh a zbavuje stanice nezávislosti, přičemž dochází také k oslabení jejich konkurenceschopnosti (Bajomi-Lázár, 2019, 257–258; Evropský parlament, 2011; Griffen, 2020, s. 58–59; Györi, 2015, s. 65–66; Haraszi, 2011; Metykova, 2020, s. 86–91; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 7–8; Rydlinsky, 2018, s. 98). Členové vládní strany Fidesz uvedli, že nová finanční politika týkající médií byla pouze cestou k odrazení „*škodlivých programů*“ (Verseck, 2014). Dopad nově zavedené mediální politiky byl znatelný i mimo veřejnoprávní média. Strany získaly cestu k oslovování voličů, k nimž by se jinak nedostaly, státně zajatá média umožnila stranám získat nové zdroje pro nepřímé financování, přičemž se kolonizovaná média stala podporovateli vlády (Metykova, 2020, s. 89; Verseck, 2014). Dochází také k podrývání autority nezávislých novinářů, čili jejich delegitimizaci, pomocí negativních kampaní. Zatímco pomluvy proti novinářům jsou často ideologicky podbarveny pravicovým nacionalismem, cílení na média bývá často neideologické. Levicová i pravicová nezávislá média bývají často souhrnně označována za zahraniční agendy, zrádce, či politické aktivisty (Griffen, 2020, s. 60–61).

⁷⁸ K Mediálnímu zákonu se vyjádřil také Evropský parlament (EP), přičemž doporučil celkový přezkum maďarských mediálních zákonů, mimo jiné s cílem obnovit přesné právní předpisy, jež by zajišťovaly pluralitu a nezávislost mediálního prostředí. Navíc usiluje svým vyjádřením o posílení záruk nepodléhání regulativních orgánů politickému vlivu. Většina argumentů vychází ze stanoviska OBSE a komisaře pro lidská práva (Evropský parlament, 2011).

⁷⁹ Nastala situace nedostatku právní jistoty, vyplývající z nejasných a vágních ustanovení, co je považováno za „*vyvážené zpravodajství*“ (Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 10)

⁸⁰ Dochází proto k zpolitizování výběrových řízení na rozhlasová vysílání, nebo rušení či neobnovení nezávislých vysílacích společností (Griffen, 2020, s. 58–59).

⁸¹ Jednalo se především o přerozdělení zdrojů týkajících se státní reklamy (Bajomi-Lázár, 2019, 258; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 8).

Mezi lety 2014–2018 byla vytvořena partikularistická mediální politika, kdy mediální zdroje jsou přerozdělovány na základě politické loajality⁸². Došlo tak k zachycení soukromých médií, včetně tištěných novin, rozhlasových stanic, televizních kanálů i zpravodajských webových stránek. Čímž si, ač přes ztrátu supervětšiny, Fidesz vybudoval hegemonní postavení, které již zahrnovalo i venkovské oblasti. Stručně řečeno, maďarská vláda nepoužívá násilí ani otevřenou cenzuru z důvodů ohrožení přímé konfrontace s EU. Ačkoli dle vyjádření Bruselu nemá EU kompetence v oblasti svobody médií, což je pravda, přesto EK nereagovala na nejméně dvě stížnosti na ochranu hospodářské soutěže, podané v roce 2016. Je to především zásluhou nejasných mechanismů, které V. Orbán zručně využívá (Bajomi-Lázar, 2019, 259–261; Griffen, 2020, s. 62).

Nezávislost, i přes pokus o zachycení, je stále znatelná na internetu, čímž je udržována určitá pluralita názorů. Názorová různorodost má však své podstatné omezení, ve většině případů je online sektor omezován na městské oblasti. Dále je problémem nedostatečné zastoupení novinářů v této sekci mediálního prostředí z důvodu, že jsou tato pracovní místa nedostatečně finančně ohodnocena, jelikož většina online médií je zdarma. Vláda se nicméně stále pokouší o omezení a ovládnutí online zpravodajské sféry⁸³ (Győri, s. 67–68). Majoritním nástrojem kontroly je redistribuce zdrojů, jež kontinuálně zvyšují tlaky na novináře a redakce. Výsledky pozorování médií ze strany Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva ukázaly, že tři z pěti sledovaných televizních stanic projevíly stranickou náklonnost k Fideszu, když téměř celá jeho předvolební kampaň byla vyobrazena pozitivně, kdežto více než polovina kampaně opozičních stran byla prezentována negativně (Bajomi-Lázar, 2019, 259–261; Kovács, 2015; Lendvai, 2017, s. 161–162; Office for Democratic institutions and Human Rights, 2014, s. 10; Griffen, 2020, s. 57–59). Kritika je však ze strany maďarské vlády odmítána. Fidesz své kroky hájí existencí kritických médií s tím, že jsou stále lídry na mediálním trhu. To je však zavádějící, jelikož relevantní není pozice jednoho média, ale kompletní pohled na mediální trh, jež je nakloněn, stejně jako volební aréna, ve prospěch médiím, která svou loajalitu přislíbila vládě. Díky pragmaticky přepracovanému volebnímu zákonu je poté systém schopen odolat posledním mediálním odpůrcům v městských oblastech (Griffen, 2020, s. 61).

⁸² Naproti partikularistické mediální politice stojí univerzalistická, která je charakterizována svou neutralitou a mediální politika je využívána jako prostředek ke kultivaci rovného přístupu k informacím napříč celým politickým spektrem (Bajomi-Lázar, 2019, 259).

⁸³ Například pomocí, již dříve v textu zmíněné, daně z internetu (Győri, 2015, s. 49).

5.2 Uprchlická krize

Počínaje červnem roku 2015, začala čelit EU masivnímu přílivu běženců. Na vnější hranici EU, srbsko-maďarské, se ocitlo více než 200 000 uprchlíků a ekonomických migrantů při své cestě, po takzvané balkánské trase, do západní Evropy (BBC, 2016a; Gyulai & Pardavi, 2015; Rydlinsky, 2018, s. 100–101). Pocházeli hlavně ze Sýrie, Afghánistánu a Iráku, přičemž se většina z nich pokoušela dostat do Německa (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 43; Gyulai & Pardavi, 2015; Mackdowall, 2016; Hegedüse, 2016). Pro mnohé krize, pro V. Orbána pomyslný dar z nebes, který byl využit k politickému zisku (Petrovski, 2016). Anti-imigrační kampaň, která stála desítky milionů forintů a byla financovaná podniky napojenými na vládní stranu, začala v Maďarsku v lednu 2015, bezprostředně po teroristickém útoku v Paříži v redakci satirických novin Charlie Hebdo (Gall, 2016; Macdowall, 2016; Petrovski, 2016; Vadhanavisala, 2019, s. 35). Skutečnost, že si V. Orbán na projevu, který se týkal této tragické události, vybral místo vyjádření sympatií a jednoty pobuřující xenofobii, odsouzení občanské společnosti a liberálních médií, byla jistě na pováženou v situaci, kdy se země Evropy semkly a vyjádřily solidaritu pro francouzskou metropoli. Jeho prohlášení v Paříži se stalo průlomovým pro mnohé další, podobně smýšlející politické představitele. Jednalo se o výchozí bod pro zahájení kampaní, založených na národních a křesťanských hodnotách. Co však nelze popřít V. Orbánovi, je skutečnost, že tento pokus o vyburcování veřejného mínění, ačkoli neliberálním směrem, proti zahraničním uprchlíkům, byl pro jeho režim úspěchem, který otrásl ostatními politickými stranami. Krajně pravicová strana Jobbik již nebyla schopna převzít iniciativu při vyvolávání kolektivního strachu a hledání společného viníka. Jobbik na politickou změnu Fidesz zareagoval a posunul se k pravému středu s cílem vytvořit určitý druh lidové strany. Roztříštěná levice se tváří v tvář masivní propagandě spojující účelově ekonomické migranty s potenciálními teroristy nezmohla na protiakci (Ágh, 2018a; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 43–49; Enyedi & Krekó, 2018, s. 48; Hegedüse, 2016; Lendvai, 2017, s. 195; Petrovski, 2016; Traynor, 2015). Rozdíl mezi dvěma skupinami běženců je zde důležitý. Žadatelé o azyl využívají legální cesty k zajištění svého bezpečí. Musí podat oficiální žádost společně s překročením geopolitické hranice, k zajištění jejich legitimacy. Ekonomičtí migranti uplatňují své požadavky odlišnými, nelegálními cestami, a proto se často dopouštějí nezákonného jednání. Přeprocováním žadatelů o azyl, Syřanů, Afghánců, Iráčanů či Kurdů prchajících do Evropy před násilím v důsledku Arabského jara a občanských válek na ekonomické migranty se Fidesz snažil vytvořit ucelený pohled na všechny, kdo překračují jejich hranice, jako nezákonný a postižitelný, čímž se všichni, kdo hledali útočiště, stali

zločinci. Maďarsko neopustilo od procesu poskytování azylu, ale přijalo patřičné politiky, díky kterým je pravděpodobnější, že rozhodnutí o jejich přijetí bude negativní. Především prohlásili Srbsko za bezpečnou zemi⁸⁴. Žadatelé vstupující ze Srbska, tedy většina z nich, jsou automaticky posíláni zpět, jelikož nemohou dokázat, že prchají z nebezpečné země, do níž se nemohou vrátit (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 49–50; Gyulai & Pardavi, 2015; Human right watch, 2016). Odpovědné, liberálně demokratické vlády by však nikdy neměly využívat humanitární krize, jež vyžaduje spolupráci s ostatními zeměmi, k nabývání politické moci, protože škody ve společnosti, jako je polarizace, či radikalizace, mohou být nezvratnými (Petrovski, 2016).

V. Orbán se stal nepopíratelně vůdcem odporu proti politice otevřených dveří od Angely Merkelové⁸⁵. Naplnila se tak jeho osobní ambice stát se nepostradatelnou ikonou euroskeptického a populistického proudu (Lendvai, 2017, s. 199; Macdowall, 2016). Svůj postoj hájil dvěma argumenty. První z nich byl právní a týkal se Dublinské úmluvy⁸⁶, dle níž by se o žádosti o azyl mělo rozhodovat prvně v členské zemi, kam se uprchlík dostane. Druhý měl politický podtón a týkal se ohrožení identity a bezpečnosti Maďarska a jeho obyvatel ze strany muslimských migrantů. Z právního pohledu zapadal první bod argumentace V. Orbána do norem dodržování mezinárodního práva. Rétorika podřívající strach z islámu má však neliberální charakter. Uprchlíci byli stigmatizováni jako ohrožení pro evropské křesťanské hodnoty národů SVE. Dle V. Orbána se Maďarsko znovu účastnilo historického střetu civilizací a jeho národ, pod jeho ochranou, musel odolat nejen útokům zvenčí ale také zevnitř⁸⁷ (European Centre for Law & Justice, 2021; Koubek, 2021; Lendvai, 2017, s. 199; Rydlinsky, 2018, s. 100–101; Vadhanavisala, 2019, s. 33).

Zvolený druh komunikace, jímž Fidesz obeznamoval své občany o evropské uprchlické krizi, byl kampaní s politickým záměrem. Květen roku 2015 rozeslala vláda Fidesz-KDNP oficiální národní konzultační dopisy jak v papírové, tak i online podobně do každé domácnosti v Maďarsku pro občany starší 18 let. Dopis měl dvě strany, přičemž na první byla osobní zpráva pro Maďary od premiéra V. Orbána s jeho podpisem a na druhé národní

⁸⁴ Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že maďarský zákon o zacházení s imigranty je nezákonný, jako například neexistence jakéhokoli fóra zabezpečující odvolání proti rozhodnutí o přistěhovalectví (European Centre for Law & Justice, 2021).

⁸⁵ Ačkoli německá kancléřka varovala před xenofobií, nechtěla předkládat zdánlivá řešení. Svým nejednoznačným postavením se dostala pod kritiku za velkou vstřícnost vůči uprchlíkům (e15, 2015).

⁸⁶ Řecko od této politiky ustoupilo a Německo jí, jak se zdálo, úmyslně přehlíželo (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 43).

⁸⁷ Jedná se o pokračování rétoriky proti zasahování Bruselu do vnitřních záležitostí Maďarska. Jeho země se při vstupu do EU nerozhodla pro feudálně založené vztahy mezi Bruselem a Budapeští (Rydlinsky, 2018, s. 99–100).

konzultační průzkum týkající se přistěhovalectví a terorismu. Cílem vlády bylo zjistit přesné vyjádření veřejného mínění týkající se směřování imigrační politiky Maďarska. Po přečtení této „konzultace“ je očividné, že kampaň využila demokratických nástrojů k propagování xenofobie, jelikož otázky byly zavádějící až manipulativní. Nebyl zde prostor pro diskusi a byly záměrně omezeny možnosti výběru. Jinými slovy se jednalo o mechanismus, kterým se vláda pokusila legitimizovat svou rasovou a xenofobní politiku. Druhým, ne méně důležitým bodem, který národně konzultační dopisy přinesly, bylo shromáždění potenciálních voličů Fidesz na základě regionální míry odpovědí. Celá kampaň byla navíc umocněna billboardy po celé zemi (Amnesty International, 2015; Gessler, 2017, s. 85–87; Petrovski, 2016; Vadhanavisala, 2019, s. 33–37), které byly navrženy v jednoduchém stylu. V pozdější fázi hrály roli národní barvy (Petrovski, 2016). Na základě proběhnuvších událostí pokračoval V. Orbán v kontroverzích, když 28. dubna 2015 prohlásil za nutné veřejně diskutovat o trestu smrti. Vzhledem k tomu, že zrušení tohoto trestu je výchozí podmínkou členství v EU a všechny články Listiny základních práv Evropské unie a Evropské úmluvy byly začleněny do maďarské ústavy, vedlo premiérovo prohlášení k znepokojení, protože opět vystoupil proti základním hodnotám EU. Členství a samotná EU je postavena na jednoznačně pevném stanovisku proti tomuto výkonu trestu, jehož zrušení bylo zásadním cílem v oblasti politiky týkající se lidských práv (Evropský parlament, 2015a). Předseda EP Martin Schulz byl nakonec ubezpečen, že V. Orbán, ani jeho vládní strana Fidesz, nemíní podniknout žádná konkrétní opatření, která by vedla k opětovnému zavedení trestu smrti a Maďarsko bude nadále dodržovat všechny evropské smlouvy a právní předpisy. Navzdory ujištěním ze strany V. Orbána přišel jízlivý dodatek v celostátní veřejnoprávní televizi. V prohlášení premiér uvedl, že pravomoc se rozhodnout o znovuobnovení trestu smrti by měla náležet danému členskému státu, přičemž opět narazil na neslučitelnost se smluvními ustanoveními EU (European Centre for Law & Justice, 2021; Evropský parlament, 2015a; Lidovky, 2015b).

„Otázkou dnes není, v jaké Evropě si my, Maďaři, přejeme žít, ale spíš jestli to, co nazýváme Evropou, bude vůbec existovat“ (Bydžovská, 2015). Na základě této rétorické a procedurální kampaně byla vytvořena potřeba zabezpečení hranic. Vláda nařídila stavbu plotu, jehož stavba začala v červenci roku 2015. K výstavbě přibyly dodatky k trestnímu zákoníku a k azylovému zákonu, které vstoupily v platnost 15. září téhož roku. Nová opatření poté kriminalizují nelegální vstupy do Maďarska s trestem odnětí svobody až tří let. Dále nová legislativa vytváří takzvané tranzitní zóny, v nichž probíhají zrychlená azylová řízení. (Amnesty International, 2017; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 50; Gyulai & Pardavi, 2015; Hosenseidlová, 2018; Human Right Watch, 2016; Lidovky, 2015b). Snížení počtu lidí,

kteří mohou vstoupit do tranzitních zón, vytvořilo situaci, kdy stovky migrantů a žadatelů o azyl uvízly v zemi nikoho ve špatných podmínkách a čekaly, až jim vstup bude povolen. Dlouhé čekací lhůty při vyřizování a posuzování žádosti o azyl znamenaly, že dokončit řízení v tranzitních zónách do 28 dnů nebylo vždy možné (Human right watch, 2016).

Pro potvrzení takto nastavené imigrační politiky vyhlásila vláda referendum o uprchlících, čímž pouze potvrdila svou snahu o rozdmýchání kulturní a politické revoluce v celé EU. Před referendem političtí zástupci vládní koalice netajili hrdost nad tím, že Maďarsko bude první evropskou zemí, bránící se před invazí zahraničních nepřátel, kteří ohrožují národní suverenitu. Referendum v maďarském případě změnilo svůj charakter, kdy se stalo nástrojem pro zvýšení popularity vlády. Oficiální kampaň byla zahájena 13. srpna, padesát dní před referendem, přičemž se jednalo pouze o pokračování v proti-imigrační agendě. Namísto konstruktivní diskuze tak velká část kampaně byla pouhou propagací nepřátelství vůči uprchlíkům. V táboře proti hlasování v referendu se objevila i extrémně radikální pravicová strana Jobbik, která díky ideologickému posunu Fidesz přicházela o voliče. Dle Jobbiku vypsání referenda představovalo hrozbu pro samostatný výsledek, vzhledem k riziku nízké účasti a následné neplatnosti. Netypické pro referendum byla neexistence tábora, zastupující souhlasný postoj k referendu. Pouze jedna malá opoziční strana, Maďarská liberální strana, vedla kampaň pro podporu přerozdělování, jako strana hájící proevropské, solidární hodnoty. Celkově však mainstreamové opozici chyběla pozitivní hesla a opět, stejně jako ve volbách, se projevila jejich nejednotnost. I přes dané problémy, které doprovází opozici, byl výsledek referenda nakonec neplatný pro malou celostátní účast⁸⁸. Absurdnost celé situace podtrhovalo premiérovo dvoření se maďarské romské populaci. Etnické menšině, jež je v Maďarsku již roky ostrakizována a zatížena diskriminací (BBC, 2016b; Bustikova & Guasti, 2017, s. 168–169; Culik, 2016; Evropský parlament, 2017; Gessler, 2017, s. 85–89; Hegedüse, 2017). Fidesz se v průběhu kampaně vyhýbal spojování referenda s konkrétní politikou, ale bylo na něm, aby vyvodil důsledky daného neúspěchu. V. Orbán, i přes neplatnost referenda, navrhl změnu ústavy, jež by do prvního článku zavedla povinnost chránit ústavní identitu Maďarska společně s nominálními omezeními rozhodovacích schopností ze strany EU (Gessler, 2017, s. 91–92). Výsledek referenda je dle něj „*bezprecedentním mandátem k zastavení zasahování Bruselu do národní suverenity*“ (Dw, 2016). Z právního hlediska však postrádalo referendum jakýkoli smysl, jelikož i v případě, že by se dostavil dostatek hlasujících, dopad na smlouvu

⁸⁸ Maďarská ústava jasně stanovuje podmínky platnosti referenda. Musí v něm hlasovat 50 % občanů. Přestože svůj hlas přišlo odevzdat 45 %, vysoký počet hlasů byl neplatný, a proto výsledné procento platných hlasů bylo pouze 39,4 % (Culik, 2016).

o relokaaci uprchlíků, která je povinná pro všechny členské státy, by nebyl žádný (Gall, 2016). Následující jednání však odhalila, jak je vláda zranitelná po ztrátě své supervětšiny v parlamentu. Jobbik do vyjednávání o ústavní změně zapojil schválení novely o zrušení rezidenčních dluhopisů, což bylo pro vládní stranu Fidesz nepřijatelné, a proto byla nucena uznat svou porážku v parlamentu (BBC, 2016b; e15, 2016; Gessler, 2017, s. 91–92).

Celková mezinárodní reakce byla zpočátku ambivalentní. Představitelé Evropské lidové strany, které je Fidesz členem, se zdrželi kritických ohlasů na vládu Fidesz i V. Orbána osobně. Předseda EP M. Schulz ani vedoucí liberální frakce, bývalý belgický premiér Guy Verhofstadt, se však kritiky nezdráhali. Aliance liberálů a demokratů v Evropě dokonce vyzvala k aktivaci článku 7 Smlouvy o EU, proti jeho zacházení s uprchlíky (European Centre for Law & Justice, 2021; euroctiv, 2015; Evropský parlament, 2017). Dále byla odsouzena například celostátní billboardová kampaň, za její neobjektivnost a utváření předpojatého přímého spojení mezi přistěhovalectvím a bezpečnostními hrozbami (Bydžovská, 2015; Evropský parlament, 2015a; Lendvai, 2017, s. 197). Premiér i přesto pokračoval ve své kritice i proti evropské levici, která dle něj na migraci pohlíží více jako na určitou příležitost, než na ohrožení pro přežití EU a jejích hodnot (Bydžovská, 2015; Lidovky, 2015b). EP navíc vyzval EK, aby předložila návrh na vytvoření procesního mechanismu EU pro demokracii, právní stát a základní lidská práva, který by představoval nástroj k prosazování Listiny základních práv a Smluv, jež podepsaly všechny členské státy (Evropský parlament, 2015a, Evropský parlament, 2015b; Evropský parlament, 2017). Dalším krokem, který EK podnikla, bylo zahájení řízení proti Maďarsku v otázce přijímání imigrantů na základě systémů kvót. Ačkoli V. Orbán a jeho Fidesz tento spor u Soudního dvora Evropské unie prohráli, stále neplnili své závazky vůči EU (European Centre for Law & Justice, 2021; Human right watch, 2016).

Uprchlíká krize posílila otázky suverenity Maďarska a byla dalším prostředkem pro polarizování již tak rozdělené společnosti. Ačkoli bylo Maďarsko v minulosti druhým největším příjemcem uprchlíků války v Jugoslávii, žádná z těchto akcí nevedla k fragmentování společnosti. A přesto se význam témat národní suverenity a euroskepticismu zvýšily. Důvod můžeme hledat v rozdílném přístupu k dané problematice. V roce 2015, pod V. Orbánem, byl proces řízen populistickou rétorikou a nevyváženým mediálním zpravodajstvím, podporujícím jeho anti-migrační politiku. Dříve byl euroskeptický narativ využíván premiérem v jistém smyslu pro potřeby vnitřní politiky, zatímco osamělé Maďarsko bylo nuceno přijímat dohody schválené drtivou většinou zemí v klíčových rozhodnutích

Evropské rady. Situace se změnila uprchlickou krizí, kdy Maďarsko společně s ostatními zeměmi V4, zaujalo negativní postoj ke krizi⁸⁹ (Bustikova & Guasti, 2017, s. 171–173; Hegedüse, 2017; Rydlinsky, 2018, s. 99–100; Vadhanavisala, 2019, s. 39).

Krise umocnila autoritářské charakteristiky středoevropské a východoevropské politické kultury, především upřednostnění hierarchických hodnot nad hodnotami rovnostářství (Enyedi & Krekó, 2018, s. 2; Vadhanavisala, 2019, s. 39). Přesto nebyl evropský projekt zcela zamítnut, jelikož většina občanů V4 v daném období důvěrovala průměrně více EU než svým vlastním vládám. I přes to, že se mezi lety 2004–2017 důvěra v EU snížila ve všech zemích V4, Maďaři si udržovali stále nejvyšší hodnotu podpory (Bustikova & Guasti, 2017, s. 171–173). Konflikt o migraci upozornil na hlubší problémy v EU. Zatímco mnoho zemí SVE považuje rozhodnutí, která vydá Rada Evropské unie, za útok na svou národní suverenitu, jiné země se domnívají, že přijetí závazků k přerozdělení uprchlíků je základním prvkem solidarity mezi členskými státy EU (European Centre for Law & Justice, 2021; Gyulai & Pardavi, 2015).

5.3 Útok na občanskou společnost

Míra koncentrace moci je v maďarském případě výjimečná, alespoň na evropské poměry. V. Orbán společně se svou vládní stranou Fidesz a jejím koaličním partnerem KDNP mají pod svou kontrolou nejen zákonodárnou⁹⁰ a výkonnou moc, ale ovládají takřka všechny sféry společenského života, počínaje obchodem, školstvím, uměním, církví ale i sporty, přičemž hybridnost maďarského politického systému je výsledkem nerovnoměrného vývoje nedemokratických praktik (Enyedi & Krekó, 2018, s. 39–40; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 41; Kovács, 2015; Stupp, 2017). K potvrzení všudypřítomné moci vládní koalice docházelo prostřednictvím demokratických nástrojů, které využily ve svůj vlastní prospěch, se soustavným tlakem na zbylé instituce, vykazující jakoukoli formu nezávislosti. Pravicově populistická vláda V. Orbána dokázala odvést pozornost od tvrdých politických problémů, jako byla chudoba, či vzdělávací systém. Úmyslně korigovali pozornost veřejnosti směrem, který jim nejvíce vyhovoval, přičemž demonizovali vybrané segmenty společnosti (Amnesty International, 2018; Hegedüs, 2018; Lendvai, 2017, s. 202; Ponczek, 2021; Vadhanavisala, 2019, s. 39–44), přičemž verbální útoky oficiálně vyvrcholily již začátkem roku 2014, kdy

⁸⁹ V květnu 2017 maďarské a slovenské vlády zpochybnily uprchlické kvóty u Evropského soudního dvora. Kvóty dle nich měly překračovat pravomoci EU a skrývají v sobě snahu o podryvání suverenity členských států SVE (Bustikova & Guasti, 2017, s.171–172).

⁹⁰ I přes to, že Fidesz v roce 2015 ztratil svou dvoutřetinovou parlamentní většinu, stále dominuje v domácí i zahraniční politice, ačkoli můžeme spatřovat určité slabosti (e15, 2016; Gessler, 2017, s. 91–92)

úřady provedly razii v některých nevládních organizacích. Vláda také provedla zátah v domech vůdců těchto organizací, s cílem zajistit potřebná data a dokumenty. V. Orbán společně s vládou obvinili členy občanské společnosti, že jsou placenými politickými aktivisty (Kovács, 2015; Ponczek, 2021).

Ať už nevládní organizace konají prospěšné činnosti nebo posilují neliberální stát⁹¹, je takřka nemožné je oddělit od každodenního fungování státu. Jsou vnímány jako součástí demokratického zřízení ať už pomáhají či nikoli. Když v roce 1989 skončila éra sovětské nadvlády, vzniklo mnoho občanských i humanitárních organizací se zaměřením na pomáhání zemím Varšavské smlouvy při transformaci od státem řízeného socialismu k demokracii tržního hospodářství⁹². Přejít Maďarska popisuje tyto širší globální posuny. Před přechodem režimu byla občanská společnost v opozici, nebo se skládala ze sousedských či dělnických organizací, které podporovaly komunistický režim. Zájem o podporu nevládních organizací ochabl a přesunul se jinam po roce 2004, kdy Maďarsko vstoupilo do EU, čímž měla být jeho tranzice k demokracii dokončena. Když si, alespoň ve zdání, konsolidovaná liberální demokracie zvolila populistického vůdce s neliberálním politickým diskursem, předpokládal se rozpad občanské společnosti. V. Orbán však využil tento prostor k propagaci pravicového populismu, společně s radikalizováním společnosti na místo čistého posilování liberálních politických institucí občanského sektoru (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 44–45). Není spravedlivé označit vztahy mezi Fidesz a občanskými organizacemi za čistě konfliktní. Když byl Fidesz před rokem 2010 v roli opoziční strany, jeho webové stránky obsahovaly odkazy na zprávy nejaktivnějších nevládních organizací, které byly charakteristické intenzivní kritikou vládních politik (Györi, 2015, s. 77).

K nejvýznamnějším příkladům v Maďarsku patří vyhoštění Středoevropské univerzity společně s kampaní proti G. Sorrosovi, útoky na nevládní organizace, jež byly označeny za zahraniční agenty, kteří byli podporováni z peněz pocházejících mimo Maďarsko, nebo rozsáhlá kampaň směřující proti EU. Kampaň byla opět podpořena inzeráty a billboardy po celé zemi se slogany „*Zastavme Brusel!*“. Inzeráty byly opět rozeslány všem domácnostem, jak v tištěné tak online podobě (Lendvai, 2017, s. 214; Hegedüs, 2018). Kritika ze strany EU, konkrétně od Jeana-Clauda Junkera, přišla takřka okamžitě. Dle něj je dotazník neobjektivní a nese v sobě sdělení ne o odchodu z EU, ale o zastavení politiky Bruselu (Gotev, 2017).

⁹¹ Více v článku *Enemies of the Nation: Understanding the Hungarian State's Relationship to Hungarian NGOs* (Docka-Filipek & Timmer, 2018, 44).

⁹² Růst občanské aktivity byl považován za znak globálního demokratizačního trendu a konce autoritářského zřízení (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 44).

Optikou vládní strany Fidesz je EU vždy viděna a popisována jako externí kritik maďarského režimu a obecně spojována se sítí vytvořenou G. Sorosem. Premiér opět využil nejednoznačnost základních evropských hodnot, které mu umožnily řadu kontroverzních opatření, jako například stavba hraničního plotu (Lendvai, 2017, s. 212–215; Mos, 2020, s. 275–276). Nekonvenční povahu své politické agendy však V. Orbán popřít nemohl a ani to neměl v úmyslu. Poslední krok nutný pro legitimizaci jím nastaveného narativu je rozchod s bruselskou ortodoxií, který je nezbytným předpokladem pro ochranu a posílení evropského projektu (Mos, 2020, s. 279). „*Zásady, smlouvy a pravidla Evropské unie nejsou vytesány do kamene.. Lidé je proto mohou kdykoli změnit. To je svoboda a to je demokracie*“ (Prime minister, 2015b). Premiér se skutečně vidí jako strážcem hodnot EU (Mos, 2020, s. 279).

5.3.1 Kampaň proti Georgovi Sorosovi

Pokud se podíváme na historii G. Sorose, je pozoruhodné, že právě on byl jedním z prvních mentorů V. Orbána⁹³ (Enyedi & Krekó, 2018, s. 46–47; Vilček, 2017). Zhoršení jejich vztahu však nikdy premiér nevysvětlil. Jedním z důvodů může být znelíbení kvůli spolufinancování organizací, jež obviňovaly V. Orbána a jeho vládu z korupce. Sám G. Soros okomentoval zhoršené vztahy s V. Orbánem slovy: „*Náš vztah se zhoršil, protože se zhoršil on. Hodně se změnil. Přeměnil demokracii v nedemokratický režim*“ (Hosenseidlová, 2018). V maďarském případě proces začal přepracováním veřejného mínění, jež bylo vytvořeno na základě vládou sponzorovaného národního průzkumu společně s billboardovou kampaní (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 41–42). Od roku 2015 vláda utratila více než 100 milionů eur k utvrzení maďarských občanů o svém přesvědčení týkajícím se skryté sítě, ohrožující národní hodnoty Maďarska, kterou vede G. Soros, maďarsko-americký investor a filantrop, jež udělal pro konsolidaci demokracie v post-komunistickém Maďarsku a v dalších zemích východní Evropy mnohem více, než kterýkoli jiný soukromník. V roce 1979 založil síť nadací Open Society, která dnes působí ve 120 zemích světa. Kampaň proti jeho osobě, takzvaná anti-sorosova kampaň, byla charakteristická pro své zaměření na to, co V. Orbán v roce 2016 nazval kontrarevolucí (Coughlan, 2018; Černý, 2020; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 41–42; Enyedi & Krekó, 2018, s. 39–40; Hosenseidlová, 2018; Matulík, 2019; Lendvai, 2017, s. 208; Walker, 2018).

Před vypuknutím této vládní anti-kampaně o něm společnost takřka neslyšela. Jako zastánce liberální politiky se postupně proměnil v úhlavní terč krajní pravice. První

⁹³ G. Soros finančně podporoval studium V. Orbána na Oxfordu (Enyedi & Krekó, 2018, s. 46–47).

konspirační teorie se sice objevily již na počátku 90. let, ale za skutečně podstatné lze brát až ty po roce 2003, kdy se G. Soros vymezil proti válce v Iráku. Zvrat přišel až poté, co byl označen za hlavní postavu rozsáhlého spiknutí, jež mělo sjednocovat nevládní organizace společně s opozičními stranami, kritickými médii a mezinárodními organizacemi. Nový rozměr získala propaganda po vítězství Donalda Trampa v prezidentských volbách v listopadu 2016, který urážlivé útoky podporoval a medializoval. Dle amerického sociologa Joela Finkelsteina je G. Soros v očích těchto lidí čistou formou zla. Propaganda se nezdráhala použít ani stížností zdiskreditovaných politických představitelů, jež byli zapojeni do vnitrostátních krizí v sousedních zemích, jako důkaz, že impérium vytvořené G. Sorosem se svými akcemi snaží svrhnout ostatní vlády. Očernění G. Sorose tedy nezůstalo pouze ve vnitrostátní politice, ale rozšířilo se za maďarské hranice do Arménie, Austrálie, Hondurasu, či do Ruska (BBC, 2017; Enyedi & Krekó, 2018, s. 46–47; Matulík, 2019; Lendvai, 2017, s. 208–209; The Guardian, 2017; Simonovits & Žilinský, 2017)

Celá anti-kampaň měla podtón antisemitismu a byla podporována i lidmi, kteří od G. Sorose dostávali finanční a morální pomoc jak v době komunismu, tak po změně režimu. Bylo by však nesprávné interpretovat státní propagandu etnicky nebo rasově. Vztahy mezi Maďarskem a Izraelem v daném období nebyly nikdy silnější a sám izraelský premiér Benjamin Netanjahu kampaň podpořil. Hlavní výhodou tedy nebylo jeho židovské vyznání, ale to, že z něj šlo udělat zastřešujícího nepřítele. Krajní pravice ho nesnášela kvůli jeho vyznání, levice protože byl kapitalista, jednalo se tedy o ideální terč (Enyedi & Krekó, 2018, s. 46–47; Lendvai, 2017, s. 208–209).

5.3.2 Útok na organizace občanské společnosti

V červnu 2016 prošel maďarským parlamentem zákon o transparentnosti organizací financovaných ze zahraničí známý také jako Lex NGO⁹⁴. Dle tohoto zákona jsou organizace občanského sektoru, které jsou podporovány ze zahraničních finančních prostředků, povinny se zaregistrovat jako občanské organizace financované ze zahraničí⁹⁵ (Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 51–52). Organizace, které nová nařízení nesplní, mohou být sankcionovány. Nejhorším scénářem je poté rozpuštění dané organizace (Amnesty International, 2021a; Amnesty International 2021c). Dle Fidesz měla tato legislativa chránit národ před finanční

⁹⁴ Zákon o transparentnosti organizací financovaných ze zahraničí připomíná ruský zákon o zahraničních agentech, který od roku 2012, kdy byl přijat, vedl ať už přímo, či nepřímo k uzavření 30 organizací (Amnesty International, 2021c; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 51; Hegedüs, 2018).

⁹⁵ Informace poté musely občanské organizace zveřejňovat na bezplatné online platformě společně ve všech svých publikacích a na svých internetových stránkách (irozhlas, 2020).

korupcí a mezinárodním terorismem. Odpůrci legislativy argumentovali, že již dle politik schválených a uvedených v platnost v roce 2011, jsou nevládní občanské organizace povinny přiznávat své zdroje financování a podrobovat se auditům. Nevládním organizacím tak Lex NGO vytváří další administrativní překážky ztěžující jejich celkové fungování. Zákon navíc nezatěžuje pouze velké nevládní organizace, ale dopadá také na malé organizace. Maďarský Helsinský výbor společně s Maďarskou unií občanských svobod a dalšími 12 organizacemi vyhlásili výzvu proti tomuto zákonu. Organizace již v minulosti podaly stížnosti k maďarskému ústavnímu soudu, jež nebyly projednány, a proto se obrátily k Evropskému soudu pro lidská práva. Ten potvrdil, že zákon je v rozporu s právem EU (Amnesty International, 2018; Amnesty International, 2021a; European Centre for Law & Justice, 2021; irozhlas, 2020). Zákon porušuje svobodu sdružování a projevu nevládních občanských organizací, přičemž je nepřiměřeně diskriminuje, což zapříčiní neochotu zahraničních investorů zde podnikat a investovat (Amnesty International, 2018; Docka-Filipek & Timmer, 2018, s. 51–52). Zavedením dané legislativy bude také docházet k oslabování podstaty občanských nevládních organizací, a to podporovat a bránit lidská práva (Amnesty International, 2018; Amnesty International, 2021a). Benátský výbor, který novou legislativu kritizoval, připustil legitimitu jejího cíle, protože transparentnost a úsilí bojovat s terorismem a praním špinavých peněz jsou podstatné jak ve vnitrostátní, tak mezinárodní politice. Nástroje k dosažení těchto cílů musí být ale přiměřené a nesmí být nijak diskriminační (European Centre for Law & Justice, 2021). Žaloba EK je součástí širšího řízení Maďarska kvůli podezření Bruselu, týkajícího se porušování unijních hodnot (irozhlas, 2020).

5.3.3 Příklad Středoevropské univerzity

Rok 2017, v němž byla v maďarském parlamentu odhlasována novela zákona o národním vysokém školství, se ukázal jako jeden z nejkrizovějších roků pro maďarskou občanskou společnost od let 1989–1990. Iniciativa se později stala známou pod označením Lex CEU, jejíž hlavním cílem se stala Středoevropská univerzita (CEU). CEU byla založena za účelem pomáhat regionu v postkomunistickém období v jeho tranzitní fázi. Její dvojí právní podstata se stala terčem vládou navržené novelizace. Je registrována jak ve státě New York, tak také v Maďarsku, přičemž bylo požadováno, aby zahraniční univerzity měly svou mateřskou univerzitu ve své zemi původu. Dle novely může zahraniční univerzita působit a udělovat diplomy v Maďarsku pouze na základě mezistátní dohody. Zahraniční univerzity poté mohou udělovat tituly v Maďarsku v případě, pokud maďarská vláda a v případě CEU i USA do šesti

měsíců od nabytí účinnosti zákona v této věci podepíše dohodu. Univerzity, které tuto podmínku nesplní, nemohly od prvního ledna 2018 přijímat nové studenty. Zjednodušeně řečeno, novelizace neumožňovala univerzitě dále působit v Budapešti, pokud nepřistoupí na vládní podmínky⁹⁶, a proto univerzita přesunula své působení do Vídně (BBC, 2017; Coughlan, 2018; Černý, 2020; Dunai & Szakacs, 2017; The Guardian, 2017; Hegedüs, 2018; Mos, 2020, s. 278; Simonovits & Žilinský, 2017; Thorpe, 2020; Vilček, 2017; Walker, 2018). Činy V. Orbána a jeho strany vedly k znepokojení i jeho příznivce v Bruselu i americkou administrativu. Premiérovi spojenci EP, kteří se většinou zdržují kritiky, důrazně upozornili, že zásah proti CEU by mohl být pomyslnou červenou linií (Walker, 2018).

CEU založil, již výše zmíněný, americký filantrop G. Soros a dle kritiků je novela účelově namířena. Vláda sdělila, že univerzita přemístila místo svého působení ze svého vlastního svobodného rozhodnutí. Zároveň odmítla tvrzení týkající se omezování akademické svobody (BBC, 2017; Coughlan, 2018; Černý, 2020; European Centre for Law & Justice, 2021; Vilček, 2017; Walker, 2018). Mnohými pozorovateli se jedná o poslední krok kampaně V. Orbána proti liberálním hodnotám, ztělesňovaným nezávislými institucemi (BBC, 2017; Dunai & Szakacs, 2017; Simonovits & Žilinský, 2017). Kvůli novele zákona se v Budapešti uskutečnily demonstrace na podporu CEU a za svobodné vzdělávání (Stuppm 2017; Vilček, 2017). Dle komisařky pro spravedlnost Věry Jourové je dobré, že lidé projevují svůj názor veřejně a dávají tím najevo svou nespokojenost (Stupp, 2017; Thorpe, 2020).

Po debatě s premiérem V. Orbánem na plenárním zasedání EK, ze dne 26. dubna 2017, oznámila EK zahájení řízení o nesplnění povinnosti proti Maďarsku v záležitosti zákona o CEU, společně s kritikou zavádějících a lživých tvrzení proti EU. Na základě rozhodnutí může CEU pokračovat ve svých amerických certifikačních programech, což však V. Orbán považoval za nepřijatelné. Parlament obratem zavedl nová opatření, která poskytují Státnímu kontrolnímu úřadu rozšířené pole pravomocí. Tento krok v budoucnu může vést k dalšímu obtěžování nevládních organizací ze strany státu (Amnesty International, 2021c; European Centre for Law & Justice, 2021; Thorpe, 2020). Rozhodnutí Evropského soudu bylo „vítězstvím pro základní hodnoty Evropské unie“, řekl G. Soros. Pro CEU přišlo příliš pozdě (Thorpe, 2020). Novela se netýkala pouze CEU, ale i dalších 13 univerzit, přičemž i ony měly začít fungovat podle nového právního základu (BBC, 2017; Thorpe, 2020).

⁹⁶ Kritické ohlasy tentokrát zazněly i z vlastních politických řad. Manfred Weber, bavorský vůdce Evropské lidové strany, které je Fidesz členem, se vyjádřil negativně (Mos, 2020, s. 278).

Situace dále eskalovala na zasedání EP ve Štrasburku v květnu 2017, kdy došlo k odhlasování rezoluce, která mohla vyústit v sankce proti členské zemi a pozastavit její hlasovací práva dle článku 7. Tato rezoluce se stala do té doby nejsilnějším signálem nespokojenosti EU. Zároveň bylo ze strany EP Maďarsku připomenuto, že vstup do EU byl dobrovolným aktem, vycházejícím ze suverénního rozdí, které mělo podporu napříč celým politickým spektrem, a upozornil, že každá maďarská vláda by měla odstranit rizika vedoucí k porušování hodnot EU, které jsou zakotveny v článku 2 Smlouvy EU a odrážejí se i v Listině základních práv EU (Amnesty International, 2018; Amnesty International, 2021a; Evropský parlament, 2018; Hegedüs, 2018; Lendvai, 2017, s. 215–216). Ke kritice se připojila i Amnesty International, jež vyzvala maďarskou vládu, aby dané zákony stáhla z důvodu porušování již zmíněné svobody sdružování, projevu i pohybu. Přičemž dle jejich stanovisek jsou zákony: (1) nečestné, (2) svévolné a za (3) poškozující⁹⁷ (Amnesty International, 2018).

⁹⁷ Více viz článek od Amnesty International Maďarsko: Úřady musí zastavit nový pokus o umlčení občanské společnosti (Amnesty International, 2018).

6. Poručnické instituce

Poslední zkoumanou dimenzí od L. Gilbertové a P. Mohseniho jsou poručnické instituce, odkazující na nevolené instituce. Dle jejich míry zasahování do demokratických procesů je následně možné určit, zda je daný režim demokratický, či nikoli (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 286). V mnou předloženém zkoumaném období, čili Maďarsku během let 2014–2018, za poručnickou instituci považuji především církev⁹⁸. V případě Maďarska se však nedá říci, že by samy církevní instituce zasahovaly do politického života, jde spíše o určitou interakci a instrumentální využití ze strany V. Orbána a Fidesz.

Za krátkou zmínku stojí také ozbrojené složky státu, jako je policie, armáda či nově vzniklé útvary, které sehrály svou jedinečnou roli během uprchlické krize. Jejich role obránců starých evropských, křesťanských hodnot, stejně jako celého Maďarska v této krizi, podporovala nacionalistická rétorika V. Orbána (Thán, 2017). Přičemž stejně jako u církevních institucí, ani obranné složky státu nezasahují do politického chodu země.

Spory na hranicích mezi policií a běženci eskalovaly poté, co byl přijat výjimečný zákon, dle něž hrozí za nelegální překročení maďarských hranic, nebo poškození hraničních plotů, až tři roky odnětí svobody. Policisté využili proti běžencům i vodní děla a slzný plyn k zabránění prolomení státní hranice. Celou nezvládnutou, chaotickou situaci komentoval generální tajemník Organizace spojených národů (OSN) Pan Ki-mun, jenž byl událostmi šokován a zacházení s žadateli o azyl označil za nepřijatelné. Postupy Maďarska kritizovala i představitelka Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky Feixas Vihéová. „*Máme extrémní obavy, neboť jsme viděli násilí, kterému mělo a mohlo být zabráněno*“ (Idnes, 2015). Militarizace hranic nic nezmění. Nejedná se o adekvátní odpověď na problém s migrací, doplnil kritiku Nils Mueznicks, komisař Rady Evropy pro lidská práva. Vyslání armády, která se dle nově přijaté legislativy může účastnit hraničních kontrol, omezovat občanské svobody a pro účely pořádku využívat donucovací zbraně ne smrtelným způsobem a tím pomáhat policejním jednotkám, není řešením (BBC, 2015; Dw, 2015; Hegedüse, 2018). Policie měla být navíc posílena novými jednotkami složenými z rekrutů, kteří prošli školením podobným policejním výcvikům. Učí se například zadržování větších skupin pachatelů, či stopování jejich cest. Součástí měla být i multikulturní studia. Podobně jako policisté mají nosit zbraně s ostrou municí, obušky a pepřové spreje s pouty (Dw, 2015). Výsledkem těchto proběhnuvších zásahů ze strany státu se migranti začali hromadně přesouvat do Chorvatska,

⁹⁸ L. Gilbertová s P. Mohsenim identifikují i další, jako jsou monarchičtí představitelé (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 280–286.)

aby odtud hledali vstup do EU (Idnes, 2015; Paton, 2015). Celkově je dimenze poručnických institucí problematická v regionu SVE, kde role ozbrojených složek po pádu komunismu, nehraje signifikantní roli.

6.1 Církev

Křesťanské hodnoty, nebo přesněji jejich interpretace, se staly jedním z hlavních bodů politické agendy maďarské vlády pod vedením krajně pravicového, populistického vůdce V. Orbána (Walker, 2019), který kolem své osoby vybudoval kult osobnosti, založený na falešné představě o roli Maďarska jako strážce staré evropské křesťansko-demokratické tradice. Tyto hodnoty jsou dle něj ohroženy imigrací, globalizací a liberalismem (Barry, 2022; Coakley, 2022; Koubek, 2021; Rydlinsky, 2018, s. 98). Svou podporu pro politický diskurs premiéra vyjádřil i biskup ze Szegedu Lászlo Kiss-Rigó⁹⁹. „*Evropa může ignorovat nebo popírat nebo bojovat proti své vlastní identitě a svým křesťanským kořenům. Ale tím společnost spáchá sebevraždu*“ (Walker, 2019). V otázkách týkajících se migrace jsou oba muži zajedno, přičemž biskup například uvedl, že budování plotu na hranicích bylo v souladu s křesťanskými hodnotami. Maďarská katolická církev, která je nejvýznamnější v zemi, podporovala tvrdou anti-imigrační politiku V. Orbána, a to i přes opakované výzvy papeže, aby se Evropa stala tolerantnější a byla vstřícnou a chápavou k utrpení, které prožívají oběti války a lidé trpící chudobou. Vztah mezi církví a V. Orbánem je oboustranný, jelikož maďarská vláda patří k důležitým finančním podporovatelům náboženských institucí, zejména právě katolické církve. Jedná se o zásadní změnu, jelikož během historie mělo Maďarsko jen málo občanských organizací, které by byly řízeny církvemi. Ačkoli je církvím dle maďarské ústavy zakázáno účastnit se politického života, jejich vztah, pod vládou V. Orbána tomu nenasvědčuje (Barry, 2022; Coakley, 2022; Gallaher & Martin, 2020; Walker, 2019). „*Orbán si vybudoval pevné vztahy s vysokými duchovními v Maďarsku. Totéž udělal s venkovskými kostely a to je důležité, protože podpora vládě pochází z těchto komunit*“ (Coakley, 2022).

Stejně jako většina Evropy je i Maďarsko poněkud sekulární. Jen málo Maďarů chodí do kostela každý týden, ale i přes to se valná většina z nich považuje za křesťany (Gallaher & Martin, 2020; Walker, 2019). I zde můžeme spatřit komunistické dědictví. Maďarský komunistický režim, po takřka celou dobu svého fungování, opovrhoval a odrazil od náboženství a víry (Coakley, 2022; Gallaher & Martin, 2020).

⁹⁹ Kromě své biskupské role je v roli předsedy fotbalového týmu v Szegedu, který spadá do církevního vlastnictví (Walker, 2019).

Sám V. Orbán, ve svých politických začátcích na konci 80. let minulého století, jako liberální antikomunistický aktivista, věnoval náboženství málo času. Ještě na začátku 90. let se staví proti návštěvě papeže a opovrhuje křesťanskými demokraty, s nimiž v pozdějších letech bude koaličně vládnout. V polovině dekády nachází svou cestu k víře a Bohu, přičemž sám měl církevní sňatek. Na duchovním vývoji premiéra by nebylo nic zvláštního, kdyby se tyto hodnoty, kterých nabyl, promítaly i do jeho vládní politiky. Jako příklad této neliberální politiky mohu uvést schválení zákona, jež kriminalizuje bezdomovectví a trestá přespávání na veřejných prostorech, nebo nelidské zacházení s žadateli o azyl, kteří byli drženi v přepravních kontejnerech ve speciálních tranzitních zónách poblíž maďarského hraničního plotu spolu s neposkytováním přísunu potravy neúspěšným žadatelům¹⁰⁰ (Gallaher & Martin, 2020; Hosenseseidlová, 2018; Walker, 2019). Přijetí náboženství bylo, takřka jako vše v politice V. Orbána, pragmatické. Tento posun je symbolem jeho kariéry, která je charakterizována mnoha ideologickými zvraty¹⁰¹. Náboženství sloužilo k upevnění jeho moci. Při svých projevech opakovaně připomíná historickou zkušenost Maďarska, Trianonskou smlouvu z roku 1920, která zanechala traumatizující zkušenost¹⁰². V zemi s historií poznamenanou invazemi, které počínají pleněním měst Mongoly, přes invazi nacistů v roce 1944, po sovětskou okupaci, je tato rétorika velmi účinná. Maďarský premiér obratně využívá tato generační traumata ve své strategii. Dále V. Orbán oživil starší antisemitské konspirační teorie o židech a levicově založených politických aktérech, k podpoře křesťanství. Došlo tím k posílení a následného upevnění narativu my nebo oni. Jak jsem již dříve zmínil, specifickou roli zde sehrál filantrop G. Soros, jenž se stal obětí figurkou celé této propagandistické mašinérie (Barry, 2022; Coakley, 2022; Gallaher & Martin, 2020).

Nemůžeme však tento pohled na migrační politiku a zacházení s běženci vztahovat na všechny. Kritici tvrdí, že propagované křesťanské hodnoty jsou pouze krytím pro jiná sdělení. „*Není pochyb o tom, že je to organizováno jako způsob, jak říci, že 'křesťanství' znamená, bílá konzervativní Evropa*“ (Walker, 2019). Křesťanské hodnoty byly úmyslně definovány ve vágních kulturních pojmech společně s vyloučením muslimů, jako něčeho jiného, cizího a nebezpečného (Coakley, 2022; Walker, 2019). Márta Bolba, luteránská pastorka, provozující komunitní centrum, které poskytuje humanitární pomoc uprchlíkům a Romům, byla za její

¹⁰⁰ Nelidské zacházení bylo kritizováno mnohými zahraničními pozorovateli i mezinárodními institucemi včetně EU (Hegedüse, 2017; Hegedüse, 2018).

¹⁰¹V. Orbán změnil svůj postoj k mnoha důležitým otázkám. Například jeho posun v politice, kdy se z liberálně smýšlejícího, evropskou integraci podporujícího politika, stal obránce národní suverenity (Gallaher & Martin, 2020).

¹⁰² Maďarsko touto smlouvou ztratilo téměř dvě třetiny svého území. Dnes žijí tisíce etnických Maďarů na Slovensku, západní Ukrajině, v Rumunsku, či v severním Srbsku (Coakley, 2022).

pomoc uprchlíkům v roce 2015 obviněna za zradu své země, přičemž si je jistá, že její církev kvůli tomu utrpěla. Finanční podpora se po obvinění a následné obhajobě od luteránských členů, snížila takřka na nulu (Barry, 2022). V. Orbán obratně využil náboženství k podpoře jím praktikované de-konstrukce demokracie a samotných liberálních hodnot (Gallaher & Martin, 2020).

Stejně jako vnitrostátní politika, tak i zahraniční nabírala stále více křesťanský nádech (Gallaher & Martin, 2020; Walker, 2019). Maďarsko se v roce 2016 ujalo vůdčí role, když zřídilo náměstka státního sekretariátu pro pronásledované křesťany (Őry, 2023). K poskytnutí pomoci perzekuovaným křesťanům v Africe a na Blízkém východu byl vytvořen speciální program, Maďarsko pomáhá (Walker, 2019). Problém pronásledování na základě víry není v západní politické agendě cizí. Mezinárodní organizace společně s vládami o problematice spíše jen diskutují, než aby konaly. Ideologické ohledy a dodržování politické korektnosti často politickým představitelům a mezinárodním organizacím svazují ruce a omezují jejich pole působnosti (Őry, 2023). Důležitým diferenčním znakem programu Maďarsko pomáhá by měla být cíleně poskytnutá pomoc, namísto přenášení problému na území Evropy¹⁰³ (Őry, 2023; Walker, 2019).

I přes neutichající kritiku Bruselu byla podpora ze strany V. Orbána pro pravicové vůdce, kteří stejně jako on využívali pro mobilizaci společnosti společně s legitimizací svého mandátu křesťanskou rétoriku, stálá. Vzestup popularity V. Orbána v rámci těchto kruhů může být patrný i v jeho pozvání na inauguraci brazilského prezidenta Jaira Bolsonaro, které se zúčastnil jako jediný politický lídr ze zemí EU (Gallaher & Martin, 2020; Walker, 2019). Maďarský premiér využíval nejednoznačnosti hodnot EU a její fragmentace k vyhýbání se důsledkům svého de-demokratizačního a neliberálního stylu vládnutí. Křesťanství se příhodně hodilo jako štít k odvrácení a delegitimizaci výčitek z Bruselu.

¹⁰³ Zkušenosti maďarských vládních politiků, věnujících se oblasti mezinárodního rozvoje jsou takové, že pomoc poskytovaná EU v krizí zasazených oblastech je neúčinná, jelikož finanční pomoc poskytne spíše na agendu řízenou nevládními organizacemi, jež jsou v očích EU progresivnější, na místo církví (Őry, 2023).

7. Maďarsko 2014-2018 optikou hybridních režimů L. Gilbertové a P. Mohseniho

Pokud se snažíme zařadit daný typ politického režimu dle zvolené klasifikace hybridních režimů, musíme počítat s tím, že žádná z výše uvedených, ani mnou vybraná, nedokáže vždy přesně popsat složitou sociálně-politickou realitu. Je to především ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že většina typologií pracuje s výběrem ano, či ne¹⁰⁴. Dochází tak k zúžení možnosti alternace, díky čemuž dochází ke zkreslení daného jevu. Druhým z nich je nejednoznačnost jednotlivých kategorií samotné typologie. Stejně jako u hranic mezi režimy, tak i mezi jednotlivými dimenzemi v případě klasifikace od L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011) je mnoho nejasností. Jedná se především o jejich třetí dimenzi, zásahy poručnických institucí do procesu vládnutí (Bílek, 2015, s. 225–226). Autoři nedefinují míru ani rozsah možného zasahování. Další nejasností je poté v první dimenzi, týkající se nespecifikování soutěživosti voleb, jelikož určité disproporce v soutěživosti lze nalézt i v demokratických režimech¹⁰⁵. Ačkoli je konfigurační přístup určen k vytváření složitých konceptů, postavených na více kombinacích, ve kterých můžeme nalézt různé atributy (Mufti, 2018, s.115–116), nikdy nebude možné vytvořit ideální typ daného politického režimu dle určité klasifikace.

Je důležité zmínit základní premisu pojetí hybridních režimů dle L. Gilbertové a P. Mohseniho. Hybridní režimy dle jejich pojetí spadají do kategorie volebních režimů. Samotný faktor voleb však pro ně není dostačující, a proto se zasadili o redefinování volebního režimu. Autoři proto považují za důležité, aby volby byly soutěživé a aby na základě jejich výsledků proběhlo rozdělení politické moci mezi rozličné politické aktéry (Gilbert & Mohseni, 2011, s. 277–279).

Nelze popřít specifickou povahu maďarských parlamentních voleb v roce 2014. Důležitost faktoru voleb, jemuž se ve své práci celkově věnují například S. Lewitsky a L. Way (2002), není opomenuta ani mnou, a proto je mu také věnováno tolik prostoru ve čtvrté kapitole. Celkově však lze tvrdit, že Maďarsko v mnou zkoumaném období, od dubna 2014 do dubna 2018, splňuje základní předpoklad volebního režimu a lze jej zkoumat optikou hybridního režimu dle L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011). Férovost voleb byla značně omezena prostřednictvím nového volebního zákona, upřednostňujícího velké strany, překreslením volebních obvodů, což vedlo k extenzivnímu gerrymanderingu, nemožností kontrolovat vynaložené finance v předvolební kampani, nebo složité alokaci mandátů. To vše vedlo

¹⁰⁴ Například: Pořádá daný režim konkurenční volby? Ano x Ne (zdroj: autor).

¹⁰⁵ Podrobněji se dané problematice věnuje například L. Diamond (Diamond, 2002).

k zvýhodnění, již tehdy dominantně vystupující vládní strany Fidesz, společně s jejím koaličním partnerem KDNP. Za menší odchýlení z předem stanoveného politického diskursu můžeme považovat ztrátu dvoutřetinové parlamentní většiny, v doplňovacích volbách konaných v roce 2015. Na celkovém obrazu politického systému Maďarska to však nic nezměnilo, jelikož ústavní inženýrství z volebního období 2010-2014 již natolik stačilo pozměnit systém, aby byl dostatečně odolný i v případě této ztráty. Je proto nesmírně důležité, abychom se na maďarský případ hybridizace pohlíželi kontinuálně a ne jako na jednotlivá volební období vytržená z kontextu. Jednotlivé vládní kroky byly prováděny pragmaticky s cílem postupně upevňovat své postavení a omezovat systém brzd a protiváh. Kontinuita režimu je naznačena v kapitole třetí, kde jsou zdůrazněny prvky, jež ovlivnily i mnou zkoumané období.

Pokud se zaměříme na druhou dimenzi, kterou autoři pro lepší uchopení nazvali občanskými svobodami, je velmi potlačována a držena na nízké úrovni v takřka všech oblastech společenského života. Potvrzení takto nastaveného politického diskursu bylo veřejně stvrzeno i samotným premiérem při jeho povolebním projevu v roce 2014. V něm představil vizi neliberální demokracie, odchylující se od minulosti, tedy západních a liberálních hodnot, jejímž cílem je vybudování nového, prosperujícího Maďarska. Vyřčené sliby o neporušování základních premis liberalismu nebyly dodrženy a občanská společnost se ocitla pod daleko intenzivnějším tlakem než v předchozím volebním období. Jak jsem již zmínil, vládní strana Fidesz pokračuje ve svém politickém směřování od parlamentních voleb v roce 2010 s tím, že obohacuje svou agendu díky kontextuálním událostem, které dokáže využít. Na mysli mám především uprchlickou krizi, jež byla zpolitizována a využita k další mobilizaci a polarizaci maďarské společnosti. Pokud již však tato témata nejsou dostatečně prospěšná, dochází k vytváření nových nepřátel uvnitř vlastní společnosti. Dokonalým příkladem této taktiky se stala kampaň proti G. Sorosovi.

Nesmíme však opomenout online média, jejichž působnost, která je omezena spíše na městské oblasti, přináší stále kritické zpravodajství týkající se maďarského společensko-politického systému. Vedou však dopředu prohraný souboj s vládou řízeným, hierarchizovaným mediálním prostředím, v němž je většina médií nakloněna vládní straně. Zbylá, média, jsou poté zatížena vágně definovanou legislativou, která omezuje jejich působnost. Velkou snahu také vynaložili mezinárodní pozorovatelské organizace jako Freedom House, či Amnesty International, jež upozorňovaly na zhoršující se stav občanských svobod. Nejdůležitější roli však připadá EU, která se snaží usměrnit V. Orbána a jeho vládní

stranu, zpět k západním liberálním hodnotám, k nimž se při vstupu do EU v roce 2004 Maďarsko zavázalo. Jelikož je maďarský případ prvním svého druhu, je nesmírně obtížné pro EU stanovit správnou cestu. Nejednoznačnost evropských základních hodnot na jedné straně posiluje proti-evropskou politiku V. Orbána a na druhé straně ztěžuje vytvoření jednotného postoje EU k dané problematice.

Poslední dimenzí jsou poručnické instituce, k nimž se váže největší kritika (např. Bílek, 2015) daného konceptu. Jejich nejasná operacionalizace a nedostatek informací o zapojení těchto institucí do politických procesů vede k nejasnostem i v mnou zkoumaném případě. V Maďarsku je role donucovacích složek plně podřízena vládě a nesnaží se zapojovat do politického života. Jejich význam vzrostl především v době uprchlické krize a nepatrnou kontroverzi jsme mohli zaznamenat v případech policejních razíí, týkající se organizací občanské společnosti. Po zbytek sledovaného období však nehráli signifikantní úlohu. Zajímavějším příkladem je katolická církev, která přímo nezasahuje do politického života, ale je s ním úzce spjata. Tento vztah je oboustranný a výhodný. Premiér V. Orbán využívá náboženských hodnot a představitelů k posilování své pozice a katolická církev je za to různými způsoby odměňována. Náboženské hodnoty byly využity pro propagandistická hesla, v rámci uprchlické krize. Zkrátka řečeno, došlo k jejich zpolitizování. Opět zde vidíme známky pragmatismu a vypočítavosti ze strany V. Orbána, který náboženské hodnoty využil k vytváření nových narativů.

Je však obtížné říci, zda lze tento vztah, který silně ovlivňuje politické směřování maďarské politiky, brát za zásah poručnické instituce, jelikož se jedná o zasahování nepřímé. Je těžké vztahovat tento vstřícný vztah několika vysoce postavených církevních duchovních na celou katolickou církev, i když ze vztahu s Fideszem prosperuje jako celek na úkor ostatních náboženských institucí. Poručnickým institucím se více ve své práci věnuje W. Merkel (2004) i M. Wigell (2008). Bylo by přínosné doplnit trojdimenzionální dimenzi o jejich poznatky, které se týkají konkrétních zásahů poručnických institucí do politického procesu, jako například právo vetovat výsledky voleb (více viz. Merkel, 2004) a zaměřit se hlouběji pomocí této přesnější optiky na roli církve v Maďarsku.

Z výše zmíněných poznatků bychom mnou zkoumané Maďarsko, od dubna 2014 do dubna 2018, mohli dle trojdimenzionálního konfiguračního přístupu L. Gilbertové a P. Mohseniho, označit za režim spadající do podkategorie neliberálně hybridního režimu. Poručnické instituce zde nezasahují přímou cestou do politického rozhodování, ale samotný politický diskurs je jimi ovlivněn. Nabízí se poté vhodnější zařazení někde na pomezí

neliberálního a neliberálně poručnického hybridního režimu. Nepřesná klasifikace režimu však vychází z výše zmíněných problémů, především nejasnosti hranic mezi jednotlivými kategoriemi.

8. Závěr

Politický směr, který byl v Maďarsku započat parlamentními volbami v roce 2010 a byl umocňován v mnou zkoumaném období, od parlamentních voleb v dubnu 2014 po parlamentní volby v dubnu 2018, je stále obtížně klasifikovatelný. Jedna z možných cest, jak lze dané období zachytit, je pohlížet na něj optikou hybridních režimů. Tato kategorie režimního uspořádání vzbuzuje už od svého počátku velké kontroverze. Větší pozornosti se jí dostalo až s třetí demokratizační vlnou a implozí SSSR a vznikem post-komunistických režimů ve SVE. Není však inherentně spojena pouze s tímto obdobím, a proto můžeme vidět neutichající akademickou debatu na dané téma. Výsledkem nám je široká řada klasifikací hybridních režimů a přístupů k nim obecně. Ačkoli v minulém i současném období vznikla spousta odborných publikací, nepřehlednost v rámci výzkumu přetrvává. Mnoho sociálních vědců hybridním režimům nepřikládá patřičnou důležitost a pochybují o jejich reálné existenci. Další část akademické obce se neshodne na podobě, či základních otázkách o identitě hybridních režimů.

Pokud se podíváme na debatu týkající se hybridních režimů, zjistíme, že neexistence jasných odpovědí je způsobena nadbytkem publikací a neochotou syntetizovat dosavadní poznatky z předešlých výzkumů. Existuje jen málo prací, které by syntetizovaly předešlé poznatky jako například L. Gilbertová a P. Mohseni. Vznikají spíše přehledové publikace, které pouze třídí dané informace, avšak s nimi nově nijak nepracují. Odlišující se podmínky mezi SVE a Latinskou Amerikou by mohly při vytváření jednotné teorie hybridních režimů způsobit problémy.

Řešení této situace nabízela řada vědců, počínaje těmi, kteří spatřovali východisko pojmenovávat nové režimy jako demokracie s adjektivy, v reakci na složitost procesu demokratizace. Situace se změnila na přelomu tisíciletí, kdy došlo ke konceptuálnímu posunu zásluhou J. Linze, k autoritářstvím s adjektivy. K posunu došlo především kvůli vyprchání počátečního optimismu týkajícího se liberálních demokracií. Celkově se však problematika koncepce hybridních režimů nevyřešila a došlo jen k posunu místa sporu.

Východisko z konceptuálního zmatení a nejasností našli akademici ve vícedimenzionálních typologiích, s nimiž pracoval již J. Linz (2000) nebo W. Merkel (2004). Nejvýraznějšího pokroku v klasifikaci hybridních režimů pomocí svého konfiguračního přístupu dosáhli L. Gilbertová a P. Mohseni roku 2011 (Mufti, 2018, s. 115–116). Hlavním přínosem obou autorů byla syntéza dosud již zjištěných informací, především od W. Merkela

a J. Linze, společně s redefinováním volebních režimů. Dle nich nestačí ke klasifikaci režimu pouhá přítomnost voleb, ale jejich soutěživost, na jejímž základě lze rozlišit mezi autoritářskými režimy. Hybridní režimy tak dle jejich logiky spadají do kategorie volebních režimů. Pomocí dalších dvou dimenzí, týkajících se občanských svobod a zasahování poručnických institucí do politického systému, poté klasifikují hybridní režimy do svých tří podkategorií (Gilbert & Mohseni, 2011).

Předmětem zkoumání mé magisterské diplomové práce bylo analyzování debatu týkající se hybridních režimů, s konkrétním zaměřením na případ Maďarska během let 2014–2018 optikou hybridních režimů L. Gilbertové a P. Mohseniho a následně jej dle zjištěných informací zařadit do jedné ze tří podkategorií. Ačkoli bylo paradigma hybridních režimů aplikováno především v rámci demokratizačního procesu, v poslední době se ukazuje, že spousta zemí, které se zdály být již plně konsolidovanými demokraciemi, se vydaly opačnou stranou, směrem od hodnot liberální demokracie.

Na základě deskripce a z teorie hybridních režimů od L. Gilbertové a P. Mohseniho vycházejícího trojdimenzionálního pojetí maďarského politického systému v letech 2014–2018 jsem odpověděl na následující výzkumné otázky: *Jakou roli hrály jednotlivé dimenze vícerozměrného pojetí hybridity? Do jaké míry naplňuje Maďarsko v letech 2014–2018 prvky hybridního režimu dle L. Gilbertové a P. Mohseniho?*, přičemž k druhé výzkumné otázce byla doplněna podotázka: *Jak na nový politický diskurs V. Orbána reaguje EU, které je Maďarsko členem?*

Na základě analýzy voleb a jejich soutěživosti, občanských svobod a zasahování poručnických institucí do politického systému byla odpovězena první výzkumná otázka. Nelze říci, zda byla více signifikantní role voleb a jejich soutěživosti či občanské svobody, nejvíce problematickou dimenzi však určit lze. Jedná se o zásahy poručnických institucí, které již ze své podstaty vágního definování a nedostatečného charakterizování v teorii L. Gilbertové a P. Mohseniho, byly těžce uchopitelné. Ve zkoumaném období nedochází k přímým zásahům poručnických institucí, ale k nepřímému ovlivňování politiky na základě náboženských hodnot. Jedná se proto o oboustranně výhodný vztah, jak pro vládní stranu Fidesz v čele s V. Orbánem, tak i pro nejvlivnější církev v zemi, katolickou. Vztah církve k politice je nepřímý, a proto nelze zařadit dle teorie představené L. Gilbertovou a P. Mohsenim do zasahování poručnických institucí do politického systému. Vztah represivních složek zde nehraje takřka žádnou roli. Jejich důležitost vzrostla v období migrační krize a zásahů proti organizacím občanské společnosti, ne však natolik, aby byly schopni ovlivnit

politický systém svou vlastní agendou. Dimenzi voleb a jejich soutěživosti bylo věnováno spousta prostoru ve čtvrté kapitole. Pokud ji shrneme, dojdeme k závěru, že ačkoli volby v Maďarsku v dubnu 2014 proběhly, byly institucionálním inženýrstvím strany Fidesz a jejího koaličního partnera KDPN již ovlivněny natolik, že je můžeme označit za neférové. Vládní koalice obhájila dvoutřetinovou většinu z minulého volebního období a potvrdila svůj národně-konzervativní, pravicově populistický diskurs. Zlomovým bodem pro V. Orbána a jeho vládní koalici byly doplňující volby konané v roce 2015, které je připravily o supervětšinu v parlamentu. Neznamenalo to však znovuoživení opozice, ta zůstala stále roztržštěná a oslabená. Ukázalo to však na pomalu klesající politickou popularitu strany Fidesz, poznamenanou spory s USA, týkající se korupce, nebo problémů s přerozdělováním financí v rámci Norských fondů.

Poslední, třetí dimenzi, souhrnně označené autory za občanské svobody, byla věnována kapitola pátá. Je z ní patrné, že neliberální směřování politiky, kterou deklaroval V. Orbán při svém povolebním projevu v roce 2014, bylo naplňováno. Docházelo k pomyslnému boji proti vnějším nepřátelům, symbolizovaným především mezinárodními organizacemi a EU, ale také k vytváření domnělých vnitrostátních nepřátel, jako byl americký filantrop G. Soros. Mezi lety 2014–2018 se celkový tlak na občanské svobody stupňoval. Také tomu dopomohla již dřívější nastavení politického systému, ale také přijímání účelově zaměřené legislativy. Na mysli mám především novelu zákona o národním vysokém školství, nebo zákon o transparentnosti organizací financovaných ze zahraničí.

Celkově lze říci, že dimenze voleb a jejich soutěživosti společně s občanskými svobodami hrály v mnou zkoumaném období svou roli, přičemž pouze dimenze poručnických institucí kvůli svému nejasnému charakterizování v teorii nemůže být považována za naplněnou. Pokud by však došlo ke specifikování dimenze (viz. W. Merkel, 2004), mohlo by dojít k zařazení i dimenze poručnických institucí.

Na základě výše poznamenaného lze odpovědět i na druhou výzkumnou otázku, které byla věnována samostatná šestá kapitola, přičemž došlo k potvrzení, že všechny tři dimenze byly ve zkoumaném období, od dubna 2014 do dubna 2018, přítomny, ačkoli nejvýznamnější poručnická organizace, církev, zasahovala do politického systému pouze nepřímou. Na základě analýzy všech tří dimenzí můžeme zařadit Maďarsko v letech 2014–2018 dle trojdimenzionálního konfiguračního přístupu do podkategorie neliberálního hybridního režimu dle L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011). Pokud by se do zasahování poručnických institucí počítalo i nepřímé ovlivňování politického systému, v našem případě pomocí

převzatých hodnot, mohl by být režim označen na hranici mezi neliberálním a neliberálním poručnickým hybridním režimem.

Výzkumné podotázce nebyla věnována samostatná kapitola úmyslně. Snažil jsem se ve své práci poukázat, že takřka na každý krok národně-konzervativní pravicově populistické vlády Fidesz-KDNP reagovala EU a její instituce negativně. Odchýlení od liberálně demokratických hodnot, k nimž se Maďarsko zavázalo při svém vstupu do EU v roce 2004, není ignorováno, ani nijak zanedbáváno. EU celou situaci od prvopočátků monitoruje, avšak kvůli nejednoznačnosti svých vlastních základních hodnot často nemůže prosadit více zásadní opatření. Nejednoznačnosti jsou využívány v proti-evropské rétorice V. Orbána i k obhajobě jeho kontroverzních domácích politik. Maďarsko postavilo EU do bezprecedentní situace, v níž je udržování populistického a de-demokraticky směřujícího režimu stále výhodnější, než případné využití článku 7. Je potřeba hledat jiné možnosti, jako je podpora občanské společnosti založené na liberálních, pro-západních hodnotách, než pouze spoléhat na institucionální omezení, které nemusí vést k původnímu stavu dodržování Listiny základních práv Evropské unie a Evropské úmluvy.

Koncept hybridních režimů od L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011) je sice doprovázen omezeními, jedná se však o další možnost, jak se dívat na nové demokracie ve SVE, ale i jinde po světě. Její pozitiva vidím především v samotné přístupu, a to multidimenzionalitě. Pokud bych se zaměřil pouze na faktor voleb, ostatní dimenze by tím byly upozaděny a nedošlo by k odhalení nepřímého vztahu mezi církví a politickým systémem, nebo útoků na občanskou společnost. Jak jsem uvedl, největším problémem byly nejasně definované hranice mezi jednotlivými dimenzemi, společně s vágně charakterizovanými poručnickými institucemi. Bez ujasnění a doplnění potřebných informací budou i další studie postiženy těmito problémy. K dalším problémovým oblastem konceptu patří jeho neschopnost klasifikovat režimy, které nepořádají soutěživé volby, a přesto jsou mnohými autory označeny za režimy hybridní (Ottowayová, 2003).

Navrhují tedy jako další pole výzkumu syntézu teorie L. Gilbertové a P. Mohseniho s přístupem W. Merkela (2004) nebo M. Wigella (2008), kteří pracují s poručnickými institucemi více do hloubky. Přičemž například role bezpečnostních složek státu je ve SVE po pádu komunistického režimu zanedbatelná a takřka automaticky vyloučena z této dimenze. Dle mého názoru je důležité neignorovat charakteristické znaky odlišných částí světa a zkoumat politické systémy z více úhlů. Příkládám multidimenzionalitě velkou váhu v budoucím výzkumu. Sociálně-politická realita je multikauzálním jevem, který je často

neuchopitelný, ale pomocí vícerozměrných konceptualizací se tomu mohou vědci mohou alespoň přiblížit. L. Gilbertová společně s P. Mohsenim tak otevřeli cestu novému výzkumnému směru, který je stále na svém začátku.

9. Prameny a literatura

4Republikon Institute (2014, 4. květen). *Hungarian Elections 2014: Turnout and the Impact of the Electoral System*. Dostupné z: <http://4liberty.eu/republikon-institute-election-2014-turnout-and-the-impact-of-the-electoral-system/>

Ágh, A. (2015). De-Europeization and De-Democratization Trend in ECE: from Potemkin Democracy to the Elected Autocracy in Hungary. *Journal of Comparative Politics* 8(2), 4-27.

Ágh, A. (2016a). Increasing Europopulism as the megatrend in East-Central Europe. *Baltic Journal of Political Science*, 5, 21-39.

Ágh, A. (2016b). The Decline of Democracy in East-Central Europe: The Last Decade as the Lost Decade in the Ece Democratization. *Journal of Comparative Politics*, 7(2).

Ágh, A. (2018a). The Hungarian party system from soft to hard populism. In Lisi (ed.), *Party System Change, the European Crisis and the State of Democracy*, London: Routledge.

Ágh, A. (2018b). The Party System of Soft and Hard Populism in Hungary: From the Potemkin democracy to the velvet dictatorship. In Lisi, M. (ed.), *Party, System Change, the European Crisis and the State of Democracy*. London: Routledge.

Amnesty International. (2015, 16. září). *Nejnovější stanoviska Amnesty k uprchlické krizi v Evropě*. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/1419/www.instagram.com>

Amnesty International. (2018, 2. leden). *Maďarsko: Úřady musí zastavit nový pokus o umlčení občanské společnosti*. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4142/madarsko-urady-musi-zastavit-novy-pokus-o-umlceni-obcanske-spolecnosti>

Amnesty International. (2021a, 20. května). *Návrh zákona zaměřený na nevládní organizace musí být zastaven*. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/ngo-madarsko>

Amnesty International. (2021b, 20. května). *Skvělá zpráva: Maďarsko zrušilo sporný zákon o nevládních organizacích*. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5108/skvela-zprava-madarsko-zrusilo-sporny-zakon-o-nevladnich-organizacich>

Amnesty International. (2021c, 9. září). *Jak Orbán dusí demokracii: Zastrasování občanské společnosti i kriminalizace nevládek*. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5220/jak-orban-dusi-demokracii-zastrasovani-obcanske-spolecnosti-i-kriminalizace-nevladek>

- Bajomi-Lázer, P. (2014). *Party colonisation of the Media in Central and Eastern Europe*. New York: Central European University Press.
- Bázomi-Lazar, P. (2019). The Hungaria media systém under political pressure. *Central European Journal communication*, 12(2).
- Balík, S., & Holzer, J. (2006). Debata o hybridních režimech. Stručná rekapitulace pokusu o paradigmatickou změnu. *Politologická revue*, 2, 5-2.
- Balík, S. & Kubát, M. (2004). *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán.
- Balík, S., & Kubát, M. (2012). *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán.
- Barry, O. (2022, 14. říjen). *Orbán portrays himself as 'defender of Christianity.'* Critics aren't so sure. Dostupné z: <https://theworld.org/stories/2022-10-14/orb-n-portrays-himself-defender-christianity-critics-aren-t-so-sure>
- BBC. (2016a, 10. září). *Migrant crisis: Hungarian army stages border protection exercise*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34205849>
- BBC. (2016b, 3. říjen). *Hungary PM claims EU migrant quota referendum victory*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37528325>
- BBC. (2017, 29. březen). *Hungary university backed by Soros 'is facing closure'*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39429309>
- Bermeo, N. (2016, leden). On Democratic Backsliding. *Journal of democracy*, 27(1), 5-19.
- Bień-Kacała, A. & Drinóczi, T. (2019). Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland. *German Law Journal*, 20, 1140-1166.
- Bílek, J. (2015). Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů. *Středoevropské politické studie*, 2(17), 212-233.
- Bílek, J. (2016). Mezi demokracií a autoritářstvím: Krátké zastavení nad novějšími příspěvky ze světa hybridních režimů. *Politologická revue*, 2, 103-121.
- Bílek, J. (2017). Autoritářské represivní strategie a volební soutěživost. *Sociológia*, 49(4), s. 343-368.

- Bílek, J., Lupták, L. (2014). Československo 1945-1948: Příklad hybridního režimu? *Středoevropské politické studie*, 16(2-3), 188-214.
- Bílek, J. & Vališková, B. (2016). The Causes of the Electoral (In)Stability of Incumbents in Hybrid Regimes in Latin America 1990-2014. *Politické vedy*, 19(2), 35-63.
- Boogards, M. (2009). How to Classify Hybrid Regimes? Defective Democracy and Electoral Authoritarianism. *Democratization*, 16(2), 399-423.
- Boogards, M. (2018). De-democratization in Hungary: diffusely defective democracy. *Democratization*, 25(8), 1481-1499.
- Bochsler, D. & Juon, A. (2020), Authoritarian footprints in Central and Eastern Europe. *East European Politics*, 36(2), 167-187.
- Bozóki, A. & Hegedúse, D. (2018). An externally constrained hybrid regime: Hungary in the European Union. *Democratization*, 25(7), 1173-1189.
- Bozóki, A. & Zoltán, A. (2016). "State and Faith". *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, 1, 98-122.
- Bustikova, L. & Guasti, P. (2017). The Illiberal Turn or Swerve in central Europe? *Politics and Governance*, 5 (4), 166-176.
- Buzogány, A. & Varga, M. (2019). The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe. The case of Hungary. *Review of International Political Economy*, 811-828.
- Bydžovská, M. (2015, 28. červenec). Orbán: Evropa je v ohrožení. Dostupné z: <https://euroskop.cz/2015/07/28/orban-evropa-je-v-ohrozeni/>
- Carothers, T. (2002). The end of the Transition paradigm. *Journal of Democracy*, 13(1), 5-21. Dostupné z: <http://www.psp.cz/doc/00/09/97/00099700.pdf>
- Carothers, T. (2022, 20. říjen). Understanding and Responding to Global Democratic Backsliding. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/2022/10/20/understanding-and-responding-to-global-democratic-backsliding-pub-88173>

Cassani, A. (2012, říjen 13-15). *Hybrid what? The contemporary debate od hybrid regimes and the identity question*. Přednes v rámci projektu The effects of democratization on social welfare. A comparative analysis of new democracies, Řím.

Cassani, A. (2014). Hybrid what? Partial consensus and persistent divergences in the analysis of hybrid regimes. *International Political Science Review*, 35(3), 542-558.

Cabada, L., & Procházka, D. (2020). Typologie jiných než „plně demokratických“ režimů. Teoretická východiska a aplikace na případ Maďarska. *Politické vedy*, 23(1), 32-54.

Coakley, A. (2002, 23. srpna). *Hungary's dangerous model of "Christian Democracy*. Dostupné z: <https://newhumanist.org.uk/articles/6010/hungarys-dangerous-model-of-christian-democracy>

Coughlan, S. (2018, 3. prosince). *University 'forced out' from Budapest*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/education-46427810>

Csillag, T. & Szelenyi, I. (2015). Drifting from liberal democracy: traditional/neo-conservative ideology of managed illiberal democratic capitalism in post-communist Europe. *Intersections: EastEuropean Journal of Society and Politics*, 1(1), (18-48).

Culik, J. (2016, 3. říjen). *Neplatné referendum o uprchlících v Maďarsku narušuje „revoluci“ Viktora Orbána proti EU*. Dostupné z: <https://theconversation.com/hungarys-invalid-refugee-referendum-dents-viktor-orbans-anti-eu-revolution-66424>

Černý, A. (2020, 18. říjen). *Proč nemá Orbán v lásce Sorose?* Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/adam-cerny-proc-nema-orban-v-lasce-sorose-8342298>

Česká, T. (2014). Duben 2014 – Maďarsko parlamentní volby. *Parlamentní institut*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/doc/00/09/97/00099700.pdf>

Česká Televize. (2013, 5. prosince). *Orbán je spokojen: Přibylo mu půl milionů Maďarů*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1060677-orban-je-spokojen-pribylo-mu-pul-milionu-madaru>

Česká Televize. (2014, 22. duben). *V Maďarsku vrcholí kampaň před volbami...které vyhraje Orbán*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1042477-v-madarsku-vrcholi-kampan-pred-volbami-ktere-vyhraje-orban>

Dawson, J. & Hanley, S. (2016). 'The fading mirage of the "liberal consensus": What's Wrong With East-Central Europe?' *Journal of Democracy*, 27(1), s. 20-34.

Dawson, J. & Hanley, S. (2019). Foreground Liberalism, Background Nationalism: A Discursive-institutionalist Account of EU Leverage and 'Democratic Backsliding' in East Central Europe. *Journal of Common Market Studies*, 57(4), s. 710-728.

Diamond, L. (2002). Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21-34.

Docka-Filipek, D. & Timmer, A. (2018). Enemies of the Nations: Understanding the Hungarian State's Relationship to Humanitarian NGOs. *Journal of International and Global Studies*, 9(2), 40-57.

Dunai, M. & Szakas, G. (2017, 4. duben). *Hungary passes law targeting Soros-founded university, thousands protest*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-hungary-soros-parliament-idUSKBN17619Q>

Dunai, M. & Than, K. (2014, 31. října). *Hungary's Orban puts Internet tax on hold after huge protests*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-internet-tax-idUKKBN0IK0MO20141031>

Drahokoupil, Š. (2014). Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. *Politologická revue*, 1, 3-26.

Dw. (2014, 11. listopad). *Protests continue against Orban*. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/renewed-protests-challenge-hungarys-orban/a-18070422>

Dw. (2015, 22. září). *Hungary empowers military against refugees*. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/hungary-empowers-military-to-act-against-refugees/a-18728488>

Dw. (2016, 3. říjen). *Orban: Hungary to reject EU migrant quota plan*. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/orban-vows-hungary-will-reject-eu-migrant-quotas-despite-invalid-referendum/a-35948296>

E15. (2015, 16. říjen). *Merkelová k uprchlíkům: Chápu obavy, nebudu ale předkládat zdánlivá řešení*. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/merkelova-k-uprchlikum-chapu-obavy-nebudu-ale-predkladat-zdanлива-reseni-1237065>

- E15. (2016, 8. listopad). *Orbán narazil. Parlament odmítl jeho návrh ústavních změn, které jsou namířeny proti kvótám.* Dostupné z: https://www.e15.cz/zahranicni/orban-narazil-parlament-odmitl-jeho-navrh-ustavnych-zmen-ktere-jsou-namireny-proti-kvotam-1325076?fb_comment_id=1153660341382033_1154649921283075
- Echo24. (2016, 26. květen). *Maďarsko diskriminuje romské děti, zní z Evropské komise.* Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iRUBS/madarsko-diskriminuje-romske-deti-zni-z-evropske-komise>
- Ekman, J. (2009). Political Participation and Regime Stability: A Framework for Analyzing Hybrid Regimes. *International Political Science Review*, 30(1), 7-31.
- Enyedi, Z. & Krekó, P. (2018). Explaining Eastern Europe: Orbán's Laboratory of Illiberalism. *Journal of Democracy*, 29(3): 39-51.
- Euractiv. (2015, 22. září). *ALDE regest nuclear option over Hungary.* Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/alde-requests-nuclear-option-over-hungary/>
- Euractiv. (2016, 27. květen). *EU warns Hungary over discrimination of Roma schoolchildren.* Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/eu-warns-hungary-over-discrimination-of-roma-schoolchildren/>
- European Centre for Law & Justice. (2021). *EU vs. Hungary: Conflicts 2010-2020.* Dostupné z: <https://eclj.org/geopolitics/eu/conflicts-between-the-eu-and-hungary-between-2010-2020>
- Euroskop. (2014, 10. říjen). *Maďarsko má problémy s norskými fondy.* Dostupné z: <https://euroskop.cz/2014/09/10/madarsko-ma-problemy-s-norskymi-fondy/?ulozit=1>
- Evropský parlament. (2011, 11. březen). *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 10. března 2011 o mediálním zákonu v Maďarsku.* Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0094_CS.html?redirect
- Evropský parlament. (2015a, 10. červen). *Usnesení evropského parlamentu ze dne 10. června 2015 o situaci v Maďarsku.* Dostupné z: <https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/14a1ece6-a223-11e6-8401-01aa75ed71a1>
- Evropský parlament. (2015b, 16. prosinec). *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. prosince 2015 o situaci v Maďarsku.* Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IP0461&from=HR>

Evropský parlament. (2017, 17. květen). *Situace v Maďarsku*. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0216_EN.html?redirect

Evropský parlament (2018, 12. září). *Rule of Law in Hungary: Parliament calls on the EU to act*. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12104/rule-of-law-in-hungary-parliament-calls-on-the-eu-to-act>

Fukuyama, F. (1995, leden). The Primacy of Culture. *Journal of Democracy*, 6(1), s. 7-14.

Freedom House. (2019). Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/democracy-retreat>

Gall, L. (2016, 6. říjen). *What Does Hungary's Migrant Quotas Referendum Mean for Europe?* Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/10/06/what-does-hungarys-migrant-quotas-referendum-mean-europe>

Gall, L. (2021, 10. února). *Hungary Forces Klubradio Off Air*. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2021/02/10/hungary-forces-klubradio-air>

Gallaher, C. & Martin, G. (2020, 27. říjen). *Victor Orbán's use and misuse of religion serves as a warning to Western democracies*. Dostupné z: <https://theconversation.com/viktor-orbans-use-and-misuse-of-religion-serves-as-a-warning-to-western-democracies-146277>

Gessler, T. (2017, 17. březen). The 2016 referendum in Hungary. *East European Quarterly*, 45(1-2), 85-97.

Gilbert, L. & Mohseni, P. (2011). Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes. *Studies in Comparative International Development*, 46(3), 270-297.

Gotev, G. (2017, 6. duben). *Juncker speaks out on Hungary's illiberal drift*. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/central-europe/news/juncker-speaks-out-on-hungarys-illiberal-drift/>

Griffen, S. (2020). *Hungary: a lesson in media control* [pdf]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0956474820910071>

Győri, G. (2015). *Hungarian Politics in 2014* [pdf]. Dostupné z: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/11166.pdf>

Gyulai, G. & Pardavi, M. (2015, 30. září). *What You Need to Know About the Refugee Crisis in Hungary*. Dostupné z: <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/what-you-need-know-about-refugee-crisis-hungary>

Haraszti, M. (2011). *Hungary's media Law package A note by Miklos Haraszti, former OSCE Representative on Freedom of the Media*. [pdf]. Dostupné z: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2011/jan/hungary-haraszti-media-law-package.pdf>

Hegedüse, D. (2016). *Nations in transit*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2016>

Hegedüse, D. (2017). *Nations in transit*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2017>

Hegedüse, D. (2018). *Nations in transit*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2018>

Hloušek, V. & Kopeček, L. (2003). Konsolidace demokracie a hybridní režimy – slovenský a chorvatský případ. *Středoevropské politické studie*, 5(4). Text byl zpracován v rámci projektu Česká a slovenská demokracie po roce 1989.

Hosenseidlová, P. (2018, 9. duben). *Z liberála ostrým konzervativcem. Politický chameleon Orbán opět uspěl v honbě za nápravou „historických křivd“*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2444017-z-liberala-konzervativcem-politicky-chameleon-orban-opet-uspel-v-honbe-za-napravou>

Human right watch (2016, 13. července). *Hungary: Migrants Abuse at the Border*. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/07/13/hungary-migrants-abused-border>

Huntington, S. (2008). *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokracie.

Idnes. (2015, 17. září). *Slzným plynem kropili i těhotné ženy, ličí dobrovolník maďarský zásah*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsko-celi-kritice-za-zasah-na-hranicich.A150917_133757_zahranicni_san

Irozhlas. (2020, 18. červen). *Maďarský zákon o nevládních organizacích je protiprávní, rozhodl soud. Zavádí nezdůvodněná omezení*. Dostupné z: [93](https://www.irozhlas.cz/zpravy-</p></div><div data-bbox=)

svet/madarsko-zakon-nevladni-organizace-soud-evropska-unie-protipravnost-diskriminace_2006181053_tzr

Ilionszki, G. & Várnagy, R. (2017). The Conflict between Partisan Interests and Normative Expectations in Electoral System Change. Hungary in 2014. *Corvius Journal of Sociology and Social Policy*, 8(1), 3-24.

Karl, T. (1990). Dilemmas of Democratization in Latin America. *Comparative Politics*, 23(1), 1-21.

Koubek, J. (2021, 20. září). *Maďarsko, s.r.o. aneb jak Viktor Orbán přebudoval stát na firmu*. Dostupné z: <https://www.iir.cz/madarsko-s-r-o-aneb-jak-viktor-orban-prebudoval-stat-na-firmu>

Kovács, B. (2015). *Hungary. Executive Summary*. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2015>

Knott, E. (2018). Perpetually 'partly free': lessons from post-soviet hybrid regimes on backsliding in Central and Eastern Europe. *East European Politics*, 34(3), 355-376.

Levitsky, S. & Way, L. (2002). The Rise of Competitive Authoritarianism. *Journal of Democracy*, 13(2), 51-65.

Lendvai, P. (2017). *Orbán: Europe's New Strongman*. London: Hurst & Company.

Levitsky S. & Way, L. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. United States of America: Cambridge University Press, New York.

Lidovky. (2015a, 22. únor). *Orbán ztratil po doplňovacích volbách dvoutřetinovou většinu*. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/orban-ztratil-po-doplnovacich-volbach-dvoutretinovou-vetsinu.A150222_213155_in_zahranici_ele

Lidovky. (2015b, 4. září). *Orbán volá po ochraně hranic: Hrozí nekonečná migrace a konec Evropy*. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/orban-vola-po-ochrane-hranic-hrozi-nekonecna-migrace-a-konec-evropy.A150904_090229_in_zahranici_msl

Linz, J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. United States of America: Lynne Rienner Publishers.

Linberg, I., Lührmann, A. (2019). A third wave of autocratization is here: What is new about it? *Democratization*, 26(7), 1095-1113.

Luo, Z. & Przeworski, A. (2020). Democracy and its vulnerabilities: Dynamics of democratic backsliding, 1-52.

Lust, E., Waldner, D. (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding. *Annual Review of Political Science*, 21, 93-113.

Macdowall, A. (2016, 2. říjen). *Voter's back Viktor Orbán's rejection of EU migrant quotas*. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/hungary-referendum-eu-migration-viktor-orban/>

Matulík, R. (2019, 14. září). *Proč se George Soros stal univerzálním nepřítelem krajní pravice?* Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/proc-se-george-soros-stal-univerzalnim-nepritelem-krajni-pravice-8075525>

Merkel, W. (2004). Embedded and Defective Democracies. *Democratization*, 11(5), 33-58.

Metykova, M. (2020). Hungarian Media Policy 2010-2018: The Illiberal Shift. In Correia, J., Gradim, A. & Morais, R. (Eds.), *Pathologies and Dysfunctions of Democracy in the Media Context*. (s. 81-97). UK: University of Sussex.

Miller, M. (2012). Electoral authoritarianism and democracy: A formal model of regime transition. *Journal of Theoretical Politics*, 25(2), 153-181.

Morlino, L. (2009). Are they hybrid regimes? Or are they just an optical illusion? *European Political Science Review*, 1(2), 273-296.

Mos, M. (2020). Ambiguity and interpretive politics in the crisis of European values: Evidence from Hungary. *East European Politics*, 36(2), 267-287.

Mudde, C. (2014, 14. duben). *Hungarian parliamentary elections, or how to craft a constitutional majority*. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/04/14/the-2014-hungarian-parliamentary-elections-or-how-to-craft-a-constitutional-majority/>

Mufti, M. (2018). What Do We Know about Hybrid Regimes after Two Decades of Scholarship? *Politics and Governance*, 6(2), 112-119.

O'Donnell, G. (1994). Delegative Democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55-69

Őry, M. (2023, 27. leden). *Opinion: Persecuted Christians Desperately Need Our Help*. Dostupné z: <https://hungarytoday.hu/persecuted-christians-desperately-need-our-help/>

OSCE Office for Democratic institutions and Human Rights. *International Election Observation Mission: Hungary, Parliamentary Elections, 6 April 2014* [pdf]. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/117205.pdf>

Ottoway, M. (2003). *Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.

Palašćáková, P. (2015, 20. února). *Maďarský Fidesz bude zachraňovat dvoutřetinovou většinu*. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/madarsky-fidesz-bude-zachranovat-dvoutretinovou-vetsinu-1164898>

Paton, C. (2015, 17. září). *Migrant crisis: Hungarian Police claim arrest of 'terrorist' during violent crackdown on refugees*. Dostupné z: <https://www.ibtimes.co.uk/migrant-crisis-hungarian-police-claim-arrest-terrorist-during-violent-crackdown-refugees-1520070>

Petrovski, L. (2016, 30. květen). *Hungarian Government's Poster Campaign Against Refugees*. Dostupné z: <http://4liberty.eu/hungarian-governments-poster-campaign-against-refugees/>

Ponczek, C. (2021, 4. února). *What Can We Do About Poland and Hungary?* Dostupné z: <https://cepa.org/comprehensive-reports/what-can-we-do-about-poland-and-hungary/>

Ptáčník, J. (2012). Perspektivy využití Linzovy metodologie pro výzkum nedemokracie. *Středoevropské politické studie*, 2-3, 315-336.

Prime minister. (2015a, 20. květen). *Prime minisster Viktor Orbán's Speech in the European Parliament*. Dostupné z: <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-sspeeches /prime-minister-viktor-orban-s-speech-in-the-european-parliament>

Prime minister. (2015b, 30. července). *Prime Minister Viktor Orbán's Speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp*. Dostupné z: https://2010-2015.miniszterelnok.hu/in_english_article/_prime_minister_viktor_orban_s_speech_at_the_25th_balvanyos_summer_free_university_and_student_camp

Rieger, L. (2014, 29. dubna). *Maďarské parlamentní volby*. [pdf]. Dostupné z: http://www.cevro.cz/web_files/soubory/ctrnacni-deniky/2014/14denik_9_2014.pdf

Rohac, D. (2016). Is New Europe Backsliding? Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic 25 years after Communism. *American Entepreise Institute*, 1-22.

- Rupnik, J. (2016). Surging Illiberalism in the East. *Journal of Democracy*, 27(4), 77-87.
- Rydlinsky, B. (2018). Viktor Orbán – First among Iliberals? Hungarian and Polish Steps towards Populist Democracy. *On-line Journal Modelint the New Europe*, 26, 95-107.
- Sartori, G. (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Schedler, A. (2006). The logic of Electoral Authoritarianism. In Schedler, A. (ed.), *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition* (s. 1-22). London: Lynne Rienner Publisher, Boulder.
- Simotovits, G. & Žilinský, J. (2017, 7. duben). *This is why Hungary is trying to close George Soros's prestigious university*. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/04/07/why-is-hungary-trying-to-close-george-soross-prestigious-university/>
- Soldathin, V. & Than, K. (2015, 17. únor). *Putin finds warm welcome in HUNGary, despote European chill*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/hungary-putin-visit-idUSL5N0VR4RQ20150217>
- Stupp, C. (2017, 10. duben). *Jourová: EU action unlikely to change Hungarian university law*. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/freedom-of-thought/news/jourova-says-eu-legal-action-unlikely-to-change-law-targeting-university/>
- Than, K. (2017, 17. březem). *Hungary arm new 'border hunters' after six-month crash course*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/uk-europe-migrants-hungary-borderhunters-idUKKBN16G2DA>
- Than, K. & Szakacs, G. (2015, 23. únor). *Hungary's right wing alliance loses two third majority*. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-hungary-election/hungarys-right-wing-alliance-loses-two-thirds-majority-idUSKBN0LR0IF20150223>
- The Guardian. (2017, 9. duben). *Thousands protest in Hungary over threat to Soros University*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/09/thousands-protest-in-hungary-over-bill-threat-to-soros-university>
- Thorpe, N. (2020, 6. říjen). *Hungary broke EU law by forcing out university, says European Court*. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54433398>

- Transparency International. (2014, 5. duben). *Hungary's Elections: Free but not fair*. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/news/hungarys-elections-free-but-not-fair>
- Traynor, I. (2015, 3. září). Migration crisis: Hungary PM says Europe in grip of madness. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/03/migration-crisis-hungary-pm-victor-orban-europe-response-madness>
- Vadhanavisala, O. (2019). Democracy Towards Authoritarianism under Illiberal Populist Leaders in Hungary and Poland. *Central and Eastern European Review*, 13, 31-48.
- Vachudová, M. (2020). Ethnopolitism and democratic backsliding in Central Europe. *East European Politics*, 36(3), 318-340.
- Verseck, K. (2014, 12. června). *Controversial law*. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/advertising-tax-stirs-fear-of-media-clampdown/a-17702348>
- Vilček, I. (2017, 4. duben). *Maďarský parlament zakázal Sorosovu univerzitu v Budapešti, lidé vyšli do ulic*. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-madarsky-parlament-zakazal-sorosovu-univerzitu-v-budapesti-lide-vysli-do-ulic-4002967>
- Voanew. (2015a, 4. února). *Hungary PM: Strong diplomatic ties with Russia and German as priority*. Dostupné z: <https://www.voanews.com/a/hungary-pm-strong-diplomatic-ties-with-russia-german-a-priority/2629725.html>
- Voanews. (2015b, 23. února). *Hungary's Right-wing Alliance loses 2/3 Majority*. Dostupné z: <https://www.voanews.com/a/reu-hungary-right-wing-alliance-loses-two-third-majority/2654664.html>
- Walker, S. (2018, 25. říjen). *University founded by George Soros 'forced out' of Hungary*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/25/university-founded-by-george-soros-forced-out-of-hungary>
- Walker, S. (2019, 14. červenec). *Orbán deploys Christianity with a twist to tighten grip in Hungary*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/14/viktor-orban-budapest-hungary-christianity-with-a-twist>
- Wigell, M. (2008). Mapping 'Hybrid Regimes': Regime Types and Concepts in Comparative Politics. *Democratisation*, 15(2), 230-250.

Wodak, R. (2019). Entering the 'post-shame era': The rise of illiberal democracy, populism and neo-authoritarianism in EUrope. *Global Discourse*, 9(1), 192-213.

Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22-43.

Zakaria, F. (2012). *Budoucnost svobody. Neliberální demokracie v USA i ve světě*. Praha: Academia.

Zakaria, F. (2014). The Rise of Putinism. *Washington Post*. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/opinions/fareed-zakaria-therise-%20of-putinism/2014/07/31/2c9711d6-18e7-11e4-9e3b-7f2f110c6265_%20story.html?utm_term=.b7cb8c35f8d1

Zalan, E. (2016, 10. října). *Journalists furious as Hungary's largest newspaper closes*. Dostupné z: <https://euobserver.com/political/135416>

Zinecker, H. (2009). Regime- Hybridity in Developing Countries. *International studies Review*, 11, 302-331.

10. Abstrakt

Podstatou mé práce je označení Maďarska v letech 2014-2018 za případ hybridního politického režimu. Teoretickým základem mi bylo trojdimenzionální pojetí hybridních režimů od L. Gilbertové a P. Mohseniho (2011). Na základě této teorie jsem byl schopen analyzovat tři dimenze politického systému Maďarska. Hlavním cílem mé práce právě bylo pomocí těchto tří dimenzí zjistit, jakou roli jednotlivé faktory hrají, který je nejvíce důležitý a zda jsou všechny v mnou zvoleném období přítomny. Dílčím cílem se stal vztah EU k daným politickým krokům vlády Fidesz-KDNP v rámci těchto tří dimenzí.

Klíčová slova: Hybridní režimy, Maďarsko, tranzice, demokracie, volby, občanské svobody, poručenické instituce.

11. Abstract

The essence of my work is the designation of Hungary in the years 2014-2018 as a case of a hybrid political regime. My theoretical basis was the three-dimensional concept of hybrid regimes by L. Gilbertová and P. Mohseni (2011). Based on this theory, I was able to analyze three dimensions of Hungary's political system. The main goal of my work was to use these three dimensions to find out what role individual factors play, which one is the most important, and whether they are all present in the period I have chosen. The EU's relationship to the given political steps of the Fidesz-KDNP government within these three dimensions became a partial goal.

Keywords: Hybrid regimes, Hungary, transition, democracy, elections, civil liberties, tutelary institutions.